

I. Vezércikkek és egyéb cikkek.

- Az Egyház és állam szétválasztása Németországban 26-28.
Az új év küszöbén 1-2, 9-10, 17-18.
Doktor Dezső: A lelkeszi fizetés rendezés kérdéséhez 35-36.
Egy ref. lelkipásztor: Quid nunc? 25-26.
Gulyás József: Az iskolák államosítása 42.
Irányvonalak az állami vallásoktatás számára 43.
Jaj a győzőknek! 33-34.
Karászy Benő: Egyházunk jövője 10-11.
Kulturharc előtt 41-42.
~~Készlet-Sándor-Lesz-é?~~
lk.: Az iskolai vallásoktatás 36-37.
Manifesztáció a valláserkölcsi nevelés mellett 11-12.
Ruszkay Gyula: Erény-e a megelégedés? 4-5, 19-21, 37-38, 45-46.
R-s.: Nagyobb gyülekezete nk önállósítása 34-35.
Petry Elek
Raffay Sándor: A protestánsok kérelme Wilsonhoz 21.
Józan Miklós
Sütő Kálmán: Méltóságos Püspök UR! 5.
" " : Néhány szó az egyházlátogatás alkalmából 18-19.
Takács Mihály: A forradalom és a református egyház. 2-4.
Zsoldos Benő: Régi reformátusok leveles-ládájából. 44.

II. Versek.

- László Sándor: Lesz-é? 19.
Sántha Károly: Fohász 38.

III. Könyvismertetés.

- Nagy Béla: Makkay Sándor: A halál misztériuma 21.

IV. Irodalom.

- 5-6, 13-14, 28.

I.Vezércikkek és hasonló tárgyuak.

- A bőjt a genfi egyházban 149-150,154-155.
A zsinatról 131-132.
Bartha József:A református pap megélhetése 2.
" " :Néhány szó a lelkeszi és tanítói földek kiegészítéséről 161-162.
Bálint Dezső:Gyülekezeti munkatervezet a sárospataki ref.egyházközségben 2-4,19-20,26-27.
Buza László:A felekezeti béke 25-26.
" " :Régi név új program 103.
Czinke I.:Imádság 97.
Egy alsóborsodi lelkész:Cselekedjünk 139.
Egy esperesi jelentésből 57-58.
Egy-két szó a lelkészek politizálásához 33-34.
Faras István:Husvétii üzenet 17.
" " :Vihar után 12-13.
" " :Zsinat előtt 107-108.
F.J.:Keresztek az utszélen 99.
F-l.:Három kereszt 169-170.
Harsányi István:Csonkai Sárospatakon 162.
Janka Károly az új iskolai papi gondnok székfoglaló beszéde 147-149.
" " :Néhány szó a lelkeszi és tanítói földek vagyonváltásához 91-92.
Kalassay Sándor:A konventi kiküldöttek az Egyesült Államokban 157-158.
Készülő vihar 131.
Kiss E.nő:Az egyházfegyelem 115-116. *Sáros, tanító 1/5.0*
László Sándor:Pataki János 1877-1920 100-101,103-104.
Misszionk fénye 143.
M-s.:Rácz Gyula 135-136.
N.Fr.:Az Ige testté lett 177.
Nagy Béla:Ami szegénységünk és gazdagságunk 65-66.
" " :Iskolai év megnyitó imádság 119-120.
" " :Ravasz László dunamelléki püspök 75-76,86-87.
Nyitray Károly:"Régi név - új program" 95-96.
Pósa Péter:Dr. Üdös István 139-140,144-145,149.
br.Ragályi Balassa Ferenc 143-144 - gondnoki székfoglaló beszéde.
Rácz Lajos:Iskolai évnyitó beszéd 120-121.
" " :Közigazgatói jelentés a sárospataki ref. főiskola 1920-21 évi állapotáról.66-68,77,87-89,92-93.
Régi név - új program 1-2.
Révész Kálmán:A nyugdíjs lelkészek államsegélye 84,90-94.
" " :Püspöki jelentés 1920 jul.1.9-12,17-19,73-75,85-86.
Sütő Kálmán:A pataki munkaterv 41-42.
br.Vay Miklós levele Kun Bertalan püspökhöz 178.
V.Levél a rabságból 69-70.
Y.r.:Advent 173.
" :A kunhegyesi kiáltvány 115.
" :Iskolapolitikánk 127.

y.r.:Lapszemle 29-30.

" :Tünetek 49-50.

ZSóry György:Gondnoki székfoglaló beszéd 123-124.

II.Közéletünk.

Az alsóborsodi egyházmegye 14-15.

A debreceni nagy ünnepen 13-14.

A mezőkeresztesiek hittanhallgatóinkért 153-154.

A ref. tanügyi bizottság gyűlése 53-55,60-61.

Az egyetemes konvent ülése 68-69.

Balogh Jenő fogadnók beiktatása 43-44.

Egyházi élet Szlovénországban 70.

Elsődort levelek a babiloni vizek mellől 109,170,173-175.

Enyedy Andor:Téli élet és munka a sátorajaujhelyi egyházközségben 37-38

Farkas István:Egyházi élet Miskolcon ?

" " :Egyházkerületi közgyűlés 132-135.

F.Gy.:A tornai egyházmegyéből 6-7.

Fodor G.,örgy:A tornai egyházmegye tavaszi közgyűlése 52-53.

F.J.:A Tiszáninneni ref.egyházkerület közgyűlése 80-81.

Jóra Bálint:Falusi levél a határszélről 7,70-71,110,129-130,135,175.

Juhász Béla:A kassai egyház és az abauji egyházmegye bucsuja dr.Révész Kálmántól 34-35.

Kiss Ernő:Affiliatio 42-43.

" " :Az alsózempléni egyházmegye őszi közgyűlése 125.

" " :Egyházlátogatási tapasztalatok 28-29.

K.J.:Az abauji egyházmegyéből 4.

Kovács István:Az abauji egyházmegye közgyűlése 59-60.

" " :Az abauji egyházmegye őszi közgyűlése 127-128.

Konferenciá Sáros atakon 45-46.

Körössy Sámuel lelkész bucsulevele a püspökhöz 35+

Lengyel Gyula:Csiky Zoltán 50-52.

Legujabb törvényeinkből 58.

Marton János:A debreceni istentiszteleti rendtartás 36-37.

N.B.:A kunhegyesi egyházi értekezéslet 110-111.

Pósa Péter:Az ORLE gyűlése 154-155.

Püspökbeiktató közgyűlés Pozsonyban 77-79,Fogadalomtétel 79-80.

Révész Kálmán:Hivatalos értesítés 73.

R-s.:Az Orsz.Ref.Tanáregyesület közgyűlése 111-112.

R-e.:Az alsóborsodi egyházmegye közgyűlése 62-63.

R.e : " " " 128-129.

r.ő.:A gömör-tornai egyházmegye első közgyűlése 140-141.

Takács Mihály:A lelkészi és tanítói földék vagyonváltsága 76-77.

Tóth Kálmán:Az alsózempléni egyházmegyéből 20.

" " :Az alsózempléni egyházmegyei közgyűlés.

Szentmártoni Dániel:A felsőborsodi egyházmegyéből 4-6.

" " :Egyházmegyei közgyűlés,esperes és gondnoki beiktatás Felsőborsodban 124-125.

" " :Egyházmegyei közgyűlés Felsőborsodban 58-59.

Szigethy Ferenc:A felsőborsodi egyházmegye lelkészi értekezlete 44-45.

Szombathy László:A mezőkövesdi egyház kérő szava 105.

Söté Kálmán:Pár szó Marton János cikkéhez 50+

Vas Mihály:Kedvezmény az egyházak részére,az állam adósságokat terhelő vagyonváltságról 108-109.

Vincze Károly:A Magy.Ev.Ker.Diákszövetség nyári konferenciája 96-97.

" " :A theologusok konferenciája 99-100

Zs.J.:A Ker.Ifj. Egyesületek abaujszántói konferenciája 159-160.

III. Versek.

Apostol Bertalan: Őszi ének 136.
Bodnár István: Üzenet Skóciába 55.
Szigethy Ferenc: Karácsonyest a kárpáti fenyv**V**esekben 177-178.

IV. Irodalom.

7, 20-21, 30, 38-39, 46, 112, 116, 117, 126, 136-137, 144, 155, 171.

V. Könyvismertetés.

nyitray Károly: Hodossy Béla magyar ABC és olvasókönyv 170.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHAZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE,

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ:		Főszerkesztő	Felölös szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	15— Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	100— Kor.
Félévre	7-50 "	Főmunkatársak:	DR. BUZA LÁSZLÓ.	Fél	50— "
		HARSÁNYI ISTVÁN		Negyed	25— "
				Nyolcad	12-50 "

TARTALOM: Az új év küszöbén. I. — Takács Mihály: A forradalom és a ref. egyház. — Furrer—Ruszkay: Erény-e a megelégedés? (Folyt. köv.) — Méltóságos püspök úr. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Az új év küszöbén.

I.

Az 1918-ra visszapillantva, történetírói látás és ítélet nélkül is könnyű megállapítanunk, hogy ez örökre feledhetetlen és kimagasló éve marad a világtörténelemnek. Az egymásra féltékenykedő, egymásra özönlő, egymást az emberi ész leleményes újításával szívtelenül pusztító földi hatalmasságok szörnyű dulkodásának, vérben fürdésének záró esztendeje; hatalmi glóriától ragyogó nagy alakok, felelmetes királyi és császári trónok összeroppanásának megrendítő időszaka; évtizedek, évszázadok óta lappangva fejlődő, terjedő, ki-kitörő, eget kérő emberi igazságok érvényesülésének évadja; a szélsőséges vágyak, gondolatok, eszmék, úgy vélt vagy valóságos emberi jogok éredésének melegágya; a győzelmesek emberi szívének tüköre; a nagy követelések és nagy esalódások idegrontó próbaköve, a békességnek az örök béke reményében való feldúlója és mi minden egyéb is vagy te milliók könnyeitől és sóhajától kísért 1918-dik esztendő?!

Évek kelljenek ahhoz, míg az 1918-dik év képét a történetíró teljes nyugodtsággal megrajzolhatja, míg előnyeit és hátrányait higgadtan mérlegelheti. Ma csak érezzük, főként csak érezzük, hogy vele egy rettenetes világválság forduló pontjához jutotunk, bizonyos magaslatra emelkedtünk, amelyről széttekintve, legalább biztató sejtelmekkel nyugtathatjuk háborgó szívünket.

Mert a háborgás láza még rajtunk van s megkeseríti éjjeleinket és nappalainkat egyaránt. Győzőkből legyőzöttekké lettünk s viseljük a legyőzetes rettenetességeit száz és ezer formában s az a tudat, hogy ennek a bántó tehernek viselése évtizedekig tarthat, s hogy ez a nem várt s meg sem érdemelt megaláztatás áldozatul követeli országunk épességét, családok becsületes szorgalmának tisztas eredményeit s próbára teszi sokakban a haza iránt való hűséget is: — mindez megkeseríti az 1918. évre való visszatekintésünket.

Határainkon kacagó ellenség mindenfelől. Egyezés tiprásával, közös megállapodások fel sem vevésével nyomul előbbre és előbbre és a béke biztosításának örve alatt kevélyen turkál szerzeményeinkben

és kockázik drága hazánk dús talaján. Erre is áll az, amit az énekiró nagypénteki érzülete diktál: „Már ezt a nap sem állhatja, Elsötétül ábrázatja.”

De ennél is van idegrázóbb emléke az 1918-ik évnél, az, amit úgy örökít meg a költő: „Nem, nem az ellenség, Önfia vágta sebet.”

Mi történik az egyes községekben, kisebb-nagyobb városainkban, mióta a vérmezőkről, a fogolytáborokból visszatért fiaink itthon érvényesítetik hajlamaikat? Akiket ölelő karokkal vártunk, akiktől a békességű ket és biztonságunkat reménylettük, azok üzik el szeméinkről az álmot, a lelkünkben a bátorságot s a jövődélhez való jó reménységünket is megszégyenítik.

Soha nem hallott vakmerőséggel tombolnak végig a védtelen helyeken és rabolnak, fosztogatnak, mint a legádázabb ellenség és tanult jelszavak alatt lobogtatják megtántorodott lelkük indulatait s kigúnyolnak minden apai, anyai kérést, jó tanácsot, törvényt, szabályt és gázolnak keresztül-kasul mindenben, amit eddig szentnek, tiszteletreméltónak tartottunk s tartottak ok talán maguk is. Rettenetes ítélet rajtunk, hogy saját fiaink, nemzettestvéreink megfélekedése és minősíthetetlen rakoncátlankodása ellen a régi ellenségeink jönnek védelmünkre s esetleg ezek oldalán kell oltalmat keresnünk a magunk gyermekei ellen! . . .

Vártuk — nemde várták sokan — hogy a több éves háború viszontagságai, nélkülözései a szilajságra hajlandó elemeket is lecsendesítik, megfékezik s a siralom völgyéből az ég felé, az istenséghez emelik. És mit nyertünk? Hitetlenséget, kétséget minden ellen, ami köztisztelet tárgya volt s a jobbak előtt ma is az. Nyertünk istentagadást, hazátlan cosmopolitást, éhséget, szomjúságot a mások szerzeményei után; követeléseket a jogokból, a szabadságból, a földből és mindenből, ami után a sóvár szem epekedhetik.

A több mint négy éves világháború legborzasztóbb hozománya a felabajgatott szenvedélyeknek pusztító kísérletezése és csilapíthatatlan gerjedése. Oroszország rémletesen megfizet nekünk azért, hogy segítettük a cári mindenhatóság leverésében s a roppant birodalom népeinek felszabadításában.

Lelkészeink, tanítóink egy részének tele van a szája hihetetlen panaszkodással. A felzaklatott kedélyű

híveik dölyfösen kicsinylik a pásztori hivatást, az ige szentségét, a temptom kíváncsiságát, a tanítás menetét, rendjét, anyagát stb. stb. s az anarchia szélsőségeig csapódva, diktálni próbálnak — egészen a lelkeszi állások megszüntetéséig.

Hogy a háborúból idegesen visszakerült katonáink hozzájárultak a trón eldöntéséhez s a köztársasági kormányforma győzelemre juttatásához, ezt lehet érteni. Ha a legfőbb hadurak ellen fordul a háborúban kicsigázott katona, — ennek van logikái alapja is; de hogy a saját községének békességét, a rokonainak, hittestvéreinek nyugodalmát tépje szét s ezeket rabolja meg — elkeseredettségében: ez az, amit — emberi szívvel — nehéz megérteni.

Hát állott e valamely község útjában a kormányforma megváltoztatásának, a jogok következetes kiterjesztésének, a katonai érdemek illő megjutalmazásának? Csak a jutalmazásra nézve támadtak eltérő vélemények, de a méltó megbecsülítésre nézve egyáltalán — nem! Egy ezredéves jogrendet napok alatt átalakítani . . . ehhez isteni erő kellene, de úgy tapasztaljuk, hogy az Isten világában a lassú fejlődés törvényei érvényesülnek.

Ha a hazatért katona a maga talán vigasztalan anyagi helyzetében a községétől, az egyházától, a kormányától kér támogatást . . . ez is érthető; de hogy az egyeseken követelőzzék, az egyesek kamarájából, pincéjéből erőszakosan elégítse ki felesigázott éhségét és szomjúságát: — ez eddigi fogalmaink szerint — egészen érthetetlen s csak az egymás félrevezetésével és a szenvedélyek borától való megrészegetéssel igazolható.

Milyen rettenetes látvány lehetne az, ha a mi fiainkat a régi ellenségeink tanítanak itt embertestvéreik megbecsülésére, a közbékesség és közbátorság tisztelőben tartására! Pedig ezen a lejtőn vagyunk.

Nem tudunk bizonyos elszomorodás nélkül látni azt a nekihevíülést s ennek nyomán azt a szédítően gyors átalakulásra való törekvést sem, amit ref. egyházunk néhány kiváló órállója a köztársasági kormányformából merített ígérettel képviselt a mi egyházi irodalmunkban, kemény ítélettel sújtva egész egyházi életünket, alkotmányunkat s a vezérségre hivatottak aluszékonyságát stb. Nem csoda, ha egy ilyen nagy fordulat, mint a monarchikus kormányformából a köztársasági kormányformához való átpártolás, lázas-álmokat idéz elő. Akik érdemileg méltányoljuk ezt a korszakos fordulatot, azok többé-kevésbé valamennyien álmódzókká lettünk s álmódzók vagyunk még ma is. De a hirtelen reformnak nem állhatunk be a modern hívei közé. Bármilyen éles szemmel vizsgáljuk is ref. egyházunk alkotmányát, nem tudunk felfedezni benne annyi gyöngeséget, hogy azonnal robbantani kellene az egész szervezetünket. A szabadság szülte, szabad polgárok ápolták, fejlesztették, a megfelelő fórumok hozzájárulásával, hozzájárulásával, elítélni való emberi érdekek belejátszása nélkül. Minták voltunk a polgári alkotmány szószólói előtt sok időn át; dicsekedtünk gyakran az egyházszervezetünk népies jellegével, u. n. demokratikus szellemével; ami hibája van ennek az új idők tükrében, azt minden rohamosság elkerülésével, szépen, komolyan, bölcsen kiküszöbölhetjük, sőt ki is kell küszöbölünk. Előbb azonban hadd látnók megerősödvé, legalább valamennyire megizmosodva a nemzeti köztársaságunkat, hogy aztán

felétlen bizodalommal hozzátámaszkodhassunk s belőle a magunk reformálásának biztosítékait reménylhessük!

Kétségtelennek tartjuk, hogy ref. egyházunk minden gondolkozó tagja érzi a rendkívüli idők követeléseit s tudja, hogy ezek elől végképen kitérni nem lehet, nem szabad. Hisszük, hogy az alkotmányos fórumok az első kínálkozó alkalommal hangot fognak adni kívánságaiknak mindama kérdésekben, amelyeket az ihlet óráiban a reformok után epkedő lelkek felvetettek. Hisszük, hogy egyházi társaságunkban az igazi építő reformok kifejtése és megvalósítása előtt nincs s nem lesz semmi akadály. Tehát egy kis időre, a forradalmi viszonyok kiformalódásáig függesszük fel követeléseinket, de ne úgy, hogy le is mondjunk azokról.

Nem szükség az igazi reformhoz sem a meglevő rend megkissebbitése, sem a vezérő egyének lehurrogása, sem a vének ellen való lázongás, sem istentiszteletünk mai alakzatának pellengérezése, csak az a szükség, hogy azok pótlására vagy helyettesítésére az egyház és vallás szerető lélek melegségével készüljünk, aminek okvetetlen bekövetkezik a tisztes győzedelme. Nekünk nem szabad a mi tűzben acélosodott egyházalkotmányunkat az idők szeszélyeinek kitenünk.

Hogy jogainkat felfelé tiszteletben tartassuk s felekezeti közti helyzetünkben az igazi egyenlőséget végre-valahára elérjük; hogy a százados sérelmeink elvalahára orvosoltassanak, hogy egyházvezetők közt a meredező különbségek (jogokban, jutalmakban) eltűnjenek, hogy a közoktatásügyi és kultuszügyi minisztérium ne legyen egy felekezet kizárólagos joga s hogy az 1848. XX. t.-c. egész nemes értelmében és célzatai szerint elő törvénnyé legyen stb. stb. ezt közös erővel és lelkesedéssel kell előkészítenünk és a megerősödött köztársasági kormánytól kérnünk és követelnünk, mint olyasmiket is, amik a köztársasági alkotmány szelleméből szükségképen következnek.

(Folytatása következik.)

A forradalom és a református egyház.

Fenti cím alatt egy rövid elmfutatós jelent meg e b. lapok hasábjain Enyedy Andor tisztársamtól, mely a tiszáninneni ref. közvélemény körében minden bizonnyal élénk visszhangot keltett, habár nem mindenütt olyan értelemben, mint cikkíró remélte.

Reám pl. és — hiszem — sokunkra, disharmónikusan hatott egynémely megállapítása.

Félreértések kikerülése végett szögezzük le mindenekelőtt, hogy közöttünk, református lelkészek között egyetlenség sincs, aki leplezetlenül ne őrlne az ország függetlenségének és önállóságának, hiszen a mi egyházunk éltető lelke a szabadság s minket ma is azok az eszmények hevítenek, amelyek a Bocskayak, Bethlenek, Rákóczyak zászlaját fennen lobogtatták, egyházunk demokratikus szelleméből kifolyólag nemcsak a hit és lelkiismereti szabadságnak, de az emberi egyenlőség és testvériség eszméinek is hirdetői vagyunk. Ebben tehát egyetértünk Enyedy tisztársammal. Nem vagyunk azonban hajlandók összetéveszteni a szabadságot a szabadossággal és a forradalom mámorától megkapatva, nem akarjuk tullicitálni magát a forradalmat.

Fájdalmasan érintett Enyedy tisztársamnak mindenekelőtt lapunk ellen intézett szemrehányása, hogy a forradalom után a Tisza István méltatásának szentelte első hasábjait. Hogyan, ennyire jutottunk volna, hogy református egyházi lapban, a sajtósabadság diadalmas korszakában ne lehessen néhány sorban elparentálni a református világi elem legnagyobbikát, aki ereje legjavát egyházunk szolgálatában emészté el s akinek neve hozzáfűződik minden figyelemreméltó alkotás létrejöttéhez! Önmaga fölött tört volna pálcát a református közvélemény, ha ennyi tisztességet sem adott volna a nagy Kálvinista emlékének. Tovább megyek: az egyházunkon kívül álló közvélemény dobott volna ránk érette követ: micsoda erkölcsi gvávaság, a saját nagy halottját sem meri elsiratni! Hát nem olvasta Enyedy tisztársam annak idején a képviselőház utolsó ülése után a Tisza István egyik legkomolyabb ellenfelének, Hatvani Lajosnak a *Pesti Napló*-ban írott kritikáját, amelyben a leg súlyosabb szavakkal ítélte el a munkapártot, hogy volt vezéré, Tisza Istvánt nem volt bátorsága csak pár rövid szóval is elparentálni? Pedig ez a munkapárt részéről sokak ítélete szerint inkább tapintat, mint gvávaság volt. Én a magam részéről csak a legnagyobb elismeréssel adózhatom a Sárospataki Református Lapok szerkesztőségének kegyetes ténykedéséért! Nagy embereink emlékét megbecsültük a múltban is: a jelenben és a jövőben megbecsülni fokozottabb kötelességünk.

Ilyenféle a felfogásom az élekről is. Baltazárnak az egyéniségét sokan sokféleképp ítélik meg, sok a barátja s még több az ellenfele. De véleményem szerint ha jó volt vezérnek akkor, amikor a református lelkész karnak súlyt és tekintélyt szerzett, a lelkészek árváinak árvaházat alapított s az egyetemes egyháznak sok dologban megbecsülhetetlen szolgálatokat tett: erkölcsi lehetetlenségnek tartom cserbenhagyni olyan politikai magatartása miatt, amely a kialakulatlan viszonyok között bármely más vezérrel megeshetett volna. Nekünk ma, amikor mindenki szervezkedik, nem széthúzásra, hanem a legnagyobb összefogásra van szükségünk. S nem a kipróbált vezéreket, de a közembereket sem szabad félretolni az utból, ha az a köznek csak valamenynyire is használhat.

Ne feledje Enyedy tisztársam, hogy a mi kötelességünk: Istennek tetszeni és nem embereknek. Mert ha embereknek akarnánk tetszeni, meglehet, a közel jövőben már szörnyűségesen csalódnunk kellene. Én legalább aggasztónak látom a jeleket egyházunkra nézve. Ma még áll a hajó a közbejött szélesend miatt, de a bordák erősen ropognak: a hajó népsége, a saját híveink ropogtatják sok helyen, akik a szabadságot nem tudván kellőképpen megbecsülni, sokszor szabadoosságra vetemednek. Mit szól pl. ahhoz Enyedy tisztársam, hogy az a gyülekezet, amely csak az elmúlt év októberében adott össze harangalapra önként mintegy 3000 koronát, most a jóval kevesebb egyházi pótdadót nem akarja megfizetni amaz egyetlen indoknál fogva, hogy „több a fávalynál”. Notabene, hogy e pótdadóban nincsen párbérváltság emelés, én ma is a tíz évvel ezelőtti megállapított párbérváltságot élvezem. Ez utóbbiról hallani sem akart az a gyülekezet, amellyel többet tettem békeidőben is, a háború alatt is, mint közönséges „adózó alanyokkal” szokott cselekedni az ember. Így, hogy egyebet ne említsek,

tanítómmal együtt minden tiszteletdíj nélkül két szövetkezetet vezetünk a községben (fogy. és állattenyésztő szövetkezet). S hogy más gyülekezetekben még felfordultabb állapotokat is találunk, közvetlen példák bizonyítják, hiszen köztudomású, hogy már nemcsak menekült jegyzők, de (saját híveik elől) menekült lelkészek is vannak.

Mi az oka e szomorú jelenségeknek? Bármennyire is érzem sok más tisztárrammal együtt a saját erőm és képességem gyarlóságát, a változás alapokat nem vagyok hajlandó önmagamban keresni, hanem igenis a külső körülményekben. Ilyen külső körülmény a háborúból hazaszabadult embernek a lelkiállapota, amely a tenger szenvedésért mindenáron ki akarja tölteni valakin a bosszúját s ez a bosszú sokszor mesterségesen van fordítva egyház és lelkész ellen. Ilyen külső körülmény az Oroszországból átpántált *bolsevizmus*, amely nagyon sok hívőnk lelkét megmérgezte („ezután már az urak fognak dolgozni és köszönni nekünk”) s ilyen a szociáldemokrácia nagy mértékű térfoglalása.

Ne áltassunk sem mást, sem magunkat: nézzünk szembe ridegen a tényekkel. Örülünk a forradalom vívmányainak, a demokratikus áramlatok terjedésének, de nem örülnénk egy proletár uralomnak. Pedig ez kizárt dolognak nem látszik: ma a lelkek ugyanis ebbe az irányba látszanak haladni s a szociáldemokraták gondoskodnak róla, hogy eszméikkel ne csak hassanak, de politikai és társadalmi téren diadalt is arassanak. S ha ez tényleg megtörténik, ha a nemzetgyűlés többségét megfogják nyerni; sok egyebek között megvalósul némely lelkészársaimnak az álma, a *szabad egyház szabad államban*, de abban ugyan nem sok köszönet lesz a mi református egyházunkra nézve.

Városi egyházak lelkészei ugyan ideálisnak látják ez állapotot, hiszen nekik kevés a veszíteni valójuk. Híveik közül a nagy többség öntunatosabb, értelmesebb elem a falusi híveknél, átestek a modern világnézetek tűzkeresztségén s csak kevesen akadnak majd közöttük, akik nem lennének hajlandók vállalni a nem kötelező egyháztagságot. Egy-egy nagyobb városi gyülekezetben eddig sem nagyon kényszerítették az egyént törvényes eszközökkel, hogy egyházi kötelezettségének eleget tegyen s a hívek tömegével szemben jóformán a buzdítás fegyverével éltek a lelkészek. Intenzívebb cura pastoralis mellett az eddiginél még fejlettebb is lehet az egyházi élet. S ami az anyagiakat illeti: városi lelkész nem fogja elveszíteni a kongruáját (ami eddig sem volt), sem a takarékpénztáraktól s más efféle intézetektől kapott tiszteletdíjait (már akinek van). Mások lesznek azonban az állapotok a falusi gyülekezeteknél.

Az államosított iskolák tanítói (akik közül némelyek már ma is detronizálják az Istent, L. *Néptanítók Lapja* 48. sz. 14. l.) épen nem fogják táplálni a növendékeket a vallás malasztjával, jó, ha egyházellenes szellemben nem nevelik. Az államsegélyt megvonja az állam s ha ráadásul az egyházi földeket s a hivatalnokok javadalmát képező földeket is felhasználja az állam a birtokpolitika céljaira: ugyan mi fogja biztosítani a falusi lelkészek anyagi existenciáját? Az állami fizetésekkal amúgy is túlterhelt, egyházellenes, anyagi eszmékkel teleitatott hívek közül hányan fogják vállalni önként az egyháznak és az egyházi hivatalnokoknak a fenntartását? Néze-

tem szerint aránylag csak kevesen. Pátrónusokra pedig ne számítsunk a változott viszonyok között, hiszen az anyagiakban bővülködő multban sem igen számíthatunk.

Tulságos sötét a kép? Pedig a végső konzekvenciákat még le sem vontam belőle, szándékosan nem vontam le. Adná Isten, hogy azoknak lenne igazuk, akik ha nem is rózsaszínben, de mindenesetre biztatóbb színben látják egyházunk jövődjét!

A bajt hát ime konstataztuk, próbáljunk rá orvosozni is ajánlani. Szükség van mindenekelőtt az Isten ígéjének hathatósabb hirdetésére, mint Enyedy lelkészársam is ajánlja, a magunkkal való komoly számvetésre, a gyülekezeti és erkölcsi élet erélyesebb tisztogatására főként a presbiterium útján, a vasárnapi iskolának a gyermekek közé való bevezetésére, hogy magunk neveljünk fel egy hitben erős, öntudatos nemzedéket. Gyűjtsünk minden egyházban egyházfenntartási alapot s ahol lehet, hosszasan kamatoztassuk. (Ez ugyan sok helyt már eső után köpönyeg).

Szükségesnek látnám továbbá már az ideai egyházlátogatásoknál, hogy a látogató lelkészek nyilvános istenitiszteleten igyekezzenek felébreszteni a hívekben az egyházas érzést s azt a tudatot, hogy egyházunk mint a multban, a jövőben még fokozottabb mértékben lesz hirdetője és megtestesítője a polgári és lelkiismereti szabadságnak és az erős, törhetetlen hazaszeretetnek. Ahol orvosolni való bajt találnak, orvosolják gyökeresen. Ahol más kivezető út nincs viszálykodó lelkész és hívek között: meg kell próbálni személyesre útján elintézni a kérdést, mert ellenesetben sok helyen számolhatunk a gyülekezeti élet felbomlásával.

A legsürgősebb teendő pedig a falusi népnek szövetkezetekbe s földműves-szervezetekbe tömörítése: ezek útján lesz egyházunknak külső erőssége s a fent említettek által belső virágzása.

A tizenkettedik óra itt van. Videant consules!

Takács Mihály.

Erény-e a megelégedés?

Ha a múlt század első negyedében vetette volna fel valaki azt a kérdést, hogy „erény-e a megelégedés?” az egész közvélemény azt felelte volna neheztelleg: „hogó lehet kérdezni ilyesmit; a megelégedés az erények sorozatában az első helyen áll, az elégedettség a valóban nemes embernek a legfőbb ismertető jele”. Igen, abban a korban minden formában magasztalták a megelégedést és szidalmazták azokat, akik újból meg újból elégtelenségnek bizonyultak.

Mindig úgy volt és mindig úgy lesz: „akinek sokja van, az még többre vágyik”, — míg a szerény megelégedés azt hirdeti: „minden helyzetnek meg van a fény és árnyoldala, élvezd hálásan, mit Isten keze nyújt, nélkülözd azt, mit elérned nem lehet”.

Mindig azt hangsúlyozták, hogy a gazdagság nem az igazi boldogságot senkinek és nagy kedveteliséssel rajzolgatták a világ zajától távol eső szerény boldogságot, amelynek szerény igényei vannak s a mely egyszerű körülmények között mozog. Általános volt a vélemény, hogy igazi boldogság a nagy városokban nem található. Ezzel szemben uralkodó volt az

a felfogás, hogy a falvakkal teli vidékeken, ahol az élet megőrizte az egyszerűségét, igazi béke és boldogság s a legbensőbb megelégedés honol. Jött aztán egy nagy gondolkodó, aki rámutatott arra, hogy az élet legnagyobb örömei és legemésztőbb fájdalmai, a magasságok és mélységek feltalálhatók a falvak lakói között is, hogy a szegény lelkeknek ott is épügy kell harcolniuk a lelki nyugalomért és megmaradásért, mint a városok lakóinak.

De nemcsak a múlt század kezdetén zengték a megelégedés dicséretét. Nem! Megtörtént ez az őskorban is. Ki ne hallotta volna, hogy miként magasztalták a görögök Diogenest, ezt a legigénytelenebb embert, aki egy bórdobban lakott, aki még a vízmerítő edényt is eldobta magától és a markával merített magának ivóvizet? Ki ne ismerné a híres macedoniai királyuk Diogenesre tett nyilatkozatát: „Ha Sándor nem volnék Diogenes szeretnék lenni!”

Ha még messzebb kutatnánk Kelet világában, ott is találnánk igazi bizonyítékokat arra nézve, hogy az emberek milyen különböző hangnemben magasztalták az igénytelenséget és azzal együtt a megelégedést. Birtokunkban van egy ősrégi indus ének, amelyben egy gazdag paraszt és egy koldus áll egymással szemben, egy olyan koldus, ki a világ minden dicsőségét eldobta magától. A gazdag paraszt ekképen énekel: „Sok nyájam, szilárd falazatú házam, virágzó családom van, csak esőt adjon az ég, akkor jó lesz minden.” A koldus ekképen felel: „nincsen nyájam, nincsen családom, nincsen hajlékom, nem vagyok kötve földi vagyomhoz, azért hadd hulljon az égből az eső”. A koldusnak tehát egészen mindegy, akár emberek között lakják, akár elhagyatottan éljen, akár bőségben ússzon, akár nélkülözésben nyomorogjon, akár verőfényben, akár zivatarban teljenek napjai, ő mindenképen gazdag lelkileg és vidám, akinek nincs szüksége a világra a végből, hogy jó kedvvel hatoljon rajta keresztül. Ekként magasztalták a régi indusok az igénytelenséget, mint igazán szabad embert, aki nem hajszoja magát a világ után. A chinai nép híres bölse, Laotse is ekképen nyilatkozott, már 600 esztendővel Krisztus előtt. Laotse azt hangsúlyozta, hogy az embereknek vissza kell térniök a természethez. Mivel épen az emberiség kulturfejlődése lobbantotta lánggra a tisztátalan szenvedélyeket, a gyűlölséget, irigységet, neheztelést, a háborút: mindenik arra törekszik, hogy vitássá tegye a másakra nézve a tulajdont, mindenik arra törekszik, hogy ő kapja a legjobb helyet az emberiség asztalánál. A fejlődő kultúra így szaporította fel nagy tömegre az élet fájdalmait és szenvedéseit és ha békének kell lenni a földön, akkor fel kell adni minden magántulajdont és az ember által alkotott földi dicsőségéből ki kell bontakozni az emberiségnek, mennél egyszerűbb lesz az ember, mennél kevesebb igénye lesz, annál fejedelmibb módon fogja érezni magát, annál kevésbbé fog függeni a világtól, annál elégedettebb lesz a szíve.

És vajjon a mi vallásunk, a keresztyén hit is nem zengi-e a megelégedés dicsőségét! Nem azt mondja-e az apostol: „megtanultam, hogy megelégedjem azzal, amim van, tudok alacsony lenni, de tudok bánni a bőséggel, mindenütt és minden dologban belegyakoroltam magamat, tudok jóllakni és éhezni, bőségben élni épenúgy, mint nyomorogni. Én mindenre képes vagyok a Jézus által, aki engemet

megerősít." És nem azt mondja e más helyen: „az istenfélelem megelégedéssel párosulva nagy nyereség, ha eledelünk és ruházatunk van, azzal megelégedjünk"? *Furrer K. után: Ruszkay Gyula.*

(Folyt. köv.)

Méltóságos püspök úr.

E cím alatt a lapunk múlt évi 48—49. számában közzétett rövid közleményre két hozzászólást kaptunk:

I.

Tisztelt szerkesztő úr! E b. lapok f. é. 48—49. számának a vegyes rovatában a püspöki cím használatáról ezt méltóztatik mondani: „Az új demokratikus szellemű zsinatnak a püspöki címet is el kellene törölnie, amelynek semmi jogalapja nincs a kálvini egyházban.” — Legyen szabad erre a következőket megjegyezni: Mi úgy tudjuk, hogy a református egyházban nem valami új vallás nyert megtestesülést, hanem csak az emberi találmányokkal megfertőztetett ker. vallás vitetett vissza benne a maga eredeti állapotjára, úgy amint azt Jézus és az apostolok tanították s a bibliában megírva hagyták. Már pedig a bibliában több helyen esik szó püspökről. Így a többek között a Tinótheushoz írott I. levél 3. részében ez áll: „*Εἰ τις ἐπίσκοπος ὀφείλεται, καλὸν ἔργον ἐπιδυνεῖ,*” amint diákkorunkban könyv nélkül idéztük. Tovább pedig le van írva, hogy a püspöknek milyen férfiúnak kell lennie. Nyilvánvaló tehát, hogy a református egyházban a püspöki név használata bibliai alapon teljesen jogosult s a pápista atyafiakkal evez az egy hajóban, aki annak jogosult használatát el akarná tőlünk vitatni. Megvolt az „*ἐπίσκοπος*”, vagyis a püspök szónak a használata egyházunkban a régi időkben is, csak-hogy más alakban. *Superintendensek*nek neveztük régen püspökeinket, bizonyára inkább csak a katolikusoktól való megkülönböztetés kedvéért, mint valamely más helytálló indokból. Mert „*ἐπίσκοπος*” és „*superintendens*” teljesen egy és ugyanazon fogalmat fejezi ki, egyik is, másik is azt jelenti, hogy „felügyelő” vagy „felvigyázó”. Csak épen hogy az egyik görög, a másik latin szóval fejezi ki ugyanazt. De úgy egyiknek, mint másiknak bibliai magyar kifejezése az „*ἐπίσκοπος*”-ból lett „püspök” szó.

Kiváló tisztelettel

Sütő Kálmán,
ref. lelkesz.

II.

Lapunk egy igen tisztelt barátja egy magánlevélben a következőket írja:

„Méliusz, Hodászi Lukács, Patay István, Kanizsai Pálffy János, a gályarab Sellyey István és még számosak — mind püspökök voltak. A püspöki cím viselését, épen a r. kath. püspökök irigykedése és lekicsinylése miatt, a protestánsokat elnyomó III. Károly tiltotta el, épen úgy, mint az egyházi nagyobb gyűlések synodus zsinat elnevezését. Így lettek a mi püspökeink *superintendensek* (amibe kitörlik az egyszerű magyarnak a nyelve) vagy generalis inspektorok. Mikor aztán megjött az alkalom a r. katolikusokkal való egyenjogúság dokumentálása végett, törvényesen visszaállította ref. egyházunk a püspöki nevet és címet, de nem a főrendi tagsággal kapcsolatban, hanem az 1881-iki zsinaton.”

*

A két hozzászólással röviden végezhetünk. Mindkettő a múlt, a történeti alapra támaszkodik a püspöki név és állás védelmezésénél, holott mi a demokratikus szellem és haladás nevében foglaltunk állást a „méltóságos püspök úr” ellen, vagyis a ref. püspök mint közjogi méltóság ellen, amely teljesen a r. kath. hierarchiai intézménynek utánzata egyházunkban, sőt esetleg maga a „püspök” elnevezés ellen, amely hiányzik a külföldi kálvini egyházakból, a zsinatpresbyteri egyházalkotmánnyal nem áll összhangzásban. Különben magának a tiszáninni egyházkerületnek hagyományai egy csöppet sem támogatják a püspök elnevezést, mert, mint tudjuk, a mi kerületünk csak 1734-ben alakult meg, egyházi vezetőjét 150 éven át „*superintendens*”-nek nevezte s mennyire nem óhajtotta ezt az állást közjogi méltósággá változtatni, mutatja az 1885. évi őszi egyh.-ker. közgyűlésünk, ahol — miután a nyári közgyűlés állást foglalt a püspök főrendiházi tagsága ellen — b. Vay Miklós főgondnok csak személyes tekintélye erős labavetésével bírta azt az 1—2 szavazattöbbséget kicsikarni, amellyel a közgyűlés megengedte, hogy püspökünk főrenddé és méltóságos urává legyen.

Amily tiszteletreméltó a múlt hagyományaihoz való ragaszkodás, époly jogosult a külső dísz és méltóság megszüntetésére s az egyenlőség elvének érvényesítésére való törekvés a mi mindig demokratikus szellemű egyházunkban.

Szerk.

IRODALOM.

* Robertson Frigyes Vilmos egyházi beszédei.

Fordították: Czegléd Sándor, Fazekas Lajos, Tildy Zoltán. II. kötet. 306. l. Pápa; 1918. Kiadja Kis Tivadar. Ára: 14 K.

Robertsonról nem kell sokat beszélni a magyar ref. papok előtt. Az öregek ismerik a régi szép átdolgozásokból, főleg a Révész Imre-félékből; az ifjabb generáció pedig megismerhette abból a kötetből, melyben Czegléd Sándor 4—5 évvel ezelőtt adta ki, jó és hű fordításban, 31 predikációját. Sőt ma már annak is lehet fogalma a Robertson értékéről, jelentőségéről, aki talán egy beszédét sem ismeri. Ha még volna ilyen ref. pap Magyarországon, az olvassa el a Ravasz László homiletikájának azt a két szépséges lapját, mely a brightoni nagy prédikátor egyéniségének és igehirdetésének remek jellemzését tartalmazza. Ha elolvassa, akkor bizonyára megkíváncsiulna magának Robertsonnak az írásait.

Nos, itt a jó alkalom: megint 31 gyönyörű beszéd egy csinos, testes kötetben, melynek kiállítása méltó a kiadó régi hírnevéhez, ára pedig, a mai viszonyokhoz képest, egyáltalán nem magas. Ami a fordítást illeti, Czegléd most is olyan jól és hűségesen fordított, mint az I. kötetben; Fazekasról és Tildyről pedig örömmel mondhatom, hogy nem voltak meletlan munkatársai Czeglédnek.

A mostani vészes időkben sokszor van szükség annak a meggyőződésünknek a támogatására, hogy az evangélium meg nem avulhat. E tekintetben biztosabb támaszt nem ismerünk Robertsonnal. Hogy ő, aki mindég azt igyekezett prédikálni a szentírásból, ami örökkévaló, mennyire friss üzenetet tud mondani a mai kor embereinek is, arra fényes bizonyosság a kötet 6-ik sz. beszéde (az egyház üzenete a vagyonos emberekhez).

Az 1918. év magyar ref. irodalmának legnagyobb eseménye ez a fordított kötet. Kíváncsú és remélem, hogy a tanulni, elmélyedni szerető papok rövidesen elfogyasztják ezt a kiadást. Művelt család-jaink számára sem ajánlhatunk ennél kedvesebb építő olvasmányt.

Hálás köszönet a fordítóknak derék munkájok-ért. Isten segítse őket, hogy Robertsonnak még hátra-levő beszédeit is mind lefordíthassák s rövidesen kiadassák egy harmadik kötetben. Nagy Béla.

* **Uj Koszorú-füzetek.** A Magy. Prot. Irod. Társaság öt újabb füzetet bocsájtott közre a Koszorú-vállalatban. Mind az öt háborús témával foglalkozik. A 241. számú füzetben Bakó Béla Kerekes András történetét dolgozza fel elbeszélő költeményben, hogy lesz az Amerikát megjárt ember a harc tüzeiben jó honfivá. A 242. számúban Lengyel Gyula Márton hazajövetelét mondja el, ki egy halott bajtársának ruháját veszi fel, a magáét meg arra adja s így őt halottnak tartják, míg végre a család nagy öröme hazajön. A 243. számú füzet Eöri Szabó Dezső: A Virtus című elbeszélését tartalmazza; az igazi virtus képviselőjét mutatja be Kádárban. A 244. számú füzet V. Sipos Ida elbeszélését hozza, „Édes anyánk” címmel. Ez már az orosz bolsevik tanoktól átítatott, de jobb útra tért magyar hadifogoly lelkébe világít be. A 245. számú Andrássy Kálmán Feltámadás c. elbeszélését tartalmazza. Az Istenhez térő garázda lelkű ember megjavulását állítja szemünk elé. — A történetekben van itt-ott gyengébb s indokolatlan rész, de céljuknak megfelelők. A további füzeteknek a mostani szociális átalakulás, az orosz forradalom eszméinek káros hatásai ellen való küzdelem, a munkának újból való megkezdése, a hazatérők lelki átalakulása, az ország megkisebbedése szolgáltathatnak halás tárgyakat.

Pro Hungaria. (A pozsonyi egyetem szózata a békekonferenciához.) 64 lap. A munkát meggyőzően fejt ki, hogy az államalakulások eddig a geopolitikai elv alapján történtek s jövőre is ennek az elvnek kell érvényesülnie. Ha a nemzetiségi elv érvényesülne, egész Európa eddigi, történelmileg kialakult államrendszere összedőlne. A geopolitikai elv pedig Magyarország feldarabolását nem engedi meg, mert hazánk egy tökéletes természeti egység. Vajha lenne a pozsonyi professzorok nagy tudomány-nyal és lelkesedéssel megírt szózatának eredménye.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Előfizetési felhívás.** Lapunk előfizetési díja az új (1919.) esztendőben egy évre 15 korona, egy fél-évre 7-50 korona. Tisztelettel kérjük előfizetőinket, hogy előfizetési díjaikat ily összegben szíveskedjenek beküldeni, akik pedig már a régi összeggel fizettek elő, legyenek szívesek a hiányt (akár levélbélyeg beküldésével) kipótolni. Aki február 1-ig mind a rendes, mind a hátralekos előfizetési díjat be nem küldi, a lapot nem fogja tovább kapni.

— **Gyászhirek.** Kiss Károly runyal lelkész életének 60-ik évében december 25-én hosszas szenvedés után elhunyt; özvegye (szül. Vajányi Vilma), hét gyermeke, két veje, két unokája stb. siratja a család oszlopának kidőltét. Béke és áldás legyen porain! —

Baksy István ny. ref. tanító áldásos életének 73-ik, boldog házasságának 43-ik évében hosszas szenvedés után dec. 27-én elhunyt Rásonyban ugyanott 29-én temettetett el nagy részvét mellett. 43 éven át működött a tanítói pályán. Lankadatlan buzgalmú, meleg szívű, jeles tanító volt. Tanulmányait Sárospatakon végezte. Özvegye s 3 gyermeke gyászolja elhunytát. Baksy István szikszói ref. lelkész és Baksy László ref. tanító a megboldogultban édes atyjukat gyászolják. — A hű munkás emlékezete legyen áldott!

— **Lévay József végrendelete.** Lévay József, az elhunyt költő, végrendeletében 1000—1000 koronát hagyományozott a Kisfaludy-Társaságnak és a miskolci ref. főgimnáziumnak, továbbá 2000 koronát a sajtószent-péteri ref. egyháznak. Könyvtárát a végrendelet értelmében a miskolci ref. gimnázium örökli. Tiszteletbeli diplomáját, azt az aranytollat, amelyet 25 éves főjegyzői jubileuma alkalmából kapott és egyéb emléktárgyait a borsodmiskolci múzeum kapja. Azonkívül számos kisebb humanitárius hagyományt tett.

— **Főiskolánkban a karácsonyi szünet** a fűtő- és világítóanyag hiánya miatt január 26-ikáig bezárólag meghosszabbított.

— **Kassa városát** december 29-én megszállták a csehek, azóta Kassával mind a vasúti, mind a postai összeköttetés megszakadt s így dr. Révész Kálmán püspök úrral egyelőre nem tudunk érintkezni.

— **A mi örökségünk.** A sárospataki főiskola tanárainak reformáció-jubileumi emlékkönyvét meleg elismeréssel méltatja R. I. a *Református Szemle* legutóbbi számában. „A könyv belső értéke olyan nagy és jelleme olyan egyéni, hogy okvetetlenül túl fogja élni e lázas napokat. Legelső sorban nagyon becses nekünk ez a kötet, mint bizonyágtétel, mint hitvallomása egyik legdicsebb múltú főiskolánk szellemi vezérkarának arról, hogy a ref. keresztyénség eszményeihez törhetetlenül ragaszkodik, az ez eszményekből következő köteleességeket tisztán és fenkölt felfogással látja és tántoríthatatlanul halad előre azok útjain. Azután igen nagy, szinte páratlan becsét ad a könyvnek az a körülmény is, hogy ugyanannak az eszménynek tüzes fénye a legegényibb prizmaikon megtörve, érdekesnél érdekesebb színváltozatokban jut belőle a szemünkbe — egész az ultraviolettig. Végül igen nagyra kell becsülnünk e kötetet azért is, mert a benne foglalt dolgozatok közt egyetlenegy sincs, a melyen világosan, olykor fényesen meg né látszanék az, hogy írója tehetségének legjavával, tudásának legjavából merített, komolyságának és elmélyedésének maximumával fogta föl a tárgyalat kérdést és írói készségének legteljét állította céljának, a szűkebb hallgató és a tágabb olvasóközönség megragadásának és meggyőzésének szolgálatába. Innen van, hogy ezt a célt, ha egyéniségüknek megfelelően, különböző úton is, de valamennyien elérik, amint-hogy elérték már a felolvasó asztalnál és a szószerken. Legfőljebb bizonyos abszolút tartalmi és formai mértékeket alkalmazva, lehet közöttük fokozati különbségeket megállapítani; de ez a fokozat is csak olyan, mint a zenei skála: lehet az egyes hangok közt igen nagy különbség, de hiányoznia bármelyiknek is pótolhatatlan kár volna.” Ezután következik az egyes beszédek és felolvasások külön ismertetése, objektív bírálata. Befejező sorai: „Szeretjük ezt a könyvet s íróinak a mieinktől legjobban eltérő gondolataiban és felfogásaiban is meg tudjuk látni és

örvendező testvéri szívvel meg tudjuk ragadni a közös, nagy, szent örökséget, *a mi örökségünket*. Hiszszük, hogy a mint maga ez az örökség, úgy ez a róla szóló és hozzá méltó könyv is erős kapocs lesz a széttagolt, bár örökké egy magyar haza reformátusai közt.

— **A Lelkészegyesület** főszerkesztője az ominózus körlevél ügyéből kiolajolag, lapja legutóbbi számában, több rendbeli támadásban részesíti lapunkat és kerületünket. Nevezetesen megvádolja Dókus E. és Czinke I. urakat, hogy „Baltazárt feketítő mentegőtésük nem volt korrekt dolog”; erősen támadja Enyedy A. cikkének B. eljárását helytelenítő részletét s azzal gyanúsítja őt, hogy szerkesztőségünk tetszésének megnyerése végett írta cikkét; végül megrovja szerkesztőségünket, hogy a debreceni presbiterium határozatát, a B. felvilágosító nyilatkozatának agyonhallgatásával, közzétette. Nem szívesen foglalunk B. püspök úr körlevelével, de e vádakat lehetetlen hallgatással mellőznünk. A B. püspök körlevelének egyedüli, de súlyos hibája az időszerűtlenség volt; ami helyes volt és megállhatott nov. 1-én, nem állhatott meg nov. 10-én. November 1-én még lehetett szó a dinasztia iránti hűségről és az alkotmányos királyságról, de nov. 10-én e mellett foglalni állást nemcsak tapintatlanság, hanem politikai hiba is volt, mert időközben a köztársasági eszme térfoglalása miatt oly nagyot fordult az idő kereke, hogy a nov. 1-i megállapodás nem állhatott meg többé. Csodálom, hogy ezt B. püspök úr be nem látja s egyre a közös megállapodást emlegeti, holott azt néhány nap alatt teljesen megdöntötték az események. Hiszen a budapesti napilapok már nov. 2-iki számukban mind „Köztársaság felé haladunk” felirással jelentek meg, nov. 3-án azt a hirt hozták, hogy a bírák többé nem a király nevében mondanak ítéletet s midőn a nov. 2—3-iki lapokban a konventi iroda kommunikéjét olvastuk, abban a dinasztikus hűség hangsúlyozását erős anachronizmusnak éreztük. Ezért nem lehetett nekem, midőn nov. 6-án a forradalmi eseményekről szóló rövid közleményt írtam lapunkba, e kommunikét közölnöm. Mennyivel nagyobb volt hát megütközésünk, midőn nov. 10-én a debreceni egyházi lapokban a körlevelet s abban, három ízben is, a törvényes királyhoz való ragaszkodás hangsúlyozását olvastuk, holott akkor már a köztársaság kikiáltásának napja (nov. 16.) is meg volt állapítva! Nem úgy tűnhetett-e föl ezek után ez a körlevél, mint a köztársasággal szemben való állásfoglalás? En felháborodással olvastam másnap a napilapok ily felírásu közleményeit: „A ref. egyház nem csinál ellenforradalmat”, miután nekünk eszünk ágában sem volt a köztársaság ellen tüntetni, de belátom, hogy a B. úr körlevele némileg okot szolgáltatott a támadó, majd védekező cikkekre. Jogosan és kötelességszerűen járt el tehát Dókus E. főgondnok, amikor ezzel az elkésett és egyházunkra árnyat vető körlevéllel minden közösséget megtagadott. Ha Enyedy Andor sátorlajuhelyi lelkész a sokak lelkében elő felháborodásnak kissé erősebb szavakkal adott kifejezést, vajjon vissza kellett-e ezért mindjárt a cikkét utasítanom? azt jelent-e a sajtószabadság kihirdetése, hogy Tiszáninnen nem szabad a tiszántúli püspök téves eljárását megbírálani, holott a debreceni egyházi lapok hányszor bírálták a mi előjárásunk eljárást olykor erősebb kifejezésekkel is? Mennyire nem a

mi tetszésünk kedvéért írta E. A. a cikkét, kitűnik abból, hogy benne minket is megkritizált. Az Tiszántúli szokás lehet, hogy a cikkírók a (püspök) szerkesztő tetszésének megnyeréseért írják cikkeiket, de minálunk minden cikkíró csak a saját meggyőződését szokta követni. Végül a debreceni presbiterium határozatát mint nevezetes kortörténeti adatot, mint egy 60000 lélekszámú gyülekezet felfogásának megnyilatkozását közöltem, minden mellette vagy ellene szóló állásfoglalás nélkül. B. felvilágosításának közlésére terem sem volt, de meg ez már egyoldalú színezésben tüntette volna fel a debreceniek határozatát. Engem semmi animozitás nem vezet B. püspök úrral szemben, erre semmi okom sincs, de viszont egyházunk és egyházkerületünk érdekeit, még vele szemben is, védelmezni — kötelességem. Sárospatak, 1919. jan. 3. Dr. Rácz Lajos, felelős szerkesztő.

— **A bázeli protestánsok a magyarokért.** A magyarországi protestáns egyháznak a külföldi volt ellenséges és semleges országok protestáns egyházaival küldött táviratára a baseli protestáns theologia a következő választ küldötte: „A baseli theologiai fakultás megkapta a magyarországi protestánsok táviratát. Sajnos, nincsen hatalmunkban, hogy a *politikai viszonyok alakulására befolyást gyakoroljunk*. Felkértük azonban a svájci egyházak közös tanácsát, hogy a magyarországi protestáns érdekek megóvásáért nyilvánosan lépjen akcióba. Minden körülmények között készek vagyunk hagyományainkhoz híven a magyar protestáns theologusok képzését minden erőnkkel előmozdítani. Wernle Pál, a baseli theologiai fakultás dékánja.”

— **Lelkészek államsegélye.** Lapunk szerkesztője dr. Kovács Istvántól, a prot. ügyek kormánybiztosától dec. 24-én a következő sürgőnyt kapta: „Minisztertanács 1918. január 1-től kezdődő hatállyal családi pótlékot, ruhasegélyt, hasonlóképen hatszáz koronás rendkívüli segélyt mindama lelkészeinknek, vallástanító-lelkészeinknek, theol. tanárainknak megadta, kiknek javadalma készpénzbeli járandóságuk 30%-os leütése mellett hétézer koronát felül nem múlja. Kovács kormánybiztos.”

— **A régi Ausztria** evangélikus egyházát a teljes felbomlás fenyegeti. A csehek önálló cseh ev. egyházat szándékoznak alapítani, prot. theologiai fakultással Prágában. Német-Ausztria evang. egyházának teljesen újjá kell alakulnia. A cseh- és morvatországi, sziléziai német-protestáns gyülekezetek sorsa teljesen bizonytalan. A bécsi egyetem prot. theol. fakultása reméli, hogy az állami élet újjáalakulásával a sokképen korlátozott és szorongatott protestantizmus számára föl fog virradni a teljes vallásszabadság, erői teljes kifejtésének kora.

— **Az Esztendő.** Ez az első igazi nagy magyar revű, amelyben együtt találja az olvasó legkedveltebb regényíróit, novellistáit és költőit, a mélyszántású politikai, szociális, orvosi és más tudományos — de mindig égetően aktuális — kérdések megvitatóival. Ötletes, vidám cikkeik, nagysúlyú szenzációk, finom regények és riportok váltakoznak benne. A valóban jelentős eseményeket méltó módon örökíti meg s ez az intenció követelte, hogy a forradalomról és a köztársaságról teljes tiz íven át lépje meg a közönséget példátlan érdekességű tudósítással. Csupa eddig sehol nem közölt intimitás, titokban maradt jellemző epizód, közvetlen résztvevő leleplezése van ebben a föltűnést

keltő tanulmányban, amely beillik hatalmas történelmi alkotásnak. Szerzője, Hatvany Lajos személyesen, mindenütt ott volt, amiről ír — nem egyszer irányító szerepben — és övé az első kimerítőn őszinte forradalmi könyv. Az Elszendő előfizetési ára kötetenkint 4 korona, de a Pesti Napló előfizetői 2 koronáért kapják.

Szerkesztői üzenet.

Bodnár Lajos Ladamóc. Az 1917. máj. 11-én és 1918. jan. 31-én küldött 6+6 koronával 1917. dec. 31-ig van rendben az előfizetés.

BacsKay S. Nyiri. 1918. dec. 31-ig rendben van.

Horkay Lajos. A legutoljára küldött 12 K-val 1917. dec. 31-ig.

László János Szatmárnémeti. Az 1917. okt. 8-án küldött 20 K-val 1917. okt.-ig, de kiegészítésül e jelzett időig még 250 koronát kérünk.

Mezőssy Gusztáv Gégény. Az 1918. febr. 21-én küldött 12 koronával 1918. jún. 30-ig van rendben.

Szűk Gyula Uzapanyit. Az 1918. jan. 24-én küldött 12 koronával 1918. dec. 31-ig rendben van.

Kiss Elek Tiszakeszi. 1918. dec. 31-ig hat korona a hátralék. Szíveskedjék beküldeni.

Karácsonyi Ének. Elkésve érkezett s így sajnálatunkra már nem közölhetjük.

N. N. Igazad van; ami most — a Z. antikálvinista gondolkodásának kimutatása és megbélyegzése — erény, tíz évvel ezelőtt, mikor mi eselekedtünk, bűnszámba ment. „Ti egykor elhagyatva, meggyanúsítva és letörve küzdötök”, — talán az utolsó jelző nem egészen igaz, az erkölcsi diadal akkor is a mienk volt, ha az anyagi diadalt a debreceniek a Z. javára döntötték is el. Hogy nem hiába küzdöttünk, mutatja az, hogy ma már egyetemesül vált az a felfogás, amelyet akkor mi hirdettünk.

Bélyegzők és pecsétnyomók.

===== A köztársaság =====
megalakulása folytán szükséges

bélyegzők és pecsétnyomók

megrendelhetők

Hegedűs és Sándor

irodalmi és nyomdai
résztvénytársaságnál,

DEBRECZEN.

Újdonságok.

A keresztyén személyiség jelentősége a lelkipárhózáásban.

Irtá Páhy József ref. lelkész.

Ára 6-60 K.

A mi örökségünk.

A sárospataki ref. főiskolában a reformáció négy-
százados évfordulója alkalmából tartott egyházi
beszédok és felolvasások. Ára 11 korona.

Protestáns Árvaházi Képes Naptár 1919-re.

Ára 2-20 korona.

A Biblia.

Utmutató a Szentírás tanulmányozásához:
Irtá Dr. Makkai Sándor. Ára 6 korona.

Protestáns Papok és Hit- oktatók Zsebnaptára 1919.

Ára 3-30 korona.

Kaphatók:

KÓKAI LAJOS-nál

BUDAPEST IV., Kamermayer Károly-utca 3.

Portóra 10% küldendő.

A „HANGYA“

A MAGYAR GAZDASZÖVETSÉG FOGYASZTÁSI
ÉS ÉRTÉKESÍTŐ SZÖVETKEZETE

bármely községbe költségmentesen küldi ki meg-
bizottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet
akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindí-
tanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért

a „HANGYA“

igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-u. 34. sz.

A „HANGYA“

kötetében már 1700 fogyasztási szövetkezet mű-
ködik, amelyek összforgalma

80 000,000 koronát meghaladja.

Földmívelő népünk erkölcsi emelkedésének és va-
gyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gaz-
dasági szervezkedés. A termék és fejlesztése, az ér-
tékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági
szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyaszt-
tási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHAZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELÉN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ:		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJAI:	
Egész évre	15— Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	100— Kor.
Félévre	7-50 "	Főmunkatársak:		Fél "	50— "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ.	Negyed "	25— "
				Nyolcad "	12-50 "

TARTALOM: Az új év küszöbén. II. — Kardosy B.: Egyházunk jövője. — Manifesztáció a valláserkölcsei nevelés mellett. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Az új év küszöbén.

II.

Az 1918. bántó emlékei közé tartozik, hogy végtől-végig vesződnünk kellett a viszonyok miatt felduzzadt szegénységünkkel, amelyet az egyetemes ref. egyház jóakarata sem birt megszüntetni, még enyhíteni is alig. Az állammal való alkudozás csak a jövőre kínálkozott nagyobb biztatással, de ez a biztatás is csak kénytelenségből elégitette ki még a kevésbé beérőket is. Azok a milliók, amelyek már ott meredeztek a papíron s a legfelsőbb ígéretekben: bizony azok is messze jártak attól, hogy bennök a felekezeti egyenjogúság biztosítékát lássuk s lelkészeink, özvegyeink és árváink mindennapi gondját megenyhítettnek képzeljük. „Amit nem adhat meg a ma, meg hozhatja a holnap” — szolt az alkura készségesek biztatása és öngazdálkodása. A holnap azonban kockázatosabb tette a reménységünket s — úgyszólván — mindent is kockára vetett.

Mi lesz a mi kielégítettségünkkel — ki tudná azt ma megmondani? A „szabad egyház szabad államban” hívei győzedelmre juthatnak s a saját erőire hagyott ref. egyház hányféle s miféle szelekkel fog majd birkózni az elmerülés ellen?!

Pedig, hogy milyen nemzeti kincs, erő és biztosíték rejlik a ref. egyházban s milyen felülmúlhatatlan benne a nemzet-fentartó elem: — éppen a kitört vihar igazolja világgraszolóan. Ime ni! A színmagyar ország-tájakon a legpazsorabb ellenségünk se mer könnyűszerrel osztozkodni. Van-e színmagyarabb nálunknál?! Nem mi vagyunk-e 400 év óta a magyar vallás a nép hite szerint is? Lehetett-e rajtunk kálvinistákon diadalmaskodni bármily beolvasztó merényletnek? Még a parányi számú tótajkú híveink is aránytalanul magaslottak ki hazaszeretetükkel az összes többi felekezetek felett. Irva van, hogy a II. Rákóczi Ferenc zászlói alatt is a kálvinisták tartottak ki rendületlenül.

Jutalmat nem kértünk hazafiságunkért soha, de a mellőztetés, megaláztatás fájt sokunknak, fájt elődeinknek s magunk sosem tudtuk megérteni azt az állambölcséséget, amely olyan makacs elfogultsággal tolt félre bennünket századokon át — az elkényeztetett uralkodó vallás előnyére.

Ha visszaforgatnánk lapunk történetében, lehetetlen volna nem látni, hogy hányszor sürgöttük a

róm. kath. nagy hatalmasságokat kultusz-nyelvüknek magyarrá változtatására, ami maga után vonná a német és tót, stb. vidékeken a nép könnyű magyarosodását. Fel egészen Esztergom érsekéig szinte felelőssé tettük a fejedelmi nagyságokat, hogy semmit sem tesznek a nemzeti érdekeknek a nyelvünk által való szolgálatáért... dehát a mi szavunk kiáltó szövé lett a pusztában, pedig még akkor a nemzeti-ségi elemek szervezkedése nem állt volna útjában a fő- és közpapok hazafias missziójának.

Tudták rólunk, hogy minket a szegénység sem tántorít meg hazánk iránt való szeretetünkben, tehát ott felejtettek a szegénység karjai között s az új idő hajnalhasadásakor sem bírtak bevenni igazán egyenjogú testvérekül a római és görög kath. magyarok és nem magyarok közé. Ha csak Bécsből áradt volna ez a megbecsültetésünk, azzal kibékültünk volna valahogy, de honi asszisztenciával volt összekötve s ez tette éppen keserűvé, sőt elkésztetővé. Milyen harcokat kellett vívniok görög kath. atyánkfiaiainak a hajdudorogi magyar püspökségért s mi lett a harcok vége?! Szabad volt-e a kultuszukat egészen nemzeti nyelvűvé tenni?! Amit Bécs és Róma akart, az lett meg és nem az, amit a hazaszeretet szentsége követelt. Mikor egy pár ref. tót község tót zsoldáros és tót imádságos könyvért esdekelt a tiszáninnyi egyházkerületben, nem az volt-e kérésükre a hivatalos felelet, hogy a lelkészek és tanítók siessenek híveiket a magyar nyelvben mielőbb megerősíteni, mert a magyar kálvinista egyház tót zsoldárok és tót imádságok kiadására nem vállalkozhatik.

Istenem! Ha Pázmány és társai vissza nem terelik a protestánsra lett Magyarországot a róm. kath. egyház egyedül üdvöztető táborába: milyen másként folyhatna most itt az osztozkodás és milyen másként alakult volna Magyarország története!

Dehát sok időn át az is bűnünk volt, hogy rajongani tudtunk hazánk függetlenségeért és hogy az 1859-diki pátensben hatalmaskodó akarataink is ellene mertünk szegülni hazánk és nyelvünk iránti szeretetünk rettenthetetlenségével. A Bécsből megszabadult magyar köztársaság vajjon vissza fog-e forogni nemzetünk történetében s vajjon hívévé szegődik-e az elkésett igazságszolgáltatásnak?!

A milliókat kapjuk-e — az osztó igazság értelmében — vagy a szabadságot az önfentartásra csupán?!

* *

Bántó emléke marad 1918-nak, hogy egyfelől a mindent felforgató hosszú háború, másfelől a felduzzadt igények, sokat elpusztítottak a lelkesi pályá vonzó erejéből. Fiaink nagyobb részét utóbb már háborús vizsgálatokkal vagy azok nélkül is vite, seperte tőlünk a pusztítás sivatag szele. Mintha a szentföld visszafoglalására indultak volna azok a gyermek-tömegek, akiket a babonás elfogultság sodort a vérmezőkre. Míg babér termett a puska és ágyú nyomán és csillagok hulltak a hősök mellére, — a katonai pályába azok is belé szerelmesedtek, akik álmukban sem gondoltak arra. Mit nekem a szegény lelkesi pályá, a néppel való naponkénti vesződé, az ég és föld kiengesztelésével való bajlakodás, a mi alig biztosít valami szegény kenyeret?!

És megüresedtek a theol. akadémiák kivétel nélkül s öregedő, hanyatló lelkészek kényszerűen húzták tovább a „gyönyörűséges igát“, mivelhogy a segítségre alkalmas hivatalosok száma is ijeszítően megapadt. A megmaradt fentartó testületek mentő módokról gondoskodtak — úgy szólván toborzót jártak a theol. pályára édesgetettekért, akikben hogy a benső hivatás vagy a háláérzet fogja-e az egyház és vallás szerelmét ébren tartani és gyümölcsözővé tenni, a jövő mutatja meg. A fentartó testületek megtették, amit a kényszerítő viszonyok miatt tenniök kellett és lehetett. Hogy a megszűkülő Magyarország miként számol majd a theol. akadémiáival, arról a válság tüzes lavájának hullása közben talán ne elmélkedjünk!

Azt az emléket 1918-nak, amely püspökeinket — az alkotmányos formákról megfélekezetteknek láttatja, — örömet elengednők mindörökre. Égetett már közülünk sokakat az a különbség, amely a róm. kath., görög kath. és protestáns püspökök javadalma, világszerinti helyzete, társadalmi megbecsülése közt meredezett. De nem bírtunk eléggé erélyesek lenni a jogok követelésében akkor, amikor arra alkalmunk volt s amikor a törésig is vitatni kellett volna és követelni az egyenjogúsításunkat. Elnéztük — alku utján — hogy a róm. kath. püspökök mind benn fényeskedjenek a főrendiházban s miután magunk is belékerültünk — ha csak részben és megaláztatásunk révén is, — csakhamar megháhitottuk a püspöki jövedelmet s a kálvinista típusu, de szegényes „primus inter pares“ helyett áhítoztunk a hintókon robogó aranykeresztekkel díszített r. kath. püspökök emberi előnyei után. Hogyan vívják a versenyt a főrendiházban az óriási jövedelmű püspöktársakkal, ha hiányzanak a zsebeikből a százazrek? Ilyen gondolat hatalmasodott el rajtunk egyeseken s egész ref. és prot. egyházainkon is. Kísértetbe estünk s belé estek — az első kínálkozó alkalommal — magok a püspökeink is. Ha nem lehet leszállítani amazokat a fejedelmi magaslatokról, emeltessünk fel mi is hozzájuk a pénz hatalma által — legalább úgy, ahogy...

Egy kis elcsúszás történt e tárgyban. Az állam sürgette-e a 30000 koronás háborús püspöki zsebpénz felvételét, vagy — amit nem akarunk binni — a püspökeink sürgették-e a segély kiutalását? Így vagy úgy, a kiutalás, sőt a felvétel is megtörtént, mielőtt alkotmányos úton ennek a segélynek felvételéhez az egyetemes egyház hozzájárult volna. Csak ennyi a baj. Nálunk nincs püspöki kar, amely bármely ügyben, tehát a saját közvetlen ügyében is, külön mint valami illetékes fórum vagy zárt testület

határozhatna. Az állammal sem alkudozhatik külön. Sem jogot, sem segítséget nem fogadhat el egyház-alkotmányunk szellemének megtagadásával. Ha egy özvegy papné, vagy nyugdíjas lelkész segélyezése sem eshetik meg konventi hozzájárulás nélkül; ha az iskolák államsegélyéhez is konventi engedelem kell külön-külön: hogyan vehetnek fel az egyházunk kormányzó férfiai több ezer koronát a ref. egyház helyben hagyása nélkül? Nagy szépség hiba történt ez esetben — legalább is! Nem lehetett összehívni a konventet! Miért? Nem lehetett-e várakozni a konvent összehívhatóságig? A konvent félt elfogadni a theol. akadémiáknak felajánlott segélyt úgy hogy az egyes államsegély címen szerepeljen s íme a püspökeink nem vonakodnak segélyt felvenni az államtól konventi hozzájárulás nélkül.

No de a konvent elébb — később összeül és a nagy eseményt tudomásul veszi — talán azzal a nagy változással együtt, amely a főrendiház eltörlésével a mi püspökeink főrendiségét is eltörli s a Mocsáry Lajosoknak, Lükő Gézáknak, Mitrovics Gyuláknak megédesíti síri álmaikat. A zsinat pedig — feltéve a legjobbat — törvényileg fog intézkedni, hogy a püspökök a saját jogaik gyakorlatában kétely vagy félreértés rabjaivá ne lehessenek.

Felédhetetlen emléke lett 1918-nak a püspököknek és főgondnokoknak az a szövege is, amely ellen az aláírottak egy részének tiltakoznia kellett s amely egyetemesnek készült, de egyes egyházkerületekbe nyitott ajtókra nem talált. Megnyugtató volt a célja s nagy nyughatatlanság vált belőle. A vezérkar egyetértésének symbolumaként indult világgá s botránykozássá lett és az egyet-nem-értés bizonyosságává. „Ha a só megízetlenül, mivel szövege?!

Gondoljunk a fentebbiekhez a fenyegető inségtől zaklatott különféle embercsoportok felvonulását a minisztériumok palotái felé; gondoljunk kikeresedett panaszok felhangzását úton-útfélen, napi, heti sajtóban, külön füzetekben; gondoljunk egyházmegvető kifakadásokat hivatalos egyének ajkairól orkányszerűen hangzani; gondoljunk ide a hazájukat újra elvesztő hittestvéreink idegrázó sorsát, vagy éppen a híveik által üldözöbe vett papjaink s tanítóink elképzelhetetlen helyzetét s azokat a roppant veszteségeket, amelyeket a természetes és természetellenes halál okozott közöttünk: — előttünk a képe a letűnt 1918-nak a sötétebb oldala felől. Nem is kép, csak halvány karcolat, csak néhány vonás a szomorú képből.

Egyházunk jövője.

A ma zűrzavarában talán okosabb dolog volna hallgatni, mintsem találgatásokba bocsátkozni egyházunk jövője felett, hiszen az elhamarkodásnak olyan példáit látjuk egyházi életünkben jobbról is, balról is, hogy még a kevés belátású ember is kétszeresen meggondolja a történetek után: érdemes-e ma kötes értékű prófétálgatásba belebocsátkozni? Másrészt azonban a politikai életben épűgy, mint az egyházban a domináló irányelvek kezdenek annyira kidomborodni, hogy kötelességmulasztás lenne, ha ezekről az irányelvekről véleményünket elhallgatnánk, hiszen ma még sok tekintetben attól függ egyházunk jövő sorsa, hogy református elveinket s azok megvalósítására alkotott külső intézményein-

ket milyen erővel tudjuk képviselni az új alakulatban, ha nem is lehet ez új alakulat mai állapotát végérvényesnek tekintenünk.

A mi saját külső s belső erőnkre nézve szomorúsággal kell megállapítani, hogy az kevés, nagyon kevés. Külső, fizikai erőnk csekélységének nem annyira népünk vallási közönyössége az oka, mint inkább az ősi magyar átok: a vezetők és szószólók civakodása. Mert a kevés intelligenciával bíró vagy érvényesülni akaró — rendszerint ifjú — egyének a mai keserves időt tartják legalkalmasabbnak — még tragikus s megrázó halállal kimúlt nagy embereink emlékével szemben is — a leszámolásra. Hát lehet ott szó sikeres tűzoltásról, ahol nem az a jelszó, hogy mindenki talpra állva a pusztító vész megfékezésére siessen, hanem, hogy szenvedélyesen vagy még szenvedélyesebben először is azt tárgyaljuk le: ki volt a tűz okozója s ha azt nézetünk szerint megtaláltuk, pálcát törjünk még emléke felett is, holott senki sem tett bennünket a vétkeseknek tartott egyének felett bírókká? Nem lehetne a felelősségrevonást a hivatottaknak épűgy, mint hivatlanoknak arra az időre halasztaniok, amikor a veszedelem továbbterjedése elé már gátat vetettünk? Mert hogy nagy veszedelem fenyeget bennünket, azt épen a rekriminálók hirdetik leghangosabban s ebben mi is tökéletes igazat adunk nekik. Hanem azért szerintünk nem elég tüzet kialtani, valamint hogy az sem lehet a főteendő, hogy a gyújtogatót — ha ugyan az volt — tűzbe dobjuk, hanem első feladat: az erők végső megfeszítéséig menő védő, mentő munka. Itt kell érvényesíteni azt a felesleges energiát, amelyet ma helytelen irányban, visszavonás szítására akarnak felhasználni névtelenség fátyolába burkolózó ifjú lelkészársaink. Amaz állítasuk igazságát, hogy egyházunkban csak a legközelebbi multban is sok mulasztás történt, hypokritaság volna tagadni. Egy részüknek nézete szerint ebben csak a vezetők hibásak, másik részük szerint azonban a rendszer is az s ennek megfelelőleg amazok csak személyek eltávolítását kívánják, emezek azonban a rendszer, vagyis — ha nem csalódunk — egyházalkotmányunk megváltoztatását is követelik. Szólalmok ak ügyes szólamok ezek, csak ki ne sirna belőlük az érvényesülési vágy s ki ne látszanék a lóláb: az egoizmus. Hát jobb lesz majd az ő általuk javasolt egyházi tanács, mint a mai presbitérium, amelyet ma magyarul egy jotta különbséggel egyháztanácsnak szoktunk nevezni? (Pompás alkalom egy modern jotta-vitára!) Csak a nemzeti tanácsok — vagy, ha jobban tetszik, néptanácsok — siralmas működésére kell egy pillantást vetnünk, amelyekben épen azok csalódtak legjobban, akik legtöbbet vártak tőlök s azonnal tisztában leszünk a felelettel. Vagy ha a vezetők ellen van kifogás, segíteni fog az bajunkon, ha igyekvő, de tapasztalatlanabb embereket ültetünk helyükbe? Szó sincs róla, hiszen itt is csak egy oldalpillantást kell vetnünk a körülöttünk folyó zűrzavarra s rögtön megláthatjuk, mi az igazság. Egyetlen eredménye lehet csak az ilyen agitációnak, az, ami már is jelentkezik egyes egyházi lapok hasábjain, hogy a különben higgadt emberek egy része is elveszté hideg vérét s olyan modorban kezd írni, amelyet azelőtt sohasem használt s amely modor épen nem válik díszére egyházi lapjainknak.

Eme visszavonás mellett gyengeségünket mutatja egyháztagjaink nagy részének közönyössége, sőt itt-

ott az anyagiak miatt-közegyházunk iránt való ellenséges érzülete is. Nem tudtuk öntudatos egyháztagokká nevelni híveinket, megakadályozott bennünket benne részint a kényelemszeretet, részint a rendelkezésünkre álló idő rövidsége, részint az eltévesztett irányban való haladás, amikor is állami segítségre helyezkedve igyekeztünk egyházunk jövőjét anyagiilag biztosítani. Érthető azért, ha ma, amikor az egyház és állam közötti viszony halálos ágyára került s csak idő kérdése, hogy mikor lesz belőle hulla, elfog az aggodalom minden velünk érző lelket: mi lesz velünk egy anyagiilag közönyös, a református áldozatkészségről mindinkább leszoktatott nép s egy irántunk esetleg ellenséges kormányhatalom kettős morzsoló köve között? Azt, hogy egyháztagjaink máról holnapra csökönyös nemfizetőkből buzgó és áldozatkész hívekke lesznek, époly naiv dolog lenne elhinni, mint azt, hogy egy esetleges, velünk ellentétes világnézetet valló kormány kevésbbé ellenségesen fog viselkedni egyházunkkal szemben, mintha Romániában vagy Szlovákiában hajtják fejüket nyugalomra a magyar református lelkészek . . . Sötét kép biz' ez, de azért még sem reménytelen. Sok tisztességes papi családra óriási megpróbáltatást, sok jobb sorsra érdemes lelkészre nézve új pályakeresést jelent, ami keservesen lesújtó dolog, de azért egyházunk végpusztulásáról beszélni még sem lehet. Két esetben lenne csak a ma evolúciója reánk nézve katasztrófális jellegű: ha semmi isteni igazság nem volna egyházunk birtokában, vagy ha hanyagság miatt csiraképtelenné lett volna kezeink között az isteni mustármag. Ez pedig még sincs egészen így. Ha a külső erő sok helyen gyenge is, hihetetlen, hogy ne lenne hely, ha csak egy talpalattnyi is, ahol meg ne lenne a belső, törhetetlen erő, az az archimedesi pont, amelyre szilárdan ráhelyezkedve ki lehet vetni sarkaiból nemcsak egy megvénhedt, hanem egy forrongó világot is.

Nem szabad se optimistáknak, se pesszimistáknak lennünk, hanem a reánk bizott isteni igazság hatalmának tudatában minden viszályt, önérdeket, érvényesülési vágyat megfékezve, minden félelmet legyőzve s minden erőt egyesítve oda kell törekednünk, hogy egyházunknak romlástól megkímélt épületeit megvédjük s a pusztulás ártatlan szenvedőit testi-lelki erőink végső megfeszítésével is, amennyire csak lehet, karpótoljuk, mert csak így mondhatjuk el, hogy magyar ref. egyházunknak nemcsak multja volt, nemcsak jelene van, hanem jövője is lesz.

Karász B.

Manifesztáció a vallás erkölcsi nevelés mellett.

A vallás erkölcsi nevelés hívei nagyszabású manifesztációt rendeztek január 12-én délelőtt a fővárosi Vigadóban. Ezrekre menő impozáns tömeg gyűlt össze a hívó szóra, hogy előre tiltakozzék minden kísérlet ellen, mely különböző jelszavakkal a vallást ki akarná szorítani az iskolából. Vallásra és nemre való különbség nélkül szólalt meg a társadalom élő lelkiismerete, mely az állam és a társadalom ősi fundamentumait a romboló törekvésekkel szemben elszántan védi.

Az összes vallásfelekezetek egyesültek a testvéri szolidaritásban mikor vétőt kellett mondani az

antikulturális ösztönöknek. Ez a demonstráció fényesen dokumentálja, hogy a hitvallásos iskola a nemzeti kultúra erős vára, a jobb jövő energiaforrása és hogy a különböző vallások hívei a valláserkölcsei nevelés védelmével nemzeti érdekeket, kulturális célokat szolgálnak. Az ország jövőjéért, a magyar kultúráért való aggodalom ime ledöntött minden ellentétet, minden felekezeti féltékenységet, csak a közös szent ügy lebegett a hívek ezre előtt.

Mintegy négyezer főnyi tömeg szorongott ünnepies csendben az óriási teremben, a karzatokon, sőt még a folyosókon is, hogy e fontos kérdésben meggyőződésének kifejezést adjon.

Pontban 11 órakor nyitotta meg a nagygyűlést Szilassy Aladár, a közigazgatási bíróság másodelnöke. Társelnökök: Farkas Edith, a Szociális Missiótársulat elnöknője a katolikusok, Mágócsi-Dietz Sándor egyetemi tanár az evangélikusok, Agoraszó Péter kuriai bíró a görög-keletiek, Glass Izidor kórházi főorvos és Frankl Adolf az országos orthodox izraelita iroda elnöke az izraeliták, Pásztély Jenő kuriai bíró a görög-katolikusok és Józán Miklós esperes az unitáriusok részéről.

Szilassy Aladár elnök megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy az ügy, amely bennünket a mai napon fajra, nemre, hitfelekezetre való tekintet nélkül testvéries érzésben hozott össze, nem egyszerű tanügyi kérdés, de *gyermekünk és hazánk jövőjé sorsa*. Az a követelés, hogy a vallásoktatás kiküszöböltessék az iskolából, egyik jelensége annak a modern irányzatnak, amely a felekezeti iskolák megszüntetésével oly iskolák felállítását kívánja, melyek ultramodern eszmék hirdetésében, a vallástól át nem nemesített tudományok száraz nyújtásában merítse ki tevékenységi körét. A szülők joga, hogy gyermekeiket abban a szellemben neveltessék, melyet ők legjobbnak tartanak. A gyermekek lelkét két tényező neveli: a szülő és iskola. A hazának mindig nagy érdeke volt, hogy magának becsületes, jellemes polgárokat neveljen. Különösen ma, amikor bizonytalan jövőnek nézünk elébe, kétszeresen fontos, hogy az iskolából olyan emberek kerüljenek ki, akik lelkierejében, jellemében, megbízhatóságban versengenek s nem a rombolásban, gonoszságban, munkátlanságban. Ez a nevelés csak a vallásból indulhat ki. És fájdalom, épen most üti fel szennyes fejét az a mozgalom, mely a valláserkölcsei tanítását akarja az iskolákból száműzni. Ezt azonban nem engedjük, ennek ellentállunk. Üdvözlő a nagyszámban megjelenteket. A jegyzőkönyv vezetésére Korpás Ferencet kéri fel.

Haller István előadó szerint, ahogy a mindenséget a nap vonzó ereje tartja össze, úgy az Isten a nehézkedési központja a szellemi, lelki világnak. Ha a napot kivennők a világegyetemből, összeomlana az univerzum; úgy az Isten fogalma nélkül is összeomlik az emberek erkölcsi világa. Akkor földindulás, pusztulás jön, harc mindenkivel, minden ellen.

Azt akarjuk, hogy az új világot hassa át ez a tudat, ez az erkölcsi világ, hassák át azok az igazságok, melyek fentartják az emberiséget.

Es az embert, a világot mi teheti ilyené; mi önthet nemes érzéseket, becsületességet a szívekbe? A nevelés. Az ember nem születik egyszerre jóvá, becsületesé, *ilyenné* nevelni kell! Az ország újjáépítéséhez pedig jó, nemes, becsületes emberanyag kell! Az ember az építőanyag, a jó, a becsületes, a

törvénytisztelő, a munkás ember: és az *ilyeneket az iskola neveli!*

Azt mondják, hogy a tudomány nevel. A tudomány is nevel, de azt látjuk az életből, hogy az ész és a lélek között nincs meg az okozati harmonia. A szélhámusok, a csalók, a becsületesnek rendszerint tudással rendelkeznek, sokszor zseniálisaknak bizonyulnak, de ezekből bármilyen képzetek is legyenek, nem lehet államot, társadalmat felépíteni. Az államnak, a társadalomnak olyan emberek kellene, kik erkölcsöt, szilárd erőket, becsületes tulajdonságokat hoznak az állami, társadalmi életbe.

Épen azért az iskola csak félmunkát végez, ha csak ismereteket ad, mi pedig egész munkát követelünk tőle. Az iskola hogyan neveljen *egész* embereket, ha nincsenek igazságai, princípiumai, erkölcsi törvényei, amikre építhet, amiket a fiatal generáció elé állíthat? Ha megmérhetem a magasságokat fizikai tudással, ha taníthatom a természet rejtélyeit, az állatvilág életét, akkor csak azt ne legyen szabad tanítani, ami a legfontosabb az ember részére: a lelki életét, az erkölcsi világrendet?!

Igen is az iskolának meg kell mondania az embernek, hogy ezt kell tenned, hogy emberré légy igazán! Ezt csak a morál alapján teheti. És kinek a morálja alapján?

Voltak filozófusok, nagy gondolkozók és mindenki mást tanított. Most már inkább ezekre hallgassunk, vagy pedig azokra az igazságokra, melyek évezredek óta szilárdan, ragyogóan állanak előttünk. Mi gyermekeink lelkét nem engedhetjük oda senkinek *kísérleti talajnak*.

Hallgassunk a prófétai hangokra! A mai állami, társadalmi életet is azok a törvények biztosíthatják csak legjobban, amelyeket egykor az Ur a Sinai-hegyen jelentett ki Mózesnek: Ne lopj! Ne ölj! A jó és a rossz között kell választania minden embernek. Erkölcsi törvények nélkül nincs élet, nincs társadalom.

Az iskolai nevelés gerince — legyen a valláserkölcsei oktatás. Az az iskola, amelybe — nincs bejárása a vallásnak — a romlás és züllés forrása.

Az állam, a társadalom, a szociális béke érdekében követeljük a valláserkölcsei nevelést az iskolában! — Egy új generáció egészsége, jövője érdekében mint állampolgárok — mint szülők követeljük az iskolai vallásoktatásnak fentartását.

Határozati javaslat a vallásoktatás és a valláserkölcsei nevelés ellen irányuló szélsőséges törekvések veszedelmeire hazánkat igazán szerető, annak békességet és boldogságot kereső összes honfitársaink figyelmét. Vallásos és hazafias aggodalommal emeljük fel ellenük óvó és tiltakozó szavunkat. Követeljük nemzetünk ősi valláserkölcsei alapjainak titetlen megóvását s minden felekezeti harcot kerülő, úgy tartalmában, mint módszerében a helyes paedagogia elveihez alkalmazkodó valláserkölcsei oktatásnak és nevelésnek közoktatásunknak egész vonalán való megtartását. Elhatározzuk, hogy ezt az ünnepi óvásunkat és tiltakozásunkat országunk kormánya és vallás- és közoktatástügyi minisztere előtt élőszóval és írásban tolmácsoljuk, kérve hazánk és nemzetünk

sorsának összes intézőit szavunk meghallgatására, ősi valláserkölcsei alapjaink sértetlen megóvására s a valláserkölcsei oktatásnak és nevelésnek közoktatásunk egész vonalán való megtartására.

A nagygyűlés az előterjesztett határozati javaslatot tüntető lelkesedéssel fogadta.

Az első felszólaló Hamar István ref. theologiai tanár volt, ki tartalmas beszédben jelentette be a reformátusok csatlakozását. A ref. egyház — ugymond — össze van forrva a magyar nép múltjával és meg fogja tenni kötelességét a jövőben is. Iskolája volt a veteményes kert, melyben a nemzet erkölcsét ápolt. Két talpköven nyugodott a nevelése: ez a hit és a lelkiismeret szabadsága. Ezek drága kincsei a nemzetnek, de ezek csak az ősi fundamentumokon állhatnak meg. Az ősi fundamentumok: a vallás és az erkölcs. Az ősi fundamentumokat Isten bölcsessége rakta le és ha azokat bármilyen ideások nevében is az emberi bölcsesség fanatikusai le akarják rombolni, a romboló csákányt félre toljuk, nem engedjük.

Az evangélikusok nevében dr. *Hittrich* Ödön igazgató beszélt, ki nagy tudással fejtette ki, hogy milyen döntő jelentősége van a valláserkölcsei nevelésnek a nemzeti életre és kulturára. Az ókorban — ugymond — egy szoborkolosszust építettek a tenger partjára, hogy fáklával kezében mutassa az utat az eltévedt hajósoknak. Mi is ilyen szobrot állítunk a nemzet szeme elé, hogy megmutassa neki az utat a vészes óceánon. Ez a valláserkölcsei nevelés az iskolákban. Mi evangélikusok minden körülmények között ragaszkodunk ahhoz, hogy az iskola továbbra is valláserkölcsei nevelésben részesítse a gyermekeket.

Dr. *Grauer* Vilmos hitközségi előjáró az izraeliták részéről jelentette be a csatlakozást és a szolidaritást a vallásvédő mozgalommal. Utánna *Hartstein* Lajos az országos orthodox iroda képviselőjében szólalt fel és szintén lelkesedéssel fogadta el a határozati javaslatot. *Agorasztó* Péter kuriai bíró a görög-keletiek részéről, *Sereghy* Mihály kuriai bíró pedig a görög-katolikusok részéről közölte, hogy a valláserkölcsei neveléshez ragaszkodnak.

Ezek után *Józan* Miklós unitárius esperes mondott lelkes beszédet, melyben a megjelent hitfelekezetek testvéri egyetértését ünnepelte. Ez az első eset, — ugymond — amikor a felekezetek egymás mellett állnak testvéri egyetértésben és reméljük, hogy ennek a szolidaritásnak üdvös hatása lesz minden irányban.

A magyar anyák nevében *Sebestyén*né *Stettina* Ilona, a munkásnők nevében pedig *Ravaszky* Vera szálltak sikra lelkesen a valláserkölcsei nevelés mellett.

Ezután az elnök szavazás alá bocsátotta a határozati javaslatot, melyet a gyűlés közönsége egyhangú lelkesedéssel elfogadott. Egyben elhatározták, hogy azt küldöttség útján fogják átadni a köztársasági elnöknek és a kormánynak.

IRODALOM.

* A Protestáns Szemle múlt évi füzet (7—10) a következő tartalommal jelent meg: Tisza István, R. L.-től; Historiái megismerés a theologiában, Dr. Tavaszky Sándortól; A predesztináció és problémái,

Dr. Sebestyén Jenőtől; Egész olvek és félígazságok, Révész Imrétől. Szerző e cikkében Zoványi Jenő történetfelfogásával foglalkozik. Megkeresi azt a fél-szeg és fejletlen alapfelfogást, mely Zoványinak sajátos módon, csak a dolgok és az igazságok egyik oldalát engedi meglátnia s amely újra meg újra oda-sodorja őt, hogy egyes tényekből, helytelen formulázás, csoportosítás és értelmezés útján, egészen képtelen, mert egészen tudománytalan következtetéseket hozzon ki. Z. egvoldalúsága ma szinte példátlanul álló tünet. A XVIII. századi felvilágosodás eszméi annyira foglyúl ejtették Z. lelkét, hogy történeti felfogásában fenntartás nélkül meghódolt és rendíthetetlenül hódol ma is nekik. Az ő tudományos egyéniségét s egész értelmi alkatát már semmiféle földi hatalom nem fogja kimozdíthatni abból a természetlen szögállásból, amelybe annak idején beállított. Nyilatkozatai, megállapításai tudományossággal és keresztyéniséggel egyképen hadilábon állanak. Jubileumi felolvasása valósággal hemzseg olyan állításoktól, amelyeket méltán érez erős arcúcsapásnak mind a tudományos, mind a keresztyén öntudat, külön-külön és együttvéve. Van benne egy csomó fél-igazság. Förster eme szavait alkalmazza Révész Zoványira: „még helyes megállapításokat is úgy formuláz, úgy csoportosít és úgy értelmez, hogy a végén hamis tanúbizonyság lesz belőlük”. A racionalista történetfelfogás elkésett képviselője. A történelmi kálvinizmussal szemben esőkönyös elfogultságot tanúsít. Racionalista és aufklärista. — A következő cikk — A Zoványi-ügyhöz — szerzője, Ravasz László szerint Zoványi minden tévedésének alapja az, hogy ő egész tudományos búvárkodásában a vallásos életnek külső jelenségeit nézi s nem ragadja meg magát a lényegét, az egyetlen tényt, a vallásos életet, mint minden külső jelentkezés forrását. Hogy Z. a religiosum megítélésénél mekkarát téved, bizonyítja a zsol-tárok- és a Kálvin-ügye. Z. teljesen megbízható tudós a tudományos történeti világkép első lépésénél, mondjuk, első féltekéjénél, ahol a főkérdés a „hogy volt”? De tévedésekkel megrakott és könnyen félrevezető a tudományos világkép másik féltekéjénél: a „mit ér” kérdésénél. Az egyháztörténetnek létfeltétele az, hogy mivelője hívő is legyen, mint ahogy a zeneesztétikusnak létfeltétele az, hogy legalább is — halljon. A hitetlen egyháztörténész olyan, mint a siketnéma zeneesztétikus. Z. szerint a szentírásnak aktacsomónak, közjegyzőileg hitelesített jegyzőkönyvek gyűjteményének kellene lennie, melyet a vádlottak padján ülő Jézus Krisztus előterjeszt, hogy szigorú bírái: az egyháztörténészek előtt megbizonyítsa a maga jóhiszeműségét. Jaj volna nekünk, ha a bibliában Zoványi-fele szavahihető történészek mondották volna el a szintizista igazságot s nem lettek a lelke szólt volna meg — kijelentésben! Z.-nak nem lett volna szabad leírnia a Nyugatban azt a tételt, hogy egy református hittudományi kar tanárának „joga van” akár morizmust, vagy történeti materializmust adni elő. Joga nincs. Kötelessége előadni szent meggyőződését arról, hogy mi az igazi, a legmagasabb reformátusság, mint a keresztyéniségnek ránézve legnemesebb formája. . . . Abhoz, hogy valaki monista létére theologiai fakultásra jöjjön, szemérmetlenség kell, mert monista lehet a természettudományi fakultáson is. Ravasz Zoványi Nyugati nyilatkozatát „elírás”-nak tartja. Végül megállapítja, hogy

míg Zoványi, a hisztorikus nagyon sokat haladt, Zoványi, a theologus, ma is ott van, ahol 20 évvel ezelőtt volt. — Ezután Dr. Lencz Géza értekezése következik: A fejlődés elve, különös tekintettel a református dogmatikára. A Szemle rovatban Dr. Keeskeméthy István ír A reformációról és a modern kultúráról. Az Irodalomrovatban számos könyvismertetés olvasható.

* **Új Reformáció.** E címmel indult meg Budapesten dec. 22-én a református egyházi reform-mozgalom heti közlönye Haypál Benő (fő-) és Veress Jenő (társ) szerkesztésében. E lapot a röptében, csupán néhány budapesti férfiúból megalakult, de hibásan országosnak nevezett Tanács (Kik a tagjai? Kik választották őket? — máig sem tudjuk) adja ki: Decemberben két mutatóvényszám, januárban, eddig, szintén két szám jelent meg. Az első számban van közölve a Tanács lényeges pontokban javított programja. Mi a program több pontjával nem értünk egyet. Nem helyeselnék a helyi ref. tanácsok megalakítását. Megtörtént, hogy ahol meg gondolatlanul megalakították, — a Tanács második ülésére a lelkeszt már meg sem hívták! (A javított programból a helyi tanácsokra vonatkozó pont hiányzik.) Nem zsinatfeloszlásra, konventeltörlésre, meg gondolatlan, hamarostisztújításokra van most nagy szükség, hanem a csüggedő lelkek erősítésére, a lelkek újjászületésére, megújulására. Nem helyeselnék azt a tervet sem, hogy a vallás tanítás csak fakultatív legyen, mert ez már egy lépés a megszüntetés felé. A lap szelleméből kitűnik, hogy szabadkőműves férfiú a szerkesztője. Elárulja ezt a 2. (jan. 12-iki) szám utolsó szerkesztői üzenete is. Ha a tervezett új reformációnak valóban az lesz a hivatása, hogy egyházunk lelkesít és világi tagjait egyaránt hivatásuk magaslatára emelje és a lelkeket újra megtöltse hittel, egymás iránt való szeretettel és a közművelődés megbecsülésével, — akkor az új lapot melegen üdvözljük, de megjegyezzük, hogy ezt minden presbiterium, minden egyházmegyei, egyházkerületi stb. hatóság is zászlójára írta. Így ez nem új reformáció. Éppoly régi e törekvés, mint maga a ref. egyház. „Hiába tanácskozzunk üres formákról, új alkotmányról, tisztújításról, új intézményekről, ha bennünket, lelkipásztorokat nem száll meg az a lélek, amely egyszer úgy jött, mint a sebesen zúgó szélnek zendülése. Ha ez a lélek száll meg bennünket, akkor a régi formákkal is magasra emelhetjük egyházunkat; ha nem, akkor az új formákkal is el-süllyed az.“

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Előfizetési felhívás.** Lapunk előfizetési díja az új (1919.) esztendőben egy évre 15 korona, egy fél-évre 7 50 korona. Tisztelettel kérjük előfizetőinket, hogy előfizetési díjaikat ily összegben szíveskedjenek beküldeni, akik pedig már a régi összeggel fizettek elő, legyenek szívesek a hiányt (akár levélbéllyeg beküldésével) pótolni. Aki február 1-ig mind a rendes, mind a hátrálékos előfizetési díjat be nem küldi, a lapot nem fogja tovább kapni.

— **Beiratkozások az akadémián.** A sárospataki ref. akadémián a II. félévre szóló beiratkozások február 1-től 8-ig lesznek.

— **A sárospataki ref. egyházközség presbiteriuma** a karácsonyi szent ünnepek alkalmából evangéliumi szellemről áthatott, gyönyörű szöveget intézett az egyházközség tagjaihoz. A mély hatású, lelkes szöveg a mostani súlyos viszonyok között jótanácsokat ad s atyai kéréseket intéz a hívekhez. Egyik szakasza így szól: „Vigyázzatok különösen fiaitok és leányaitok lelkének épségére, hogy az ifjúkor fogékonyásával a csábító elméletek színes hálójába ne essenek s embertársaik rémeivé ne torzuljanak. Tanítsátok meg őket édes szóval, nemes példaadásokkal, hogy aki rajong a szabadságért, az nem lehet korlátozója az embertársa szabadságának; aki utálja a zsarnokságot, az nem ülhet be a hatalmaskodók szégyenszékebe; aki tudja értékelni és vitatni a saját egyéni jogait, az nem szegülhet ellene a mások jogainak; aki kívánja az egyenlőséget, az nem zavarhatja meg a felebarátja nyugalomát; aki barátja a rendnek, amely épít, az nem dülhatja fel senki békeségét. Tanítsátok meg szeretteiteket arra is, hogy, amiként a földbe vetett mag csak bizonyos idő elmúltával fejlődhetik kalásszá, úgy minden nagyobb alkotáshoz is idő kell, türelmes várakozás és pihenés nélküli emberi gond és szorgalom, tehát az új Magyarország felépítéséhez is. Győzzétek meg szeretteiteket s győződjétek meg első sorban ti magatok is, Szeretett Hittestvéreink afelől, hogy a mindnyájunk által epedve várt új Magyarországot sem nem a jogkiterjesztés, sem nem a földnek arányos szétosztása fogja felépíteni (bár ezek is építő eszközei lesznek), hanem a nemzet összeölelkező nagy, erős akarata. Míg egymás ellen sorakozunk, harsogunk és feltékenykedünk, addig a régi magyar bűn súlya alatt tehetetlenkedünk és egymást bénítjuk az építő munka haladásában.“ A szöveget az ünnep első- és másodnapján a templom ajtóiban osztották ki a híveknek, a presbiterium fölkérésére Radácsi György ny. theol. tanár írta.

— **A Lelkészegegyesület** 51-ik számának hírvivőjában ellenem megjelent támadásra indítva érzem magam a következők kijelentésére: A cikkemben foglaltak megírására sem elvakult gyűlölet, sem hízelgési szándék nem vezetett. Nem gyűlölök senkit s legkevesebb dr. Baltazár Dezsőt, akinek pásztori erőnyeit, kiváló tulajdonságait nálam senki jobban nem tiszteli; munkáiról, egyes szerepléseiről, buzgó tevékenységéről nálam senki boldogabban nem hall és nem olvas; bár a nagy Baltazar kultusznak, mint semmiféle személyi kultusznak híve nem vagyok. Hízelgési szándékot pedig a cikkem egész átolvása után — azt hiszem — senki sem foghat reám, mert én a mi lapunk ellen is kifogást emeltem. A Baltazárról szóló megjegyzéseimnek forrása annak a visszatetszésnek lépten-nyomon való tapasztalása, amit ő politikai szerepléseivel, nagy horderejű társadalmi kérdésekben élesen képviselt állásfoglalásával a közvéleményben kiváltott s aminek — azt hiszem — nem sok hasznát látja a mi egyházunk sem. S mivel belátom, már a mellette megnyilatkozó lelkes ragaszkodásnál fogva is, hogy őt a vezéri székben nagyon nehéz volna nélkülöznünk és pótolnunk: kérem őt azzal a szeretettel, amelyre ő int bennünket; azzal a tisztelettel, amelyvel állásának és egyéniségének tartozom, hogy a minket közelről nem érdeklő elvi, politikai és világnézleti harcokban követendő, nemes tartózkodással, mindnyájunk részéről halásan elismert

tettejével és odaadásával vezesse tovább nyereségről-nyereségre a mi ügyünket. Dícsőség Istennek és az emberekhez jóakarattal! Sátorajaujhely, 1919. jan. 7. *Enyedy Andor.*

— **A magyarországi protestánsok memoranduma Wilsonhoz.** A magyarországi protestánsok terjedelmes memorandummal fordultak az entente két legbefolyásosabb államfőjéhez, az erős protestáns érületéről ismert Wilsonhoz és Lloyd Georgehoz, aki szintén protestáns. A memorandum részletesen rámutat arra, hogy a négymilliónyi magyarországi protestantizmus biveinek nagyobb felét veszítené el a románok, délszlávok, német-osztrákok és csehek részéről követelt országrészek elszakításával. Egymagában a románoktól követelt huszanhat vármegyében több mint másfélmillió protestáns, köztük több mint egymillió szinmagyar kálvinista és közel hetvenezer szinmagyar unitárius szakadna el. A memorandumot dr. Kovács István, a protestáns ügyek kormánybiztosa szerkesztette és a három protestáns egyház nyolc vezető férfia írta alá. Ezt a memorandumot a jan. 9-10-én Budapesten járt amerikai és angol delegátusok vitték magukkal.

— **Lelkészek segélye.** Dr. Kovács Istvántól, a prot. ügyek kormánybiztosától jan. 9-én a következő táviratot vettük: „A december 21-iki minisztertanácson lelkészeink, vallásitanító-lelkészeink és theologiai tanáraink számára 1918. január 1-től megszavazott családi pótlékok, ruhasegélyek és rendkívüli segélyek a püspöki hivatalokhoz kiutaltattak. Kovács, kormánybiztos.”

— **Országos Lelkészsövetség.** A r. kath. Papi Tanács két buzgó tagjának (dr. Szalay M. és dr. Pfeiffer M.) kezdeményezésére jan. 7-én a Deákterti ág. ev. iskola tanácstermében nagyjelentőségű értekezlet volt, amelyen az összes felekezetek lelkesi képviselői majdnem kivétel nélkül megjelentek, hogy a vallás ügyének nagy kérdéséről tanácskozást folytassanak és közös munkára egyesüljenek. A tanácskozást dr. Raffay Sándor püspök vezette, az előadói tisztet dr. Pfeiffer Miklós töltötte be. Az első összefoglaló kimondásával, hogy az Orsz. Lelkészsövetség különböző hitvallású lelkészek, lelkészegyesületek és lelkesi szabadszervezetek együttműködésére alakult testület, a következő határozatot hozta: 1. Az Orsz. Lelkesi Szövetség működése szellemi és irányát a kölcsönös testvéri szeretet szabja meg. Tárgyalásaiból a hitvitázó kérdéseket kizárja. Komoly tényezője kíván lenni az ország vallási békéjének, távol tartva magát a vallási közömböségtől. 2. Célja, hogy a különböző hitvallású szervezetek karöltve járjanak el mindabban, ami korszerű elhelyezkedésük és működésük szempontjából közös érdekük. Az O. L. Sz. az összes hitvallásokat közösen érdeklő kérdésekben a különféle hitvallású szervezetek egyöntetű állásfoglalását a hivatalos egyházi tényezők hatáskörének érintése nélkül kívánja szolgálni. 3. Ügykezelésére tisztikart választ és ügyrendet állapít meg. A Szövetségben minden felekezetet 3 lelkész fog képviselni.

— **A Dunántúli Protestáns Lap** az új évben új szerkesztőség kezébe került. Fel. szerkesztője: Kiss József pápai lelkész és főmunkatársa: Faragó János tanár 21 évi buzgó működés után lépett vissza a szerkesztéstől; búcsúzójukban panaszkodnak, hogy kevesebb volt a segítőtársuk, mint a bírálójuk, az egyházkerület nem ment segítségükre s így kényte-

lenek a lap szerkesztésétől megválni. Az új szerkesztő: *Czegeledey Sándor* theol. tanár lett, akinek Pongrácz József és Vass Vince theologiai, Faragó János és Trócsányi Dezső főgimn. tanárok fognak, mint főmunkatársak, az oldala mellett állani. Az új szerkesztőség több frissességet, nagyobb lendületet és tartalomgazdagságot vitt a lapba magával. Kísérje siker a működését!

— **Egyesült erővel.** A nehéz idők közelebb vezették egymáshoz az Isten országának hirdetésével és munkálásával foglalkozó egyházakat, megértőbbekké, valódi érdekeik fölismerésére fogékonyabbakká tették azok vezetőinek szívét. Mind gyakrabban olvassuk a lapokban, hogy kath. és prot. lelkészek együtt dolgoznak, együtt szerepelnek a nyilvánosság előtt érdekeik: a vallás és erkölcs, az egyház és haza szent érdekeinek védelmében. Így január 5-én Nagykárolyban a keresztyén-szociális néppárt programját vallásfelekezeti különbség nélkül magáévá tette az összehívott népes gyűlés s a helybeli felekezetek lelkészeik útján jelentették be csatlakozásukat; a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének alakulására szóló felhívást, egyéb nőszövetség mellett, közösen írták alá az Orsz. Protestáns Nőszövetség és az Orsz. Kath. Szociális Missziótársulat elnöksége; a különböző vallásfelekezetek lelkészei jan. 7-én Orsz. Szövetségbe egyesültek; Hamar István budapesti ref. theol. tanár lelkes felhívó szöveget írt az *Alkotmány* jan. 12-iki számába a vallás-erkölcsi nevelés és oktatás érdekében aznap tartandó nagygyűlés érdekében. *Concurrunt ut alant!*

— **Magyar protestáns küldöttek külföldön.** Huszonegy kiküldöttünk dolgozik már Amerikában, Nagybritanniában, Franciaországban, Hollandiában, Svájcban és Skandináviában a keleteurópai protestáns keresztyénség jövőjének, a magyar népállam egységének megmentésén, a megégyezéssel világbeke előmozdításán. Ezzel felelevenül a protestáns egyházi diplomácia-nak nagy hagyománya, különösen kálvini öröksége s a protestáns keresztyénségnek a háború előtt megindult nemzet- és egyházközi világ munkája, a Protestáns Világszövetség irányában. A hazai egyháztársadalmi életnek különböző köreiből csaknem egy időben merült föl az a gondolat, amelyet a magyarországi protestáns egyházak érdekeinek megvédésére alakult bizottság, Kovács István dr. kormánybiztos erőteljes vezetésével meg is valósított, midőn megszervezte a küldöttség útját és munkáját, minden akadály legyőzésével. Utközben tett tapasztalataikról küldtek már értesítést, részint kedvezőt, részint kedvezőtlen, így Vass Vince és Muraközy Gyula nem igen kap engedélyt a Franciaországba bemenetelre, ellenben a genfi egyházi körökben jó szolgálatot teljesít a magyar érdekeknek.

— **Svájci egyházi küldöttség Magyarországon.** Dr. Kovács István, a protestáns ügyek kormánybiztosa azt az értesítést kapta a magyarországi protestáns egyház Svájcba küldött delegátusaitól, hogy Német-Svájc nagy egyházi tanácsa megbízottakat küld Magyarországra a protestánsok helyzetének tanulmányozására. Svájc egyházi tanácsa felhívta az Egyesült Államok elnökének figyelmét arra, hogy nemzetközi bizottságot küldjön Magyarországra ugyanebből a célból.

— **Egyházkerületünk területének a csehek által való megszállása mindjobban előrehalad.** Gömörben

Rimaszombat és Tornaljához közelednek, a régi Torna teljesen az övék, Abaújban Szepsi, Göne s Nagyszalanc, Zemplénben a Mihályi—Deregyő, Ungban a Vajány s Nagykapos közti vonal hatalmuk alatt áll.

— **A Néptanítók Lapja** az új szerkesztő: *Zigány Zoltán* polg. isk. tanár vezetése alatt socialdemokrata pártpolitikájával, egyház- és vallásellenes propagandájával egyre jobban kihívja maga ellen a felekezeti iskolák tanítóit, úgyhogy mindazok a tanítók, akiknek lelkéből még nem vészett ki a vallás- és hon-szeretet lángja, hovatovább mindinkább kénytelenek lesznek ezt a korteslapot az iskolaszék által a kiadó vállás- és közoktatásügyi minisztériumnak visszaküldeni.

— **A lapcsinálás művészete.** Anatole France írta, hogy az újság mostanában furesa módon kezd hasonlítani a japáni iparművészethez; minél kisebb a terjedelme, annál nagyobb gondnal, finomsággal kell megalkotni. A municiózus, de egyúttal lázasan gyors munkában, amelyet a modern szerkesztés jelent, Magyarországon kétségtelenül első helyre került a *Pesti Napló*, amely híressé vált külföldi telefon- és táviratszenzációiról. A *Pesti Napló* mindennap közöl egész csomó eredeti hirt, amelyet előtte soha más pesti lap meg nem kap, olyan nagyszulú tudósításokat, amelyeket mindenkinek olvasnia kell. A mostani bizonytalan korszakban az ország minden rétegére fontos, hogy idejekorán és hitelesen tudja meg a világrázó eseményeket. Hogy a *Pesti Napló* előljár a lapcsinálás művészetében, azt a legnagyobb külföldi lapok által is átvett hírei igazolják. A riportrészt pedig előkelő és ötletes módon egészíti ki a valóban legjobb magyar *belletristák* gárdája. — A *Pesti Napló* előfizetési ára: egy hónapra K 7-80, köztisztviselőknek K 6-50.

Bélyegzők és pecsétnyomók.

== A köztársaság ==
megalakulása folytán szükséges

bélyegzők és pecsétnyomók

megrendelhetők

Hegedűs és Sándor

irodalmi és nyomdai
részvénytársaságnál,

DEBRECZEN.

Ujdonságok.

A keresztyén személyiség jelentősége a lelkipendozásban.

Irta Páhy József ref. lelkész.

Ára 6-60 K.

A mi örökségünk.

A sárospataki ref. főiskolában a reformáció négyszázados évfordulója alkalmából tartott egyházi beszédek és felolvasások. Ára 11 korona.

Protestáns Árvaházi Képes Naptár 1919-re.

Ára 2-20 korona.

A Biblia.

Utmutató a Szentírás tanulmányozásához:
Irta Dr. Makkai Sándor. Ára 6 korona.

Protestáns Papok és Hit- oktatók Zsebnaptára 1919.

Ára 3-30 korona.

Kaphatók:

KÓKAI LAJOS-nál

BUDAPEST IV., Kamermayer Károly-utca 3.

Portóra 10% küldendő.

A „HANGYA“

A MAGYAR GAZDASZÖVETSÉG FOGYASZTÁSI
ÉS ÉRTÉKESÍTŐ SZÖVETKEZETE

bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért

a „HANGYA“

igazgatóságához: Budapest. IX. Közraktár-u. 34. sz.

A „HANGYA“

kötetében már 1700 fogyasztási szövetkezet működik, amelyek összforgalma

80.000.000 koronát meghaladja.

Földmívelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHAZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ:

Egész évre ..... 15— Kor.
Félévre ..... 7-50 "

Főszerkesztő
RADÁCSI GYÖRGY

Felolós szerkesztő és kiadó
DR. RÁCZ LAJOS

Főmunkatársak:

HARSÁNYI ISTVÁN

DR. BUZA LÁSZLÓ.

HIRDETÉSEK DIJA:

Egész oldal ..... 100— Kor.
Fél ..... 50—
Negyed ..... 25—
Nyolcad 12-50

TARTALOM: Az új év küszöbén. III. — *Sütő Kálmán*: Néhány szó az egyházlátogatás alkalmából. — *László Sándor*: Lesz-e? (Vers.) — *Furrer K. után Ruszkay Gyula*: Erény-e a megelégedés? (Folyt. köv.) — A protestánsok kérelme Wilsonhoz. — *Nagy Béla*: Könyvismertetés. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

Az új év küszöbén.

III.

Közüktatásügyünk az egész 1918-ban is abban a siralmas állapotban vergődött, a melybe a háború belesodorta. Csak úgy immel-ámmal, akadozva, lágy-melegen folyt, vergődött az oktatás minden vonalon. Hol a szén, hol a világító anyag hiánya, hol pedig a háborúszülte ragályos kórságok állták útját a dolgok rendes menetének.

Esengtünk a béke után, a mely visszazökkent-sen az elhagyott sínekre s mikor a béke ránk szakadt, azzal sem mentünk előre, sem még nagyobb lett körülünk a sötétség, zavar, elégedetlenség és kapkodás, mint azelőtt. Jó, hogy a béke szörnyű lovagjai fel nem fordították a tudomány minden alkotását, minden műhelyét és guzsba nem kötözték azokat, a kik urakat nevelnek a világnak és úrhölgyeket, kisasszonyokat a társadalomnak. Reggelre kelve, aggodalommal néztünk a torónyra, ha all-e még s az emeletes házakra, ha nincsenek-e prokruszteszi módon egyenlősítve a munkás-lakásokkal? A háború elején felszökött az agiója a katona pályának s az iskolák már-már úgy rendezkedtek be, hogy kész hadfiakat bocsássanak ki kebelökből a nemzet növekedő tisztességére s mire a háborúnak vége tört, a katonaság iránti fellelegedés fagypontra szállt s az új kormány szelnek eresztette a sok kemény csatát vívott harcsoakat, hogy a szabadság napsugaras útján úgy érvényesüljenek, a hogyan akarnak ....

Csodálatos találkozás a szeszélyes véletlenségnek, hogy a mi október 31-diki protestáns ünnepünk (főként iskolai ünnepünk) ezentúl nemzeti ünnepé emelkedik, mint a magyar szabadság diadalának emlékűnnepé. Sok ideig nehéz lesz ezt lelki nyughatatás nélkül megünnepelnünk ...

Hogyan, merre fejlődik majd — ha az építés ideje elkövetkezik — a mi sok biztatással formálódott közoktatásügyünk — még nem tudható. Az új eszmék milyen alakot öltenek majd; mi lesz feleslegessé a múlt alkotásaiból s mi fogja azokat helyettesíteni — ezekre a kérdésekre vakmerőség nélkül még nem felelhetünk s nem felelhetnek a köztársasági Magyarország vezérferfiái sem, mert egymás között is különbözik még a nagy alkotásokhoz szük-

séges egységet, egy szívet, egy lelket. A jelekből annyi mutatkozik csak, hogy a régi gyepük nem számíthatnak nagy kíméletre, hogy az oktatás-nevelés classicitása áldozatul esik a mindennapi élet követelményeinek, akéresak a Rubens, Van-Dick stb-féle festmények a bolsevismus fergeteges dúlásainak. A gyakorlati élet követeléselei lesznek — úgy látszik — az irányjelzők az oktatás minden fokozatán s az élő nemzetek egymással való békés érülközésének szüksége fog dönteni a tanítandó idegen nyelvek megválasztására nézve.

De mennyi idő kell ahhoz, míg valami jól átgondolt reform intézményesen alakulhat ki egy olyan országban, amelyet anyagilag évtizedekre veletlenszá a hosszú háború és a nyomába szegődött elvadultság átkai!

A vallás- és közoktatásügy különválasztása, külön-külön miniszterium által való gondozása sok reményre jogosíthatna, ha az eddigi elszólások miatt nyugtalankodnunk nem kellene. A kenyér, a haszon, a pénz szerelmétől ihletett új világ a saját bálványait emeli Istenekké. A bányák gőzétől párolgó agyvelőknek mi közük van az égiekhez s a földet az éggel összekötni törekvő valláshoz, egyházhoz és vallásrökölcsi oktatáshoz?!

Az új idők kohójának tüzes nyelve már szikrát hánv. Mi mindent perzselhet el multunk eszményeiből, talán rövid időn megtapasztaljuk. Előbb azonban hadd jutnánk legalább annyi nyugodalomhoz, amennyi a komoly reformok bölcs átgondolására nélkülözhetetlen; mert mennydörgés és villámlás között a földi embernek hosszabb életű alkotásokra vállalkozni — az elbizakodás kísérletezése.

Mi sors vár az új Magyarországon a felekezetekre, mint iskolafentartókra s vár-e rájuk valami sors vagy kimaradnak-e teljesen a nemzetépítő munka küzdelmeiből és áldozataiból — ma ez még titok, bár e titok lepleinek egy-egy csücskét már lebentgetik az új áramlatok. Ha annyi aranya, ezüstje volna ennek a megnyírbált szegény országnak, amennyi az adósága, háborús terhe és kötelezettsége: — aligha neki nem fognának a hivatottak a felekezetek teljes félretolásához, vagy ha nem volna még ma is — a több között — egy, számban és történeti súlyában kimagasló felekezet, amelyre számolni kell és amelynek mesés gyakorlata van a saját érdekeinek istápolásá-

ban s amely ma is — ebben a szomorú felfordultságban — a saját autonómiájának biztosításáért szorgoskodik, holott az egész ország autonómiája is kockázatos.

De még az sem látszik lehetetlennek, hogy ezt a nagy kolosszust is alapjában fogja a mélységből feltörő vihar megrendíteni, vagy egészen új irányzat szolgálatára kényszeríteni.

Ily körülmények között különösen, de egyébként is mesésen hihetetlenül hangzik újévi meglepetésül az a hír, mintha a tiszáninneni egyházkerület vezérferfiái odakinálgatnák Miskolc városának azt a jogakadémiát, amelynek jövője felől a tiszáninneni egyházkerület alig pár éve olyan felemelő egyetértéssel és mondhatnók szent elhatározással döntött.

Olyan pozsonyi ígézetes, jelenet-féle játszódott le — hiszen tudjuk — a miskolci egyházkerületi közgyűlésen 1916-ban, mintha a jelenlevők kardjaikat csörtetve és égfelé emelve harsogták volna: „Éltünk és vérünket!” A sárospataki főiskola régi nagy patrónusai, mintha mind kikelték volna sírjukból és körülövesték volna az Alma Mater szobrát, hogy ahhoz bántó kéz ne nyulhasson. Nem így volt-e?!

Maga az első sorban hivatott férfiú, *mely fájdalommal és a főiskola jövője iránt aggódo lélekkel fogott a maga hivatalos tiltakozásában az akadémiai tanári kar áthelyezést javasoló munkálatának boncolásához s kemény ítéletet tartva annak minden részlete ellen, különösen neheztelte azt, hogy a kezdeményezők a sárospataki akadémia felett az erre egyedül illetékes egyházkerületi közgyűlés tudta és felhatalmazása nélkül tárgyalásokba bocsátkoztak, miután a hírlapok közlései szerint a sárospataki akadémiát Miskolc-város polgármesterének s a városi tanácsnak ünnepélyesen fel is ajánlották s ezzel, valamint a nyilvánosság különféle organumaiban elhelyezett közlésekkel a sárospataki főiskolának soha helyre nem hozható erkölcsi és anyagi kárt okoztak...* Végző következtetésül pedig lelkesedve hirdeti: *annak még gondolatát is kizártnak tartjuk, hogy a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés a sárospataki akadémia megszűnéséhez valamikor hozzájárulni fog.* (Igazg. tanács 1916. júniusi jkv 16. p.)

Mi történt? Mi vette meg a vezérek szívét és agyát? A khaosz még tart és mi kezdünk rendezkedni, nagyokat merészelné a *főtényezők nélkül!* A nélküli, hogy bevárják a felső oktatás rendezését! A nélküli, hogy tudnók: megmaradnak-e a jogakadémiáink a netalán erősen megnyirbált ország szűkített határai között! A nélküli, hogy sejtenők, ha felemelkedik-e az országos közoktatás vezetősége odáig, hogy a jogi oktatást a nevetséges helyzetéből kisegítse, kiragadjon! A nélküli, hogy meggyőződünk a felől, hogy méltó-e jogakadémiát egy-két beteges ifjúért akár Miskolcon, akár Sárospatakon fentartani! A nélküli, hogy a tiszáninneni egyházkerület a sárospataki főiskolára vonatkozó nézetet megmásította volna!...

Hol van az megírva, hogy Eperjes a magyarságra nézve végképen elvesz s hogy Miskolc sorsa már feltétlenül bizonyos? Hol van az megörökítve, hogy a sárospataki jogakadémia fentartása a theol. akadémia nélkül, attól elkülönítve is felekezeti érdek? Nem az volt-e a jogakadémia létesítése által a tiszáninneni vezéregyházak célja, hogy a világi elem képzése egyházas és vallásos tartalmú levegőben

történjék, hogy a világi elem az egyháznak valóságos kardja, vértje, páncélja legyen?!...

Az áthelyezés újra felvetett terve — úgy tudjuk és úgy hisszük — sok gondolkodó lelket tölt el aggodalommal s azzal a mély fájdalommal és megdöbbenéssel, amellyel a főiskola igazgató-tanácsa az áthelyezési kísérleteket 1916-ban tárgyalás alá vette (i. jkv. 16. p.). Mi szeretnők, ha ez most is csak álom, rossz álom volna!!

Néhány szó az egyházlátogatás alkalmából.

E cikknek egy kissé előbb kellett volna íródnia. Azonban ha valamennyire megkészt is, egészen idejét mégsem múlta. Mert amelyik egyházmegyében január hónapjában szokott lenni az egyházlátogatás, most ott sem volt meg mindenütt. „Vis maior” miatt vagy későbbre halasztották, vagy talán ez idén nem is akarják megtartani. Némelyik egyházmegyében meg február vagy március havában szokták megtartani az egyházlátogatást. Így az e tárgyban ejtendő pár szavam még sem lesz egészen idő után való.

Egyházkerületünk azon határozatára kíváncsi felhívni a közfigyelmet, amellyel pár évvel ezelőtt az egyházlátogatóságoknak kötelességévé tette, hogy minden egyes egyházban istentiszteletet tartsanak s ennek keretében megfelelő alkalmi beszédet intézzenek a hívekhez. — Kétségtelen, hogy egyházkerületünket e határozat hozatalánál a legnemesebb cél vezérelte. Mélyíteni kívánta ezáltal az egyházlátogatás munkáját, tartalmasabbá, a gyülekezeti tagokra nézve maradandóbb hatásúvá onajította azt tenni. Azt akarta, hogy az egyházlátogatóságok ne csak az egyházak külső életének, anyagi helyzetének ellenőrzésével foglalkozzanak, hanem a belső építés ügyét, a gyülekezetek vallaserkölcsei életének érdekeit is mennél hathatósabban szolgálják.

Azt hiszem, nem lehet közöttünk véleményeltérés a tekintetben, hogy e magasztos célok szolgálata semmivel sem lehet előttünk kevésbé fontos, mint a külső viszonyok, az egyes egyházak anyagi helyzetének ellenőrzése. Nem különösen napjainkban, amikor szinte megújítani halljuk a próféta panasztát: „Egyetemben elhajlottak, mindnyájan hiábavalókká lettek. Nincsen aki jót cselekedjek, nincsen csak egy is. Minden fej beteg és minden szív erőtelen.” — És mégis azt tapasztaltuk, hogy az egyházlátogatóságok — tisztelet a kivételeknek! — ezt a fontos kötelességet, a belső építés eme munkáját ezideig legnagyobb részt figyelmen kívül hagyták. Az egyházkerület útastása ezek óta meg volt, de az leginkább csak papíron maradt. Az egyházlátogatóságok legnagyobb részét nem érezték a kötelezettséget, hogy az egyházkerületnek a minden egyes egyházban végzendő istentisztelet tartására s a hívekhez alkalmi beszéd intézésére vonatkozó útastását betartsák. Nem még ott sem, ahol épen ott találta őket a reggeli istentisztelet ideje és alkalmá.

Hat eddig ahogy volt, úgy volt. De épen azt céloznak jelen soraim, hogy ne legyen ez így ezután. Bizonyára nincs közöttünk senki, aki mélyen ne érezne s szomorúan ne tapasztalná a nagy háború folyamán a lelkekben történt megdöbbentő átalakulást. A háború okozta szenvedésektől, megpróbáltatásoktól a lelkek megtisztulását, az emberek meg-

jobbúlását, a hitélet mélyülését vártuk és ime nyertünk ezek helyett erkölcsi elfajulást, elvadulást, válástalanságot, hitetlenséget, nyílt istentagadást, az elmék megháborodását és a nyelvek megzavarodását. A lelki, szellemi, erkölcsi értékek teljesen becsületet vesztek híveink legnagyobb része előtt. Csak a test és annak állati élete érdekli őket. Csak ami kézzel fogható, annak van előttük realitása s csupán a láthatókkal foglalkozó munkásoknak van becsü. Az idealizmus kihalt. A szellemi, lelki élet megbecsülése s az ez iránt való fogékonyság elenyészett, helyét az utilitárizmus, matérializmus, a destruktív tanok kultusza foglalta el. — Mindezek a szomorú jelenségek hangosan kiáltanak felénk, hogy minden alkalmat megragadjunk a jobbításra, a lelkek nemesítésére, a közgondolkodás helyes irányba terelésére, a szellem-erkölcsi javak megbecsülése iránt az elmék és szívek fogékonnyá tételére, az Istenhez való viszonzatértésre, az egyházhoz és valláshoz való ragaszkodás újra felébresztésére, általában az erkölcsi újjászületés eszközzésére.

Valóban ha valamikor, úgy most elérkezett az ideje annak, hogy „predikáljuk az evangéliumot mind alkalmas, mind alkalmatlan időben és a Krisztus evangéliomát még a házak tetejéről is predikáljuk.” S ki tagadhatná, hogy a belső építés eme munkájában az egyházlátogatóság kiváló részt vehet. Az egyházlátogatók úgy jelennek meg a gyülekezetekben, mint az egyházi főhatóság küldöttei, képviselői. Személyüket a hívek előtt bizonyos nimbus körvezi. Ajkaikról nyomatékosabban hangzik a szó lélekre hatóbban az ige, mint a helybeli megszokott lelkipásztoruk ajakáról... A hatás bizonyosabb, a magvetés reménységgel biztatóbb. Kár volna hát kihasználatlanul hagyni a magvetésnek, az építésnek ezt a kitűnő alkalmát. Kár volna, de kötelességmulasztás nélkül nem is lehet és így nem is szabad. Elvégre az egyházkerületi határozat fennáll és így annak érvényt kell szerezni. Nem olyan időköt élünk, hogy e határozat végrehajtását a saját tetszésünk től tethetők függővé s annak mellőzését, figyelmen kívül hagyását könnyű szívvel megengedhetők magunknak. En e határozat betartását, komoly készüllettel való végrehajtását annyira fontosnak tartom, hogy ezért egymagáért is érdemesnek tartom megtartani az egyházlátogatást. Megtartani egyházkerületszerte mindenütt, ahol csak az igazán legyőzhetetlen akadályokba nem ütközik. — Meggyőződésem, hogy soha nagyobb szükség nem volt az egyházlátogatás megtartására, mint e nehéz napokban. Soha annyira idő és korszerű nem volt az, mint épen napjainkban. Most, amikor a hívek és a lekipásztor közötti régi bizalomteljes viszony sok helyen megingott, vagy épen felbomlott; most amikor az egyházhoz és váláshoz való régi ragaszkodás képesai meglazultak; most van csak igazán szükség az egyházlátogatóságnak a gyülekezetekben való megjelenésére. Most van szükség arra, hogy a főhatóság eme küldöttei az ellentéteket kiegyenlíteni, az egyházhoz és hithez való ragaszkodást legjobb tehetségük szerint felébresztelni, megerősíteni igyekezzenek. — Most, amikor hazánk vígasztalan helyzetében a lelkeket általános lehangoltság és csüggedés fogta el; most van csak szükség a lelkek erősítésére, vígasztalására, a reménység és bizalom Vesta-tüzének élesztgetésére. Most még az Istentől elhajlott, önmagával és embertársai-

val meghasonlott lelkek is a kíváncsiság bizonyos nemével tekintenek a küszöbön lévő egyházlátogatás elé, hogy lesz-e e rendkívüli időkben az anyaszentegyháznak az ő kiküldöttei által híveihez valamelyes üzenete és vajjon mi lesz az?! Ha elmarad, keserves csalódást fognak érezni s az eltávolodás csak növekedni fog. Míg ellenben az egyházlátogatásnak idő-, kor- és alkalmasszerű egyházi beszéddel összekötött teljesítése bizonyára mélységes nyomokat fog hagyni a szívekben s hálás érzelmeket fog fakasztani a lelkekben az anyaszentegyház iránt.

Tartsuk meg hát az egyházlátogatást egész egyházkerületünk területén ez idén is mindenütt, valahol csak igazán elháríthatatlan akadályokba nem ütközik, legyőzve a legyőzhető nehézségeket, elhárítva az elhárítható akadályokat. — De tartsuk meg úgy, ahogy az egyházkerület elrendelte: istentisztelet tartásával s ennek keretében megfelelő építő hatású beszédet intézve a hívekhez. Bizony mondom, a fáradtság nem lesz hiábavaló. Az elvetett mag jó gyümölcsöket fog teremni, némely 30 annyit, némely 60 annyit, némely pedig száz annyit. — A nemes munkára való elköteleztetést elevenen érezze minden vizitátor, azilis püspökünk pedig az eszerek útján éberen őrködjék most és mindenkoron ez annyira fontos egyházkerületi határozat lélek szerint való végrehajtása felett.

Sütő Kálmán.

Lesz-e?

Lesz-e még föld, mely kincse halmazából
Előtturja a gyilkoló vasat,
Hogy átalzúgjon ordítózza, bögre,
Egy felvilágot gyúrva sírgödörbe,
E poklot-szóró, véres forgatag?!

Lesz-e anya, ki tápláló ölébe
Sorba nem fojtja minden magzatát,
Ha megtudja, hogy lent a kráterekbe
Félelmes, szörnyű légiókba verve
Csatognak, búgnak megint a csaták?!

Lesz-e ember, ki átkot ne uvóltsön
Ha ez iszonyat újra megfogon?!
Lesz-e ember, ki mindezt átalélve,
Föl nem kacag a holdvilágos éjbe, —
Ki meg nem örül, lesz-e még olyan?!

S ha átaldukt az itélet viharja,
S kihalt mezőkre néz alá az ég, —
Ha ekkor Isten áttekint a földre
S meglátja képét rútul összetörve:
— Teremt-e Isten embert újra még?!

László Sándor.

Erény-e a megelégedés?

(Folytatás.)

Hitünk apostolai mindig azt hirdették: „az igazán kegyes ember Jézus Krisztus valódi tanítványa, ne panaszkodjék, ne zúgolódjék, hanem legyen mindennel megelégedve, hordja csendesen és jó kedvvel a maga keresztyét, ne kíváncsion a világtól semmit, mert az ő kincse ott van a mennyben.”

Az igehirdetők nagyon is buzgólkodtak abban, hogy minduntalan azt hirdessék a népnek: legyetek megelégedettek, ne sóvárogjatok, ti egy tökéletlen és szenvedésteljes világban éltek, ez a világ nem egyéb, mint egy felsőbb szentély előcsarnoka, ahol megszűnnek a fájdalmak és aggodalmak és ott annál nagyobb lesz az öröm, mennél kínosabb volt itt e földön a fájdalom és szorongás. Így jutott abba a rossz hírbe az evangélium, hogy ez csak azt tanítja, hogy elégedjünk meg a fenforgó körülményekkel, hogy ez a kedvezőbb viszonyok utáni vágyat bűnnek tartja s az örök mindenható és mindentudó Isten akarata ellen való lázadásnak minősíti. Az evangélium ellenségei azt hirdették, hogy a vallás nem egyéb, mint a nép altató szere, amely azért altatja el a népet, hogy felejtse el a naga sebeit s ne gondoljon a maga nyomorútt, elnyomott, savanyú helyzetére, hogy ne emelje fel a kezét avégből, hogy magának szebb és jobb létet biztosítson. És ez annál veszedelmesebb, mivel a tehetős emberek ilyeneket egyáltalában nem oselekesznek, mert így a világ siralomvölgye lenne rájuk nézve, hanem ezek törekszenek jól berendezkedni a világban, igyekeznek minden lehető módon kényelmessé tenni magukra nézve az életet és fokozni annak élvezetét; a nép széles rétegeinek pedig ezt kiáltják: „légy nyugodt, légy megelégedett“.

Mivel tehát a megelégedés ellen bizonyos tekintetben jogosult ellenszenvvel hangoskodnak az emberek, azért célnunk jó szolgálatot tenni a közérdeknek, ha felvetjük a kérdést: „vajjon erény-e megelégedés?“ Erre a kérdésre legközelebb azt feleljük, hogy „igen“, ha a megelégedés háládatosságot jelent.

Mikor a földmives embernek gazdag aratása van, olyankor az egész ország visszhangzik az örömtől és ahol jó keresztyének vannak, a háladástól is. És kinek ne esnék jól ez az örvendező hála. Igen! a háladás fokozza az örömet, emeli a boldogságot. Tudjuk, hogy a sorsukkal elégedetlen embereknek sok rendbeli panaszuk és kívánságuk van. Mikor ezek a kórházba lépnek és mikor szenvedni látják a különféle betegségekkel sújtott embertestvéreiket, így szólnak önmagukban: „nem, mi nem panaszkodunk többé, mert birtokában vagyunk a legértékesebb kincsnek, az egészségnak“. Aki nyugodtan töltheti az éjszakát és fájdalom nélkül végezheti a maga dolgát, az ne panaszkodjon többé. Masok súlyos gondokkal terhelt házába lépnek, ahol meg van ugyan a gazdagság, de ott van mellette a békételenség, a perpatvar és a küzdelem, aztán ott van a kölcsönös gyanakodás és látják, azt a rémséges lelki nyomort, amely ép azért látszik kétszeresen nagynak, mivel azt a gazdagság fénye veszi körül. Vajjon ezek nem szívesen fognak-e az ő meghitt, barátságos körükbe visszatérni, ahol szeretet és barátság honol és nem azt mondogatják-e magukban: „nem panaszkodunk többé, mert nekünk gyémántunk van, mert mi szeretjük és megértjük egymást“.

Kétségtelen, hogy a háládatosság a legszebb erények egyike és az előkelő lelkek ismertető jele. Sok okunk van nekünk a hálára hazánkkal szemben is, ha viszonyainkat más népekével hasonlítjuk össze, mikor látjuk, hogy mekkora politikai szabadság birtokában vagyunk és mennyi minden intézkedés történik az általános jólét érdekében, mennyi ezer kéz munkálkodik azon, hogy a mutatkozó sebek begyógyíttassanak, ha meggondoljuk, hogy mennyi olyan

gond és inségtől mentesek vagyunk, amelyekkel másoknak rettenetes mértékben harcolniuk kell.

A megelégedés erény, ha az mások iránti kiméletet jelent. Téged a legjobb belátása szerint nevelt apád és anyád. Később azonban úgy találod, hogy azt jobban is végezheték volna, illetve téged jobban megérthettek volna. Ugyan megboszúlod-e magad öreg napjaikban rajtuk, vagy nem gondold-e, hogy sokkal szebb és nemesebb dolog, ha szeretetük és hűségük nagy tökéjét hálásan ösmered be és ezt a hálát kiolthatlan érzés gyanánt őrzöd meg szívedben?

Vagy egészséges szellem vezeti-e az olyan apát és anyát, ha az minduntalan hibát talál gyermekeiben, ha semmi jót nem lát bennök, ha egész nap korholja őket, ha soha egy vidám szót nem intéz hozzájuk és ha soha nem helyesli egyetlen lépésüket sem? Milyen sötétté és zordonná válik ilyen állandó harag, lekicsinylés között az ifjú élete. És nézzünk be az iskolába is. Hiheti-e a tanító, hogy az által nyeri meg tanítványa szívét, ha minduntalan csak a hibáját feszegeti, ha szeretetlen, hiábavaló egyoldalúsággal mindig csak azt keresgeti, ami nehezen esik, aminek híjával van, ha szüntelen a könnyelműségét korholja, ha a bátorítás és baráti jóság egyetlen szavát sem hallja tőle a tanítvány? Holott tudnia kellene, hogy annak a fiatal léleknek nagy szüksége van a bátorításra, a baráti ösztönzésre, hogy az a serdülő ifjú az állandó, szeretetlen bírálat országos esőjének háta alá nem virulhat úgy, mint a jóakarát napfényében, mint a barátságos biztatás s a végzett kötelesség szívélyes elismerésének levegőjében, amik még akkor is méltánylandók, ha valami fogyatkozás van bennök.

Az embertársaink iránti kimélet erény és a megelégedés a kimélet ezen értelmében erény és a kimélet, a szívjóság és háládatosság összeköttetésben vannak azzal az általános, jóakarató vidám hangulattal, amely az élet apró kellemetlenségeit vidám lélekkel viseli, amely a viszonyoknak és embereknek mindig a verőfényes oldalát nézi, amely nem csügged el mindjárt, mihelyt sötét felhőket lát az égen. Vajjon ezek a vidám, szeretetreméltó, háládatos, kiméletes, jóságos emberek nem verőfényes napként hatnak-e reánk, akik lelkünk mélyéig nyúló jótékony hatással vannak reánk?

A másik oldalon van az elégtelenség. Igen vannak elégedetlenek, akiknek ajkáról egyetlen elégtűt szó nem hangzik soha, ezek úgy találják, hogy még a nap sem tökéletes, mert azt is zavarja valami felhőcske és még a hold is süthetne fényesebben, ha azt nem takarnák báránnyelű felhők. Még a jóságos Isten sem tud igazat tenni nekik, akármilyen szép májusi napot adjon is, ők még akkor is azt mondják: „az ég még most sem felhőtlen egészen“. És végül, az emberek sem tudnak mindig a kedvükre cselekedni, folyvást találnak valami hibát az emberek viszonyai-ban és cselekedeteiben, nem csak magukat bosszantják, hanem embertársaikat is. Ezek mindenütt csak a sötét pontokat és gyenge oldalakat lesik és bármennyire lelkesülj is valami nagy, fenséges dologért, jön az elégetetlen és azt mondja neked: „ebben a cselekedetben része van a hiúságnak és a kevélységnek is“. Vagy örülsz egy remek művészi alkotásnak és egészen el vagy ragadtatva általa és ekkor előáll egy elégtellen és mindenben kifogást talál. Vajjon ez a bíráló tudalékosság szebbé és jobbá teszi-e azt a

remekművet. Nem! mivel az az elégtelen az ő kesernyős bírálatával, az ő kaján megjegyzésével, megbénítja örömet, korlátozza lelkesedését, elrabolja legszebb óráját. És te nem tűrheted ezeket az állandó bírálatokat, ezeket a játékrontókat, akik nem tudnak megbarátkozni a zavartalan örömeikkel, a vidám hangulattal, akik mindent sötét szemüvegen néznek, irigykedve járnak-kelnek a világban, akik nem tudnak kibékülni Istennel és az emberiséggel. Az a kérdés tehát, hogy erény-e a megelégedés?

Furrer K. után: Ruzsaky Gyula.

(Folytatása következik.)

A protestánsok kérelme Wilsonhoz.

1919. évi január 18-án délben Raffay Sándor dr. ev. püspök, Kováts István dr., a protestáns ügyek kormánybiztosa, Józán Miklós unit. esperes és Boér Elek dr. ref. főgondnok megjelentek az amerikai delegáció elnökénél: Coolidge tanárnál és részletesen ismertették előtte a magyarországi protestantizmus válságos helyzetét az ország területi integritásának tervbevetett megsemmisítése esetére. Ebből az alkalomból átadták Coolidge tanárnak a protestánsoknak Wilson elnökhöz intézett alábbi kérelmét is:

Elnök Úr! Két ügyben kérjük sürgős közbelépését.

1. A Magyarországot megszálló román, szerb és cseh csapatok minden érintkezést lehetetlenné tesznek, egyházi hatóságaink és gyülekezeteink, felekezeti iskoláink között. Egész egyházi életünket megbénulással fenyegeti ez, ha sürgős segítséget nem kapunk. Elnök Urat kérjük, kegyeskedjék sürgősen közbelépni, hogy a románoktól, szerbektől és csehektől megszállott területeken lévő gyülekezeteinkkel, azok lelkészeivel, felekezeti iskoláinkkal, azok tanítóival és tanáraival szabadon érintkezhessünk, levelezhessünk, a nekik járó pénzösszegeket, illetményeket, segélyeket szabadon elküldhessük s azok is írassanak, egyházi járandóságait szabadon küldhessék nekünk, hasonlóképpen, hogy akár a mi megbízottaink fölkereshessék őket, akár ők utazhassanak hozzánk.

2. A másik ügy, amiben sürgős közbelépését kérjük az, hogy az Erdélyt megszálló román csapatok VII. divíziójának parancsnoka az erdélyi társadalom 14 vezető tagját, elsősorban a Kolozsvárt élő vezető egyházi személyeket őrizetbe vette s őket tette felelőssé életükkel, minden Erdélyben történő bolsevista, vagy egyéb zavargásért. Az őrizetbe vettek közt van Ferencz József, az unitáriusok 84 éves, ősz püspöke, Barabas Samu ref. e. peres, dr. Hirschler József pápai prelátus, róm. kath. főesperes, dr. Misler Mátyás és dr. Glasner Mór neol. és orth. zsidó főrabbi, hasonlóképpen dr. Boér Elek, az erdélyi ref. egyházkerület főgondnoka és dr. Árkossy Gyula az unit. egyház iskolai felügyelő-gondnoka.

Ki merné eme vezető egyházi férfiakat, különösen egy aggyastán püspököt meggyanúsítani azzal, hogy ők a társadalmat felforgató és az egyházakat is rombadöntő bolsevizmus hívei? Nyilvánvaló, hogy a megszálló románok ezen az úton akarják rövidesen megfosztani az erdélyi nagyszámú magyarságot legfőbb vezető férfiainak, hogy azokat, miként már a

szászokkal is tették, behódolásra készítsék és a békekonferenciát már fait accompli elé állítsák. Bizunk Elnök Ur igazságszeretetében és abban, hogy nem engedi így megsemmisíteni magasztos elveit, amelyeket nemzetünk is minden fenntartás nélkül magáévá tett. Budapest, 1919. évi január hó 16-án. Öszinte tisztelettel a magyarországi protestáns egyházak nevében:

Petri Elek s. k., Raffay Sándor s. k., Józán Miklós s. k.

KÖNYVISMERTETÉS.

Dr. Makkai Sándor: A halál mystériuma. Budapest. 1918. A Magyar Ev. Ker. Diákszövetség Kiadványai. 70 l. Ára 4 K.

A vallásnak, az életnek mindenha legnagyobb kérdése volt és lesz a halál kérdése. Mi a halál? Mi jön a halál után? ezzel az örök kérdéssel az emberiség nagy és legnagyobb gondolkozói bírkóztak már évezredek óta. Érdemes-e ebbe a nagy témába fiatal írónak belefogni? S érdemes-e ilyennek az írását elolvasni?

Attól függ, hogy ki az a fiatal író s hogyan oldja meg feladatát. Dr. Makkai S.-nak érdemes volt a fejszéjét ebbe a nagy fába vágnia s a könyvét nagyon érdemes elolvasni minden elmélkedni szerető embernek.

Hogy azokat a mély gondolatokat, melyeket a halál és örökélet, a természet tanítása, az egyéniség sorsa stb. felől fejteget, legtöbbször nem maga találta ki, az — nyugodtan mondhatjuk — természetes. Am azert ne gondolja senki, hogy M. S. úgy tesz, mint az ökörszem, mely csak a sas hátán tudott magasra repülni: az ő lelke maga is magas röpülésre teremtett madár, melynek szárnyalásában szívünk szerint tudunk gyönyörködni. Amit olvasott, másoktól tanult, azt kitűnően tudta asszimilálni; mondhatjuk: az mind vérvé vált. (A Böhm-féle filozófia mellett leginkább megérzik rajta Ravasznak, mindenekfölött pedig Robertsonnak a hatása, kinek az áldozatról szóló felejthetetlen gondolatait finomul elemzi a részletekig.) Ez az oka annak, hogy könyvében nemcsak egy éles elme dialektikája s egy kitűnően tanult ember érvelése hat reánk meggyőző erővel, hanem ami ezeknél is többet ér: egy buzgó hívő lélek, meleg bizonyosságtétele is. A könyvecske építő ereje nagyon figyelemre méltó. Egy kitűnő traktátus ez művelt és legműveltebb közönségünk számára.

A Makkai stílusát, tisztán tudományos írásaiban sokszor találjuk nehézkesnek; mert a tanítvány sokszor nehézkesen lépked még mesterének, Böhmnek a csizmájában. Ebben a könyvben nem forog fenn ez az eset. Írálya világos, nyelve színes, de soha nincs annyira túlterhelve szépségekkel, hogy akadályozná a megértést. Egy isten-áldotta író műve ez, akinek a tollán lelke van a nyelvnek.

Azt hiszem, e kis könyv mindvégig egyike marad M. S. legkedvesebb írásainak. Kívánunk neki sok-sok olvasót.

Nagy Béla.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— Főiskolánkban, nyolc heti szünetelés után, január 27-én a tanítások és előadások újra megkezdődtek.

— **Felvilágosításul.** Gulyás József a Sárospataki Ref. Lapok aug. 25. (34—35.) számában kifogásolta, hogy az egyházkerület tavaszi közgyűlésének 85. sz. jegyzőkönyvében egyoldalúlag csak a középiskolai előadó jelentése közöltetett, ellenben mellőzve van a tanári kari jegyzőkönyvnek az a része, melyben a felszólalások tisztázzák az előadói észrevételeket. Mivel ezt magam részéről is egyoldalú, tehát méltánytalan eljárásnak tartottam, mellyel azonosságot nem vállalhatok, van szerencsém jelezni, hogy én *közlendő mellékletül* a tanári kar egész jegyzőkönyvét teljes szövegében csatoltam az általam fölvetett jkv. ponthoz. Egy szerkesztői kéz ceruzája azonban törölte az elmaradása miatt kifogásolt részleteket a jegyzőkönyv határozati részével együtt. — utóbbi nyilván csak tévedésből. Így maradt ki a jkv. nyomtatott példányaiból az eredeti kézírásban ott lévő következő határozati szöveg: „Közgyűlésünk tudomásul veszi, egyben a sárospataki főgimnázium tanári karát felhívja, hogy az előadó által meg tett észrevételeknek megfelelő intézkedéseket tegye meg.” — Számos, a rendkívüli körülményekből magyarázható ok miatt, ennek közlésére csak most nyílt alkalmam. Debrecen, 1919. január 21. *Mitrovics Gyula*, egyhker. világi aljegyző.

— **A vallás- és közoktatásügyi miniszterium kettéválasztása.** A hivatalos lap jan. 23-iki száma közli az 1919. évi V. néptörvényt a *vallásügyi és közoktatásügyi igazgatásról*. A törvény az eddigi miniszterium kettéválasztásával *önálló vallásügyi és önálló közoktatásügyi* miniszteriumot állít föl, amelyeknek szervezetét kormányrendelet fogja megállapítani. Hasonlóképp rendelet határozza majd meg, hogy az eddigi vallás- és közoktatásügyi miniszterium hatáskörébe tartozó ügyek közül mely ügycsoportok, igazgatási ágak, hivatalok és intézetek tartoznak a vallásügyi és melyek a közoktatásügyi miniszterium hatáskörébe. Ugyancsak a hivatalos lap e száma közli a *Kunfi Zsigmond*nak közoktatásügyi miniszterré és *Vass János*nak vallásügyi miniszterré történt kinevezésére vonatkozó köztársasági elnöki kéziratokat. *Vass János* vallásügyi miniszter egy hírlapíró előtt így nyilatkozott: Legfőbb gondomat képezi az 1848. XX. törvények teljes végrehajtása. A protestánsoknak, illetve a többi felekezeteknek is megadjuk mindazt, amire joguk és igényük lehet. A felekezeti békét kormányzati úton azzal akarjuk biztosítani, hogy az említett törvényekből következő anyagi és erkölcsi kérdéseket gyökeresen rendezzük. Az iskolák mind a közoktatásügyi minisztérium hatáskörében maradnak s itt az összkormány megállapított programja fog érvényesülni. A vallásügyi minisztériumhoz a papnevelés ügye fog tartozni, amelyet az új időknek megfelelően az illetékes tényezőkkel egyetértésben akarok rendezni.

— **Hazaérkeztek a református küldöttségek,** amelyek decemberben indultak külföldre, hogy a győztes és semleges külföld protestánsait a magyarországi viszonyokról tájékoztassák. Sajnos, a külföldi hatóságok bizalmatlansága és ellenséges részről való információk megakadályozta, hogy az Angliába és Amerikába készült küldöttségek elérhessék kitűzött céljukat. A Svájcba és Hollandiába utazott küldöttség néhány heti ott tartózkodása alatt *eredményes munkát* végzett, de az Angliába és Amerikába készült kül-

döttség Hollandiában megrekedt és minden összeköttetés és fáradozás hiábavalónak bizonyult, nem sikerült útlevelet szerezniök Angliába. Sikerült azonban összeköttetésbe lépniök londoni egyházi körökkel és az ottani anglikán egyház egy főpapját küldötte Hollandiába, hogy a magyar egyházi férfiak kívánságait meghallgassák. A francia Svájcban járt 3 küldött Genfben szíves fogadtatásban részesült, a Magyarországon járt genfiak (Fulliquet, Choisy, Denking) baráti szeretettel fogadták őket s közbenjárásukra igen előkelő szalonok megnyitak előttük, a melyek értékes politikai összeköttetésekkel rendelkeznek. Küldötteink előtt kétségtelen bizonyossággal bontakozott ki, a svájci napok hatásaként, az a tény, hogy a magyar prot. egyházaknak erősen kell dolgozniok egy nemzetközi prot. világsszövetség már tervbe vett megvalósításán, mert a magyarságot csak a protestantismus mentheti meg, kapcsolhatja bele a nyugati népek társaságába, — egyedüli ajtó nyugat felé a protestantismus. Másik feladat szerintök a magyar protestantismus politikai megszervezése.

— **Lelkészválasztás.** A *serkei* ref. egyházközség az okt. 30-án elhunyt Szabó Gyula utódjául egyhangulag *Molnár József* sajtóvelezi lelkészt és egyházmegyei tanácsbíró, a község szülöttjét hívta meg lelkészeül. Legyen a megválasztott buzgó és munkás lelkipásztor kedves apostol szülőföldjén!

— **A vallásoktatás az iskolában.** Január 28-án nyújtotta át *Kunfi Zs.* közoktatásügyi miniszternek a január 12-én a Vigadóban tartott nagygyűlés elnöksége az iskolai vallásoktatás további fentartása érdekében hozott határozatát. A miniszter válaszában kijelentette, hogy ő, mint a szociáldemokrata párt képviselője vesz részt a kormányban s igyekezni fog politikai programját, világnézetét és erkölcsi felfogását a közoktatásban is érvényesíteni. Szerinte a teljes lelkiismereti szabadság mindenki számára csak úgy biztosítható, ha a vallás magánügygyé válik s ha ennek következtében az állam az iskolában sem taníttatja a vallást s rábízza a szülőkre, hogy az iskolán kívül taníttassák erre gyermekeiket. E fontos kérdésben természetesen az összminisztérium felfogása lesz az irányadó; különben is a *politikai erő és hatalom kérdése* az, hogy miképpen lesz ez a vitás ügy elintézve. (Ebből logikusan az következik, hogy nekünk minden politikai erőnköt össze kell szednünk, meg kell szerveznünk, hogy a valláserkölcsei nevelést ne engedjük az iskolából kiküszöbölteni). *Vass J.* vallásügyi miniszter, akinek a bizottság szintén átadta a határozatot, bár a közoktatásügy ki van kapcsolva az ő munkaköréből, mint egyéni álláspontját kijelentette, hogy az iskolában sem lehet nélkülözni a valláserkölcsei nevelést.

— **A cseh megszállás alatt levő gyülekezeteinkben** a lelkészek és tanítók, mini értesülünk, zavartalanul végzik teendőiket; hátrányt csak annyiban szenvednek, hogy postához nehezen jutnak és az adóhivatal nem fizeti nekik a kongruát és háborús segélyeket.

— **A keresztyén-szociális néppárt** a vidéken egyre-másra alakul meg az összes ker. felekezetek közreműködésével. A felekezeti ellentétek egy csapásra leomlanak a vallásos és hazafias érdekek védelmezése, munkálása előtt; mindenki átérzi a történelmi

idők követelményét. a ker. erők koncentrációját a keresztyén világnézet, a társadalmi rend, az ország integritása és a demokratikus haladás érdekében. Ez történt január 14-én Szombathelyen, ahol Huszár Károly volt képviselő Balikó Lajos községi ev. lelkész felszólítására a leghatározottabban kijelentette, hogy „a keresztyén-szociális párt az egész ker. nép pártja akar lenni és ezért úgy elnökségében, mint intéző bizottságában is szívesen biztosít helyet azon prot. vezető embereknek, akik közismert programmunkhoz nyíltan csatlakoznak.” Ez történt január 19-én Budapesten, hol a ker. szociális párt aegise alatt rendezett prot. gyűlésen a ref. és evang. egyházak hívei nagy számban jelentek meg, hogy a ker. koncentráció gondolata mellett tüntessenek a katolikusok és protestánsok az igazi szociális gondolat diadalra vitelére egymással kezét fogjanak s ahol Haller István, Mohr Henrik, dr. Vass József és Hamar István lelkes szavakkal üdvözölték a testvéri solidaritás megnyilatkozását. Hiszünk, hogy ezek a testvéri kézfogások az egész országban viszhangot fognak kelteni.

— **A Ref. Sajtóegyesület** javára december 8-án országoszerre rendezett *sajtóvásárnap* 18000 koronát eredményezett; az egyesület múlt évi bevétele 120000, kiadása 44000 korona volt.

— **A katolikus papitanács gyűlése.** Az országos papitanács január 16-án tartott ülésében tárgyalta a *coelibatus* kérdését. Az elnök a tárgyalás előtt kijelentette, hogy semmiféle olyan határozat meghozatalát, amely a Pascendi-enciklikába ütközik, nem engedheti meg. Ezután Várossy Gyula a következő indítványt terjesztette elő: 1. Az egyháznak századok óta nyílt sebe a papságot a civilizált népek között kaszteletre kárhoztató és csupán *egyházfegyelmi törvényt képező papi nőtlenség sűrűsége* törültesse el. 2. A világi papság fakultatív nőülése, felszentelés után, sőt özvegyseg után több ízben is, sűrűsége hozassék be. 3. A csak nőülés miatt aposztáziált papok jelentkezésük esetén vétessenek vissza a papi szolgálatba. Várossy megokolta indítványát. A világi lelkészkező papság nőtlenségét — ugymond — sem Krisztus, sem az apostolok nem rendelték el. A papság másfélezer év óta titkosan, vagy nyíltan, mégis küzd az alig elviselhető teher ellen. Magyarországon körülbelül négyezer és néhány száz plebánia van és eltűrik, vagy szemet hunynak, hogy azok közül legalább háromezeröttszázban nem női rokon van. Még fonákabb a helyzet, hogy a káplánoknak még gazdaszonyuk sincs. Nagy Sándor követeli, hogy a coelibatust minden korlátozás nélkül töröljék el. Az indítványt további eljárás végett a *Pro moribus* bizottsághoz utasították azzal, hogy az a püspöki karhoz és Rómához forduljon a kérdésnek, a papság javára való sűrűs elintézése végett.

— **A Gálszécsi István reformátor emlékalapra** újabban a következők adakoztak: Réz László Rozsnyó füzetekért 6 K., adomány 4 K., Horkay Bertalan Abara, füz. 850 K., Czinke István Rimaszombat, füz. 10 K., Virág József Lasztomér, füz. 6 K., Sztankovits Lajos Nagyrácska füz. 5 K., dr. Cseley Andor főszolgabíró, Gálszécs 20 K., összesen 5950 K., e lap múlt évi 28-29. számában kimutatott végösszeggel együtt 219965 korona. Hálás köszönettel nyugtázza Gálszécs, 1919. jan. 2. Péter Mihály ref. lelkész.

Móricz Zsigmondot, mint regényíró, követke-

zőleg jellemzi a *Budapesti Szemle* kritikusa (1919. I. 59. l.): „M. Zs. nagyon magyar s nagyon erőteljes író. Világa: a kálvinista magyar nép. Ezt a népet az ő erőteljes keze vetkőztette ki tréfás kedvű, dévaj, népszinműi és adomai alakjából, az örökös lakzi megarató-ünnep dinom-danomából, ahol Vas Gereben óta el nem hallgatott a cimbalom, a tánc. Ezt a clichét először Baksay dobta félre s ő rajzolta meg újonnan a munkás, maradi, gyanakvó, ellenkező, neki-neki szilajodó, el-elkeseredő parasztot, akinek arcán még mindig ott volt valami a régi jó idők derűjéből s éles vonásait elfőrdte a táblabíró-világ zamatos pipa-füstje. Móricz a maga alakjait széles ecsetvonásokkal, erős színtelőkkel festi. Az ő népe indulatos, marcóna, sötét nézésű, sűrű vérű, fortélyos, gyanakvó és kapzsi, dolgos, de elégedetlen, mosolyt keltő csak hirtelen felfortyanásaiban, az asszonyi szó szapora pergésében. Ez a szembeszökö változás nem csupán művészi stílus dolga, hanem az idők jele. M. Zsigmondnak a mintája sem a Baksay régi parasztjai, hanem a mai változott koré. Agyukban és szívükben sok parázs van, melyet az új idők szellője éleszt. Legújabb könyvében, a *Fáklyában*, példátlanul leverő képet fest a falu alattomos, haszonleső, minden más iránt közömbös, ürgyülő népéről s a műveletlen és kegyetlen, élvágyó és semmittevő urakról, akik között elaszna a fiatal új pap ideális törekvései, aki fátyla akart lenni a falujában, világító és melegítő fátyla. Sajnos, a keserű vonásokat részleteikben igaznak kell elismerni, bármily bántók is tömegökben.” (Egy széles áttekintésű, kitűnő képzettségű lelkész, még szeptemberben, előttem is úgy nyilatkozott, hogy a „*Fáklya*” előadása megfelel a valóságnak. Szerk.) „Ezt az új typust M. élővé tudja tenni. Jellemrajzoló ereje olyan szabatos és világos, hogy embereim mindig rajtuk a kálvinizmus jegye, noha ezt alakjaikról sehol ki nem mondja. De ő ezt szinte egynek veszi a magyarsággal; ezért érdekli annyira a magyar kálvinizmus világa, a papok, ekkleziák élete, melyekről kitűnő képeket adott a *Galamb papnéban* s az *Árva lányok* környezetrajzában s mélyebbreszállva, benső válságairól a *Fáklyában*. Nyelve is, zsíros, a mássalhangzókat elkenő nyelve a kálvinista népé, melyet betűhíven ad vissza (jedző, eszésházassíttya). Ily részletekig meglevenítő jellemző ereje.”

— **A heidelbergi egyetemnek** az összes rendes tanárokból álló nagytanácsa, dec. 14-én tartott ülésében, kötelességének ismerte, hogy a leghatározottabban nyilvánosan tiltakozzék „az olyan, esetleg fölszínre kerülő szándékok ellen, amelyek a német egyetemekről a theologiai fakultásokat ki akarnák küszöbölni. Annak az összefüggésnek szétrombolása, amely a theol. tanulmányok és a többi tudományok között fennáll, a lelkészek tudományos kiképzésének helyrehozhatatlan megkárosítását és ezzel együtt az általános népművelés veszélyeztetését jelentené, amelyek a népállam alapgondolataival szöges ellentétben állának. Egyszersmind azonban a tudomány a theol. tanulmányoknak külön intézetekbe való beillesztése, vagy pedig a theologia tisztán elméleti ágának a bölcsészeti fakultásba való beosztása által súlyos és pótolhatatlan veszélyt szenvedne. A theol. fakultások tudományos teljesítményeik által föltétlen jogot szereztek arra, hogy az egyetem keretében egyenjogúan továbbműködhesseik.”

— Az egyház és állam szétválasztása Németországon, kivált a kath. lakosság körében, nagy elkeseredést váltott ki s ez arra indította a népkormányt, hogy az ügyet komolyabban fontolóra vegye Hänisch, a második kultuszminiszter, egyenesen megcáfolta azt az „esztelen hiresztelést“, mintha a kormány államcsíny útján, puszta rendelettel, egyik napról a másikra akarná a szétválasztást megcsinálni; szerinte még nincs itt az ideje, hogy a szétválasztást véglegesen rendezzék. A porosz kormány a kölni érsek kérdésére dec. 7-én kijelentette, hogy a szétválasztás kérdése egyelőre még csak általános megfontolások tárgyát képezi a tudomány, művészet és népművelés minisztériumában.

— A 40 éves Pesti Hírlap az évforduló alkalmából bizalommal ajánlja magát a magyar olvasókörzésnek figyelmébe. Negyvenéves múltja, mely alatt Magyarország leghatalmasabb lapjává fejlődött, biztosíték arra, hogy mint a magyarság legnépszerűbb, legkedveltebb napilapja, továbbra is a közönség minden igényét ki fogja elégíteni. A 344 oldal terjedelmű Pesti Hírlap naptára, melyet immár három évtized óta ingyen kap meg minden előfizető, ezuttal a Pesti Hírlap szerkesztőségének és politikájának negyvenéves történetét hozza, a lap régi és mai kiváló íróinak egy-egy dolgozatával és arcképével s mindenki ingyen megkapja, aki a lapra egyszerre negyedévre vagy hónaponként megszakítás nélkül előfizet. A Pesti Hírlap előfizetési ára negyedévre 22 korona, egy óra 7 korona 80 fillér.

Bélyegzők és pecsétnyomók.

===== A köztársaság =====
megalakulása folytán szükséges

bélyegzők és pecsétnyomók

megrendelhetők

Hegedűs és Sándor

irodalmi és nyomdai
résztvénytársaságnál,

DEBRECZEN.

HALOTTI BESZÉDEK.

24 beszéd

Irta

GÖDE LAJOS

szekszárdi ref. lelkész.

Ára kor. 7.50.

Kapható:

KÓKAI LAJOS-nál

BUDAPEST IV., Kamermayer Károly-utca 3.

A „HANGYA“

A MAGYAR GAZDASZÖVETSÉG FOGYASZTÁSI
ÉS ÉRTÉKESÍTŐ SZÖVETKEZETE

bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért

a „HANGYA“

igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-u. 34. sz.

A „HANGYA“

kötetében már 1700 fogyasztási szövetkezet működik, amelyek összforgalma

80.000.000 koronát meghaladja.

Földművelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE.

MEGJELEN MINDEN VASARNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ:		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	15— Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	100— Kor.
Félévre	7-50 "	Főmunkatársak:		Fél "	50— "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ.	Negyed "	25— "
				Nyolcad "	12-50 "

TARTALOM: Egy ref. lelkipásztor: Quid nunc? — Az egyház és állam szétválasztása Németországban. — Irodalom. — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetések.

Quid nunc?

A tiszanineni ref. egyházkerületnek már igen tekintélyes részét megszállották a csehek. Alig, hogy egyházközségembe bevonultak, itt elhelyezkedtek, pár nap múlva a zsupán aláírásával egy Kiáltvány jelent meg a falakon, mely a cseh-szlovák köztársaságnak a megszállott területekre vonatkozó, 15 szakaszból álló, a cseh-szlovák kormány által is aláírt törvényét közli a lakossággal s felhívja a közönséget, hogy ezentúl mindenki ehhez tartsa magát. A cseh-szlovák törvénynek, legnagyobb részt cseh-szlovák, elvértve magyar nyelven is megjelent szövegében a 2 ik szakasz a következőleg szól: „A volt magyar királyságnak állami, törvényhatósági, egyházi tisztviselői és alkalmazottjai, hivatalaikban, — eddigi illetményeikkel, — megbagyatnak, ha a cseh-szlovák köztársaságnak engedelmisséget fogadnak, további alkalmas voltukat a kormány megbízottja fogja meghatározni.”

Mikor először olvastam el a szöveget, megdörzsöltem a szememet, hogy jól látok-e. De bizony jól olvastam, egészen így szól a cseh-szlovák állam 15 szakaszból álló törvényének, eme kétségtelenül ránk ref. lelkészekre, tanárookra, tanítókra és a többiekre is vonatkozó törvényszakasza.

Próbálok gondolkozni e törvény felett. De nehezen megy, mert előbb az indulat vesz rajtam erőt, az pedig nem jó tanácsadó. Vizsgálódjunk tehát higgadtan, megfontoltan, ahogy okos lényekhez illik, de akkor sem juthatok más eredményre, csak a következőkre. Egyházunk önkormányzatát, véres szabadságharcok árán szerzett szabadságát, régen, nagyon régen nem érte ilyen arcúlesapás, mint a milyen ebben a §-ban foglaltatik. Kétszeresen bántó ránk protestánsokra ez a törvénycikk. Először azért, mert egy megszálló sereg, mely az általa tett kinyilatkozások szerint csak a rend fentartására jött (bár ide hozzánk senki sem hívta, mert itt magunk tartottuk fenn a rendet példásan) már is úgy rendezkedik be, mintha ez a terület véglegesen az övé volna, holott hovatartozásunk felett a békekonferencia van hivatva határozni. De másodszor, még ha Felsőmagyarországnak most megszállt részei, véglegesen az ő fenhatósága alá tartoznának is, — amitől óvjon meg minket a magyarok Istene, — ilyen intézkedésekre még akkor sem volna jogosult a cseh-szlovák állam.

Mindnyájan jól tudjuk ugyanis, hogy egyházi hivatalnokainkat, tisztviselőinket, alkalmazottjainkat, önkormányzatunkból kifolyólag mi magunk választjuk, alkalmas voltukat mi magunk határozzuk meg, esetleges elmozdításaink felett, menten minden idegen befolyástól, mi magunk intézkedünk. Míg az államhatalom a magyarság kezében volt, ily jogot, az idegen nemzetiségekkel szemben mi magunk sem vindikáltunk magunknak sohasem, egyházi szabad fejlődésükben mi őket sohasem gátoltuk.

Az egyházi hivatalnokaink felett való szabad rendelkezésünket oly sarkalatos jognak tekintjük, mellyel egyházunk áll vagy esik. Mert nem volna könnyebb egyházunkat egy csapásra megfojtani, mint egy idegen hatalomnak engedni át azt a jogot, hogy az egyházi hivatalnokainkat belátása, saját tetszése szerint elmozdítsa, vagy érdeke szerint alkalmasnak találja.

Azt hiszem, hogy az ily szövegű plakátok már minden megszállott helyen kifüggesztettek, vagy rövidesen ki fognak függesztetni. Azután következik majd az engedelmisségi fogadalom kiesikartatni akarása. Szóval megkezdődik, újra ismétlődik az az idő, melyről a Kősziklán épült ház ostromának írója szólt.

Quid nunc ergo? Mit tegyünk tehát most? Ennek a kérdésnek fel kell merülnie minden lélekben, amely a prot. egyház szolgálatában áll. Végtelenül nagy baj az, hogy e szörnyű időben, e zivatarban nem tudjuk meghallani kormányosaink szavát, hogy a esüggédőkbe, a kishitűekbe lelkét, bátorságot önthetnének, sőt mi magunk, egyházi hivatalnokok sem könnyen tudunk ez elzárt területen egymással érülközni. Mindamellet meg kell egymást keresnünk legalább ilyen módon.

Quid nunc? Mikor én ezt a kérdést magamnak felteszem és ha százszor megforgatom is elmémben, nem tudok rá más feleletet adni, csak azt, hogy non possumus. Nem lehet az, hogy a ref. egyházi hivatalnokok egyházuk szabadságokról lemondanának. Ha könnyen megalkuszunk már most, mi fog velünk történni később, mi az egyházunk önkormányzatával, egész egyházunkkal? Én nem is hiszem, hogy mikor egy református egyházi hivatalnok lelkiismeretétől és őseitől, gályarab őseitől tanácsot kér, mást mondhatna, mint ezt: non possumus. Valami felemelő volna és az utókor emlékeztetére méltó és utódainkra

nézve is biztató erőforrás, ha mint a vihar zúgna fel a ref. egyházi hivatalnokok ajkairól: non possumus. A mi egyházunk kösziklán épült s nem fővenyen. Non possumus. Az alkudni kész világban legalább mi nyújtunk már az első lépésnél felemelő példát.

Most már aztán két alternative következhetik. Az egyik az, hogy ily impozáns megnyilatkozás után tehetetlen lesz velünk a megszálló államhatalom, mert egyházi hivatalnokok egész seregét elhurcolni, csak azért, mert ők egyházuk szabadságának letip-rása ellen szavukkal tiltakoztak, mégis csak szörnyű jogtalanság és a művelt nemzetek ítélletét kihívó. Epen azért lehetséges, hogy már a viharos tiltakozáson megtörik az erőszak. — Am eddig baj nélkül menne a dolog, ha ez csakúgyan így sikerülne s a hatalom az egyhangú, felemelő tiltakozásra meghátrálna, jobb belátásra jutna. De akkor is elismerés illetné a ref. egyház hivatalnokait, mert kétségtelen ellenállásának volna ez köszönhető.

De más is bekövetkezhetik. Bekövetkezhetik a lelkiünk nagyobb próbája. Könnyebb szólni, mint tenni. Az erőszak ily lelki próba elé is állíthat minket. Eddigi vakmerősége után azt bátran következethetjük is. Lehet tehát, hogy mikor a szót kimondjuk, utána mindjárt jön az elhurcolás, a börtön, egy-némelyikünkre talán a halál is. Az elhurcoltatással együtt fog járni gyülekezeteink árván maradása, az árván maradt gyülekezeteket a megszálló hatalom is, háborgó régi elleneink is szakgatni fogják, az elhurcolt egyházi hivatalnokok családtagjaira nézve bekövetkezik a szenvedés. Ezt mind el kell képzelnünk, mint lehetségest. És mielőtt a próba elé állítatnánk, e sok rémes kép mind elénk áll. Megkörmökeez minket a sátán is, hogy milyen jó kényelemben élni, mennyivel jobb, mint rabságban szenvedni, a szívünkhez fér a mieink panasza is, hogy csak egy néma tekintet is elég, hogy megértsük őket. Aztán vívódni fogunk, melyik jobb, megkötözött kezekkel itthon örködni, vagy távol örködni se tudni gyülekezeteink felett. Ilyen válságos órát mindenki át fog élni.

Quid nunc? Kérdem. Hova hajoljunk? Melyik lesz egyházunk érdekeiért inkább való? Akárhogy forgatom elmémet, nem tudok arra az elhatározásra jutni, hogy a hűség fogadalmát letegyem s nem tudnék belenyugodni, ha hallanám, hogy egyházi hivatalnoktársaim letették. Mert egy bizonyos, ha mi most behódolunk, akkor egyházunk szabadságát örökre eljátszottuk, viszont a szenvedéssel, melyről meg vagyok győződve, hogy az csak ideig való lesz, örökre megőrizzük. Mert én lehetetlenségnek tartom, hogy ha a művelt külföld látni fogja nálunk a keménységet, a szívósságot, a törhellen ragaszkodást, illetőleg ha a külföldi protestáns testvérek látni fogják felemelő magunktartását, lehetetlen hogy sympathiát ne váltsunk ki náluk s megmentesünkre ne siessenek. Itt tehát most arról van szó, hogy esetleges szenvedni tudásunkon dől el egyházunk sorsa. Ha megadjuk magunkat, az első rohamnál átgázolnak felettünk, ha kitartunk, egyházunk jövőjét biztosítjuk. Mi lett volna a mi prot. egyházunkból, fenn maradt volna-e annak még csak az emlékezte is, ha őseink a kemény próbákat ki nem állták volna? Ha tanácskoztak volna a testtel és vérrel, ma nincs református egyház. Míg így a szenvedésök életet adott annak. El tudom képzelni nemes magatar-

tásunknak következményeit, még hazánkra nézve is. Vajjon nem lesz-e magatartásunk vonzó más hitsorsú honfitársainkra nézve is, nemzeti létünk, fennmaradásunk alapjait nem fogják-e sokan ebben az egyházban keresni ismét, mely ily jellemeket tud felmutatni és nemzetünk jövőjének biztosítékait nem nálunk fogják-e keresni, melyben újjászülő regeneráló erő lakozik? Volna-e hát olyan ref. egyházi hivatalnok, aki haboznék, midőn ily fontos dolgokról van szó? Én nem hiszem, hogy akadna. Nem is azért írtam én e cikkemet, hogy buzdítani akarnék. Hagyományos hűségünkkel tisztában vagyok. Magam is ebből a közös hagyományunkból merítettem e cikkemhez az impulsust. Közös hagyományunkból: a Jezuséból, az első keresztyenekekből, a reformátorokéből, a gályarabokéből, őseinkéből.

Ha kérdik azért: Quid nunc? Feleljük így Lutherrel: Itt állok, másként nem tehetek, Isten legyen segítségemre.

Am ha egyházi felsőbb hatóságunk ennél valami, az egyházunk érdekeiben álló jobbat tud, ne kessék szólni, ne kessék azt velünk közölni, mert a késedelemben veszély van.

Egy ref. lelkipásztor.

Az egyház és állam szétválasztása Németországban.

Németországban erős forrongásba hozta a kedélyeket a socialista forradalmi kormány által fölvetett eszme: az egyház és állam szétválasztásának kérdése. Hivatalos egyházi testületek, lelkeszi értekezletek, gyülekezeti közgyűlések azóta állandóan tárgyalják a kérdést s igyekeznek minél megnyugtatóbb, mindkét félre nézve kielégítőbb megoldást találni. *Bamgarten* O. kieli theol. tanárnak egy ily gyűlésre készített előterjesztéséből vesszük át az alábbi részleteket, különös tekintettel a mi viszonyainknak inkább megfelelő részletekre.

Az egyház és állam szétválasztásánál a hatalom birtokosainak lelkében kétféle gondolat lehet uralkodó: vagy azzal a szándékkal törekszenek arra, miként Franciaországban, hogy az előhaladó, szocializált emberiség infamis ellenségét kiirtsák, annak minden létjogát és eszközét aláassák, vagy pedig — miként Genfben és Bazelben — azzal a szándékkal, hogy a vallásosoknak valamint a vallástalanoknak létjogosultságát biztosítsák, a vallást és egyházat az állam hatalma, kényszere alól felszabadítsák. Minél magasabban és bensőségebben fogjuk fel a vallást, annál kevésbé szívesen látjuk azt, világi és hatalmi tényezőkkel összefonódva; ki tagadhatná, hogy a régi Poroszországban, ahol a trón és oltár kölcsönösen támogatta egymást, az államnak erre az egyháziatlanságra szükség van? Hányszor nyűgözték itt le az állampolgárok politikai és világnézeti szabadságát konzervatív, egyházi és politikai érdekek? Nemcsak Róma, hanem sok tekintetben a lutheranusság is a lelkek fölött való hatalmát állami támasszal erősítette meg és a türelmet nem mindig engedte érvényesülni. A népegyház lassankint minden érintkezést elveszített a népiéléssel, különösen a munkásokosztály vezérlő gondoataival; az evangéliumnak és az ő magas követelményeinek hirdetését nem egyszer hazafias tekintetek korlátozták. Az egyház befolyása a munkás lelkére csak akkor fog újra érvényesülni, ha az füg-

getlen lesz az államtól, ment a reakciónak és kapitalizmusnak való udvarlás minden gyanujától. S azt is be kell vallanunk, hogy mi, ha a hívek megtartották az ünnepeket, gyermekeiket hittani és konfirmációi oktatásban részesítették, egyháziilag megeskettették és eltemették magokat, a hívek belső lelki állapotával, az egyháztól való elhidegülésével, sőt belső elszakadásával keveset törődünk. Az egyház külsőleg virágzott, de egyre több lélek szakadt el tőle, — nemcsak a munkások, hanem a művelt emberek közül is. A népmeg nagy része jövőben kétségkívül nem fog az egyházhoz tartozni, az egyházi élet szélesen hőmpölygő medre szűkebb mederbe fog szorúlni, — ha csak a nagy tömeget, mint valami missziói területet, újra meg nem hódítjuk az egyháznak és vallásnak. Jövőre csak az marad az egyház tagja, az fog érette áldozatot hozni, aki tudatával bír az egyház nyújtotta áldásoknak.

Az kétségtelen, hogy a szétválasztás után, az állami támogatás, segélyezés megszűnése után, kivált ha híveinek egy része elszakad tőle, az egyház nehéz helyzetbe fog jutni s nehezen fogja az így megszapordó terheket fedezni tudni; helyzete még nehezebbi fog, ha az állam az egyházat magántársaságnak tekintve, az ünnepek rendőri oltalmát megtagadja s nem engedi meg, hogy híveit megadóztassa, úgyhogy csupán azok önkéntes adományaira lenne utalva. Ez az egyházat az elsorvadással, a népet pedig azzal a veszéllyel fogja fenyegetni, hogy az evangélium kovását lassankint elveszíti. Képzeljük csak el népünk belső életét a ker. vallásoktatás nyújtotta alap, a ker. vallás kölcsönözöte nemesebb erkölcsi felfogás, szent szertartások nélkül! Népünk erkölcsi sége teljesen a vallásos nevelésen és tanításon alapúl, abból nőtt ki, az újjazövetség és az énekeskönyv volt a protestáns lelkiismeretesség nevelője. Nem kell-e mély fájdalommal arra gondolnunk, hogy majd jövőben millió német gyermek fog a Jézussal való érintkezés, ismeretség nélkül felnőni s az oktatás koronája fakultatív melléktantárggyá szigorodik össze! Népünknek eddig a vallásoktatás adta meg a világnézetet és életének benső egységet; ennek helyébe jövőben majd a vallástalan hasznossági erkölcsan fog lépni.

Ha az állam és egyház kapcsolata megszűnik, ha a vallás magánügygyé válik, valószínűleg a teológiai fakultásokat is kirekesztik az egyetemekről, ami mérhetetlen kárt jelent majd a lelkesek általános műveltségére, a keresztyén és általános emberi kultúra kölcsönhatására, sőt tovább menve a ker. etikai szempontoknak a magasabb oktatásügy terén való érvényesülésére nézve. Ha az állam az egyházakat nem tekinti többé az ő benső, kulturális fennállására nézve lényeges támaszoknak, akkor a theol. fakultások elveszítik előtte létjogosultságukat. A theol. fakultás kiválása az egyetemre nézve is veszteséget jelent, ha a ker. gondolat, a modern műveltségnek a történeti keresztyénséggel való leszámolása nem talál benne többé helyet.

De ezek az aggodalmak a szétválasztásnak nem fogják útját állani, mert a socialisták, akik a keresztyénségtől nagy mértékben elidegenedtek, a türelem, a lelkiismereti szabadság jelszavának hangoztatásával fogják azt követelni. Ha tehát azt meg nem akadályozhatjuk, a következő előfeltételeket kell a szétválasztás esetére fölállítanunk.

a) Mindenekelőtt, hogy azt ne elhamarkodva, máról-holnapra hajtsák végre, hanem engedjenek hosszabb átmeneti állapotot, amely alatt az egyház előkészülhessen jövő feladatára, tisztába jöhhessen szerzett jogaival, korábbi kötelezettségeivel, erkölcsi érdemein, szolgáltatásain alapuló igényeivel az állami gyámolítást illetőleg. Az elszietett szakítás, az elhamarkodott rendszabályok ellenséges érzület benyomását keltik és a kormány ellen hangolják a kedélyeket; a türelmet és igazságszóságot, amelyet tőlünk követel, a kormánynak velünk szemben is gyakorolnia kell.

b) A szétválasztásnak nem szabad azzal a szándékkal történnie, hogy az egyházakat megsemmisítse, hanem azzal, hogy őket tartósan életképesekké tegye. Az államnak be kell látnia s e belátásból kell kiindúlnia, hogy az egyházak a nemzet életének lényeges elemei, a múltban nagy érdemeket szerzett, a jövőben könnyen veszélyessé válható kulturális tényezők. Ebből folynak az alábbi követelmények: 1. Az államnak nem szabad az egyházakat magánegyesületek gyanánt, hanem közjogi testületek, a népet lenyeges funkcióinak viselői gyanánt tekintenie, tehát intézményeit a háborításoktól óvni tartozik. Persze azt már alig lehet remélnünk, hogy ő, a felekezetek fölött álló állam, az egyházakat továbbra is fentartsa. A köztudatba kell átvinnünk, hogy a vallás nem magánügy, hogy annak messzeható befolyása van a nyilvános életre. 2. Követelnünk kell, hogy az állam az egyházakat az eddigi járulékok fejében méltányos vegki-légítéssel bocsassa el, nekik teljes birtokukat atengedje és képessé tegye őket, hogy részint alapítványok és hagyományok adómentes elfogadása, részint összes, képeseket be nem jelentő tagjaik megadóztatása által a feladatuk teljesítésére szükséges anyagi eszközökről gondoskodhassanak. 3. Ki kell mindenekelőtt mondani, hogy az egyházhoz tartozó szülők gyermekei születésüknél, nem pedig tudatos esatakozásuknál fogva, az egyház tagjai. Így sértetlenül megőrizzük a népegyház jellemét és a keresztség érvényét. Ehhez tartozik az egyes gyülekezetekből alakult országos egyház elismerése is.

c) Ami a vallásoktatást illeti, nem követelhetjük az eddigi állapotok további fentartását, az egyháznak az iskola, a felekezetnek a nevelés fölötti uralmát, hanem igenis a vallásnak, mint a népi erkölcsösség egyik alapelemének maradandó elismerését. 1. Bele kell nyugodnunk abba, hogy a népiszkola ezenül teljesen állami iskola lesz, hasonlóképen abba, hogy ezentúl nem lehet lesz minden tanítóra, a hitetlenre is, a vallásoktatás tanítását rákényszeríteni. De ezzel szemben arra kell törekednünk, hogy minden iskola a vallás-erkölcsi oktatás egy ágát mutassa fel; valószínű, hogy a disszidensek gyermekeit nem fogjuk a vallásórák látogatására kényszeríthetni. Bár arra az álláspontra is helyezkedhetnénk, hogy egy embernek sem árthat, ha Krisztus közelétét érezte és aztán belső harcok útján felszabadult; azt is állíthatjuk, hogy a ker. vallás történetének ismerete hozzátartozik az általános műveltséghez. De minthogy ezt az oktatást nem lehet személyes állásfoglalás nélkül elgondolni, nem marad más kivezető út hátra, mint hogy az egyházak vegyék át a vallásoktatást. 2. De akkor aztán a következőre kell törekednünk: az állami iskola szabad időt és tért engedjen e vallásoktatás számára, ne csak megengedje, hanem segítse is elő, hogy tanítói a vallásoktatást az egyház meg-

bizásából végezzék; vajjon fogja-e őket ezért az erkölcsei képzés és a vallástörténeti ismeretek közlése érdekében kifejtett tevékenységökért díjazni, azt a jövő fogja megmutatni, de ez irányban való barátságos álláspontja az egyház feladatát tetemesen megkönnyíti. 3. A theologiai fakultásokat a nagy vallásközösségek lelkészeinek kiképzésére az állam és egyház közötti barátságos szétválás továbbra is fenn fogja tartani, helyesen fölismerve az egész modern kultúrával és gondolatvilággal telített papság jelentőségét.

A német birodalmi népegyház megalkotására törekvő népegyháztanácsnak főbb elvei a következők: 1. Az evangéliumi egyház független minden államformától. A mindenkori állammal csak a kölcsönös szolgálat viszonyában lehet. 2., Az egyház és állam szétválasztása; de követeljük megfelelő átmeneti idő biztosítását s az egyház tagjainak az új rendezésnél való beleszólási jogát, a német egyházi gyűlést. 3., Az ev. egyház valamennyi tagjának vallási egyenlő-joguságán alapszik (egyetemes papság, a laikusoké is). 4., Egyházunk, népünk történetéből származott s a nevelés útján plántálódik át nemzedékről-nemzedékre. 5., Midőn most sorsának intézését saját kezébe veszi, maga alkotja meg szerveit (presbitériumok, zsinatok, hatóságok, lelkészek) szabad választás útján. 6., A hitvallási és területi sajátosságokat új alkotmányában is tisztelettel és tapintattal kezeli, de ennek az alkotmánynak egységesnek kell lennie az egész német haza számára. 7., Alkotmányos életünk szilárd alapja gyanánt szükségünk van az egységes birodalmi zsinatra, amely a bejegyzett egyházi tagoknak (úgy férfiak, mint nők, ha 20 évüket betöltik) általános, közvetlen, titkos választása útján jön létre. 8., Ezeknek a választásoknak a maig fennálló gyülekezetekben kell lefolytani az egész német birodalomban, tekintet nélkül arra, hogy állami vagy szabadegyházi eredetűek. Ezekből az elvekből kifolyólag követeli a következő reformokat: 1. Demokratikus választójog. Szuperintendensek helyett testvéri tanácsok által való kormányzás. 2. A nők aktív és passzív választójoga. 3. Kegyeri jogok megszüntetése, a lelkészeknek a nép által való választása és a javadalmazás rendjének megváltoztatása. 4. A theol. oktatás reformja — gyakorlatiasabb szellemben s laikus egyháztársadalmi munkásoknak igehirdetőkké való kiképzése. 5. A templomnak istentiszteleteken kívül más komoly tárgyú összejövetelekre való használata. 6. Az istentiszteletek vonzóbbakká tétele, az ágendakényszer eltörlésével. 7. A vallástanítás reformálása, a kátemagoltatás megszüntetésével. 8. Az egyháznak, mint az állam lelkiismeretének elől kell járni az élet nagy kérdéseinek megoldásánál. 9. Törekednie kell az egyháznak a valódi jézusi szellemű szocializmus megvalósítására. 10. A német egyházaknak egyesülniök kell a birodalmi egyházban.

IRODALOM.

* **Huldrych Zwingli Briefe** (Zürich, Rascher, 255 lap, ára 9 Mk.). Farner Oszkár kitűnő fordításában I. kötete jelent meg a zürichi reformátor leveleinek s e levelek nagyon alkalmasak arra, hogy az egész férfiút, hibáival és gyöngéivel együtt, megis-

mertessék velünk. Igen sok humanizmus keveredik itt a keresztyénséghez, sok okosság a hősiességhez, sok taktikai kiszámítás a hitbéli szilárdsághoz, de valamennyin keresztül a hegyek fiának tiszta, világos lelke szól hozzánk. A Luther féktelen, képekben gazdag, izzó lelkéhez persze nem emelkednek föl. De az érdemes fordító ama kívánsága — „Vajha ezek a levelek egy oly időben, a midőn mindenekelőtt nagy gondolatokra és a mélységből fakadó erőkre van szükségünk, lehető sokak oz emberileg közelebb vinnék a mi reformátorunkat!” — minden bizonnyal teljesülni fog.

* **Az egyház és állam szétválasztásának** kérdésében ajánlható német kalauzok: *Troeltsch, Die Trennung von Staat und Kirche, der staatliche Religionsunterricht, und die theol. Fakultäten* (1916, Tübingen, Mohr, 1.60 Mk.), előkelő, az egyes rendszerek előnyeit és hátrányait objektíve mérlegelő, minden párt-szenvedélytől távol álló munka. Szélesebb körök számára s történeti alapon ismerteti a kérdést *Pfannkuche* műve: *Staat und Kirche in ihrem gegenseitigen Verhältnis seit der Reformation* (Leipzig, Teubner, Mk. 1.25); ugyanő egy másik hasoncímű dolgozatában (*Staat und Kirche, Grundzüge eines kirchenpolitischen Programms für den entschiedenen Liberalismus dargelegt*; Berlin-Schöneberg, Verlag der Hilfe, 1912, 128 S.) különösen azt vizsgálja, mit tanulhatunk az időközben, más országokban különböző módon véghezvitt különválasztásokból. Az egyes külföldi országokban az állam és egyház viszonyát ismerteti *Hans Haupt*, *Staat und Kirche in Nordamerika* (Giessen, Töpelmann, Mk. 2.20); *Carl Clemen*, *Der Religions- und Moraleunterricht in Nordamerika* (u. ott, Mk. 1.75); *H. Goetz*, *Kirche und Religion in England* (Berlin, Hütten-Verlag, 60 Pf.); *O. Dibelius*, *Das kirchliche Leben Schottlands* (Giessen, Mk. 7); *Müller*, *Die Lage des holländischen Protestantismus* (Berlin, Verlag des Ev. Bundes); *W. Lüttge*, *Die Trennung von Staat und Kirche in Frankreich und der französische Protestantismus* (Tübingen, Mohr, Mk. 4.80), személyes benyomásokon alapuló rajzolata a francia protestantizmus helyzetének az egyház és állam szétválasztása óta; *Stuckert*, *Was ist dem Reichsdeutschen an den kirchlichen Zuständen der Schweiz interessant?* (Mohr, 80 Pf.); a bázeli szétválasztásról szól *Mezger*, *Eigenart und Lebensbedingungen einer prot. Volkskirche* (Basel, Helbing, 60 Pf.), — épen a bázeli szétválasztás fölötté tanulságos.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kőczán Miklós gesztelyi (Zemplén) földbirto-
kos, az alsózempléni ref. egy-
házmegyének sok éven át buzgó tanácsbírája, a múlt
hó 30-án, életének 74-dik, boldog házasságának 41.
évében, rövid gyöngékedés után csendesen elhunyt
s f. hó elseje óta ott pihen a gesztelyi családi sir-
boltban előtte elköltözött szerettei között. Fia volt
Kőczán Józsefnek és Puky Franciskának, akik val-
lasos buzgóságukról a sárospataki főiskolában is em-
léket állítottak nevüknek (1861) a tápintézetet segé-
lyező alapítványukkal, amelyet a szellemöket öröklő
fiók 1913-ban 2000 koronával szaporított. Atyja örö-

kébe lépett mint tanácsbíró is s bár ellenségei sem gyanúsíthatták volna szereplési vágyakkal, az alsó-zen pléni egyházmegyei gyűléseken megjelenni s az egyházmegyei küldetéseken közreműködni hagyományos kötelességének ismerte. Minden feltűnést következetesen került és elkerült. Otthonában megnyerte a Gondviseléstől mindazt, amit emberileg kívánhatott s többre nem is vágyott. A megelégedettség páratlan mintaképének ismerték mindazok, akik lelkebe bepillanthattak. Mint férj, mint apa s após, nagypapa teljesen megkoronázva érezte földi életét s nem irigyelt semmit senkitől. Akik felkeresték, azokat gyönyörűséggel halmozta el a vendégszeretet minden szívességgel. Azoknak pedig, akik mint birtokainak kezelői s alkalmazottjai jutottak vele összeköttetésbe, valósággal második atyjok tudott lenni s kedve telt azok látható gyarapodásában. Magyar nemes volt minden ízében a legszebb és legjobb értelemben. A Darvas, Mocsáry, Bárczay, Zmeskal, Puky családokon kívül — amelyekkel vérszerinti összeköttetésben élt — sokan fájlatják a vele való viszonyuk megszakadását és áldják emlékezetét. A sarospataki főiskola nevében is tisztelettel áldozunk nevének. Legyen nyugalma édes övének hamvai között!

— **Gyászhirek.** *Pásztor Erzsébet*, férjezett Kollonay Jánosné, b. e. Pásztor Sámuel volt főiskolai ének- és zenetanár leánya f. hó 6-án, 24 éves korában elhunyt Sárospatakon az édesanyjai háznál. A háború folyamán mint betegápoló működött előbb Sárospatakon, majd a galíciai front egyik kórházában. Odaadó működéséért megkapta a Vörös Kereszt két kitüntetését is. Övének gyászában őszinte részvéttel osztozunk. — *Sallay Simon* magyarbördi nyug. ref. tanító a múlt év okt. 28-án Tescsón 78 éves korában elköltözött az élők közül. Lelkiismeretes, buzgó tanító volt. 1911-től Sárospatakon lakott. Legyen áldott emlékezte!

— **A jogakadémia áthelyezése.** Többen kérdést intéztek hozzánk a jogakadémia áthelyezése tárgyában, melyről lapunk legutóbbi számának vezércikkében volt említés téve. A tényállás a következő: Az eperjesi jogakadémiának Miskolcra történt áthelyezése ismét aktualissá tette a jogakadémia régóta vajdudó ügyét. Az előjáróság látva az ügy fontos és sürgős voltát, a jogi karnak az akad. igazgató által tett előterjesztésére tárgyalásokat kezdett abban az irányban, hogy nem lehetne-e jogakadémiánk jövőjét a Miskolcra áthelyezett eperjesi intézettel való fusió útján biztosítani. A tárgyalások most vannak folyamatban; ezek befejezése után a jogi kar részletes munkálatot fog e tárgyban az akad. szék és az igaztanács útján az egyházkerületi közgyűlés elé terjeszteni. Téves az a beállítás, mintha az egyházkerületi elnökség vagy bárki más már elhatározta volna az áthelyezést, illetőleg e fusiót. Csak előkészítő tárgyalások vannak, melyeket egy ilyen nagyfontosságú és halasztást nem tűrő ügyben lefolytatni az előjáróságnak nemcsak joga, hanem kötelessége is. A döntés szuverén joga a legközelebbi egyházkerületi közgyűlésnek van fentartva.

— **Lelkészválasztás.** *Lengyel István* püspöki titkárt 1918. dec. 30-án a szikszói ref. egyházközség a 2-ik lelkeszi állásra egyhangúlag megválasztotta. Az ugyanottani presbitérium *Balogh Antal* aranyosmedgyesi áll. isk. igazgatót választotta meg tanítójává.

— **Kinevezés.** A közoktatásügyi miniszter *Ady Lajos* budapesti V. ker. főgimn. tanárt, az *Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny* szerkesztőjét, a nemrég elhalt *Ady Endre* testvéröccsét, a nyugalomba vonult *Geresi Kálmán* utódjául, debreceni tankerületi főigazgatóvá nevezte ki.

— **Theol. tanáraink lelkeszi szolgálatának beszámítása.** Az 1919. január hó 18-án tartott minisztertanács hozzájárult ahhoz, hogy theol. tanáraink megelőző lelkeszi szolgálatának fele nyugdíjjogosultságuk megállapításánál úgy számíttassék be, hogy az 1914. év előtti választott tanároknál a beszámíthatóság öt évet meg nem haladhat.

— **A megszállott területek** lelkeszeit tisztelettel kérjük, hogy szíveskedjenek az ott működő censort, vagy cseh postai alkalmazottat felvilágosítani arról, hogy lapunk *nem politikai*, hanem egyházi lap s így a megszállás alatt levő területeken nyugodtan szétküldhető.

— **Az egyház és állam szétválasztásáról** *Vass János* kultuszminiszter egy hírlapíró előtt a következőleg nyilatkozott: „A forradalom előtérbe juttatta az egyház és állam egymáshoz való viszonyának kérdését. Ma Európaszerte az az irány lett uralkodó, amely az állam és egyház szétválasztását kívánja; ez elől nem lehet kitérni. De a kérdés megoldása különböző fokozatokat tesz lehetségessé. Másként oldották meg a begák és a franciák, mint például az amerikaiak. Nyílt kérdés marad egyelőre, mely határig maradjon összekapcsolva az egyház és az állam, illetve, hogy a szétszakadás az intézményekben, a szellemben, illetőleg a jogi konstrukciójában milyen határig menjen el. A birtokpolitikai reform megoldotta az egyházpolitikai kérdések egy jó részét és eliminálta bizonyos tekintetben a szekularizáció ügyét is, mert elvette a nagy földbirtok és a nagy egyházbirtokok hatalmát és így a földből származó nagy hatalom a jövőben nivellálódni fog. A nagy részben világi elemekre támaszkodó kath. autonómia nem fogja megtűnni, hogy a tanárok, hitoktatók 1000—2000 K fizetést kapjanak, míg a káptalanok tagjai szazezreket, a püspökök olykor milliót is kapnak. Szó sem lehet arról, hogy a kormány bármely vallásfelekezetnek felhatalmazást adjon arra, hogy önkormányzatának vezérelveit önmaga állapítsa meg, mert az önkormányzatban a nép széles rétegeinek akarata fog érvényesülni s a főpapok nem fognak többé lelkiekben a világi elem fölött rendelkezni.” — Ugyanő egy kath. küldöttség előtt hangsúlyozta, hogy a vallásérkölesi oktatás kérdése tavolról sem oly aktuális, mint ahogy azt gondolják; efelől nem márholnapra fognak határozni, mert e fölött az ország fog dönteni.

— **A lévai reformátusok** papjokkal, *Birtha József*ffel együtt megesküdtek a templomban, hogy magyar voltakai, nyelvüket soha meg nem tagadják, hazájukhoz örökké hűvek lesznek, idegen államalakulást országunk területén soha el nem ismernek, az idegen megszállás ellen örökké tiltakozni fognak és ha az idő eljön, életüknek és vérüknek áldozatával a magyar haza szabadságáért síkra szállnak. „Esküszünk, Isten minket úgy segítjen!” hangzott heves zokogás közt mintegy 600 lélek ajkáról a fenséges fogadás. A lelkeszt ez eljárásáért a cseh parancsnokság elfogatta, majd kiszabadulva, kénytelen volt Léváról elmenekülni.

— **A püspöki cím.** „Méltóságos püspök úr“ cím alatt e b. lap f. é. 1. számában megjelent szerkesztői megjegyzésekre legyen szabad egy pár érzévtelt tennem. A szerkesztő úr azt mondja, hogy „a demokratikus haladás nevében foglalt állást a „méltóságos püspök úr“ ellen, vagyis a ref. püspök, mint közjogi méltóság ellen, mely teljesen a r. kath. hierarchiai intézménynek utánzata egyházunkban“. Eire nézve legyen szabad megjegyeznem, hogy a demokratikus szellem és haladás nevében lehet állást foglalni a „méltóságos“ cím ellen, de nem a „püspök“ elnevezés ellen, mivelhogy azt az egyházi funkcionáriust, aki az ezen hivatalhoz fűződő jog- és hatáskört betölti, mégis csak kell nevezni valahogy. S akár a szerkesztő úr által ajánlott „vezető“ vagy „elnök“ névvel nevezzük, akár a megszokott bibliai és történelmi „püspök“ névvel illetjük, ez a körülmény az ő hivatali állásának a lényegén. az ő személyes jog- és hatáskörön semmit sem változtat. A „püspök“ elnevezés nem ad jogot kiváltságosabb helyzet követelésére, mint a „vezető“ vagy „elnök“ név. Itt tehát a mindenáron való újítani akarás teljesen indokolatlan. A ref. püspök, mint közjogi méltóság nem a r. kath. hierarchiai intézménynek utánzata, hanem a törvénybe iktatott, bevett vallásfelekezetek közötti egyenlőség és viszonyosság követelménye és következménye, mely a többi felekezetek e nemű kiváltságaival egyidejűleg mi ránk nézve is önmagától elenyészik. Hogy a külföldi prot. egyházakban nem használják a püspöki címet, ez kizárólag az ő dolguk. De távolról sem bizonyít a mellett, mintha annak használata a kálvini egyházakban ne volna jogosult. Semmivel sem bizonyítja szerkesztő úr azon állítását, hogy a „püspök“ elnevezés a zsinat-presbíteri egyházalkotmánnyal nem áll összhangzásban. Hisz a bibliai eredetű s hazai ref. egyházunkban történelmi múlttal bíró „püspök“ szóhoz nem fűződik eo ipso valami pápista értelmében vett külörleges lelki hatalom, vagy az övékéhez hasonló iurisdicció. — Azt mondja végül szerkesztő úr, hogy egyházkerületünk hagyományai a „püspök“ elnevezést egy cseppet sem igazolják, mert a mi kerületünk csak 1734-ben alakult meg s egyházi vezetőjét 150 éven át „superintendens“-nek nevezte. Ez azonban mitsem bizonyít a püspök név jogosult használata ellen. Mert amikor egyházkerületünk megalakult, akkor már e tekintetben adott helyzettel találta magát szembe, amennyiben fennállott, érvényben volt a protestánsoknak a püspöki cím használatát megtiltó, III. Károly féle tilalom. Miből azonban lehetett, azonnal megragadta az alkalmat egyházunk s az 1881-iki zsinaton visszaállította annak használatát s ezen idő óta a „püspök“ név lett használatos a tiszán-inneni egyházkerületben is. Ne akarjunk azért ott is újítani, ahol semmi szükség. A demokratikus szellem minden serelme nélkül meghagyhatjuk továbbra is a szép bibliai „püspök“ elnevezés használatát. *Sütő Kálmán.*

Az „Audiatur et altera pars“ elvénél fogva közöljük e cikket, bár érvei nem bírtak álláspontja helyességéről meggyőzni. Szerk.

— **A tanév vége.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter, január 12-iki kelettel, rendeletet intézett a tanügyi fohatóságokhoz, amelyben a középiskolákra vonatkozólag — hol a járvány és szénhiány okozta szünetelések a szorgalmi időt rendkívüli mértékben

megcsökkentették — a folyó iskolai év befejezéséről következőleg intézkedik: A folyó tanév bezárólag *junius 29-ig tart*, e napon osztatnak ki a bizonyítványok, június 15-ig folyik a tanítás, a tanév végéig fennmaradó két hét az összefoglalásokra, a kétes előmeneteli tanulók megvizsgálására és a magánvizsgálatok megtartására fordítandó. A húsvéti szünet ez évben kivételesen április 17—21. napjaira, a pünkösti szünet június 8—9. napjára szorítkozik. Az évvégi érettségi vizsgálatok írásbeli része a szorgalmi idő zavartalan felhasználása végett június 20—29-ig terjedő időre teendő; a szóbeli vizsgálatok június 30-án kezdődnek. Ezután a tanítási anyag összevonásáról és feldolgozásáról intézkedik részletesen.

— **A Dunántúli Prot. Lap 5-ik számában Dr. Vass Vincze** theol. tanár *Nyílt levélben* arra hívja fel a magyar köztársasági kormányt, hogy — miután egyedül a protestantizmus segítségével sikerült hazánkat az entente-államok érdeklődésének körébe belekapcsolnunk — tartsa hazafias kötelességének, hogy a béketárgyalásokon résztvevő magyar bizottságban a magyar ref. egyház egy lelkészi képviselőjének is helyet juttasson; ugyancsak a külföldi propaganda-csinálás céljára az illető prot. körökkel rokon gondolkodású s előttük rokonszenves emberek küldessenek ki; hasonlóképpen minden külföldi követségünk mellé küldjünk ki, a prot. körökkel való összeköttetés ápolására, egy prot. egyházi férfit, végül ragadjon meg kormányunk minden eszközt annak igazolására, hogy a mai rendszer azon a komoly és mély ker. alapon áll, amelyen a protestáns Wilson és Lloyd George, — ha elfogadtuk ezeknek alapjában kálvinista elveit, annak a világnézetnek alapjára kell helyezkednünk, amelyből ezek eredtek.

— **A vallásügyi miniszterium politikai államtitkári állását**, mint az *Új Reformáció* írja, a kormány Kovács István dr. protestáns kormánybiztosnak ajánlotta fel, aki azonban ezt nem fogadta el. Nagyterék munkásságával valóban rászolgált erre a megítéltetésre. Reméljük, hogy kormánybiztosi állásában továbbra is sikerrel szolgálhatja a magyar protestantizmus ügyét és ügyeit.

— **Elűzött lelkészek.** Tiszabecsen a felizgatott tömeg elűzte derék lekipásztorát, G. Szabó Mihályt; a fülpösdaróczi lelkész, Széles Pál is elűldözve, kénytelen más helyet vagy másféle állást keresni; Győrtelek népe is, megalkotván a ref. tanácsot, feloszlatta a presbyteriumot és fenyegető magatartással akarja eltávolítani tudós lekipásztorát, dr. Juhász Lászlót. Nálunk is a Bodroghközön és Harangodon nem egy falu népe lázongó érzéssel viseltetik lelkészei iránt. Vajjon mikor fognak a felkavart indulatok lecsillapodni, mikor fognak az emberek jobb belátásukhoz visszatérni?

— **A protestáns egyházak** érdekeinek szószólóiként a három prot. felekezet vezetői közül Petri Elek püspök és Darányi Ignác főgondnok vezetése mellett nagy küldöttség jelent meg febr. 3-án a vallásügyi miniszternél. A küldöttség szónoka, Petri Elek, felhívta a miniszter figyelmét az 1848. XX. tc.-nek és a katolikus autonómia célbavett megvalósításának összefüggésére és halhatós figyelmeztetés mellett arra kérte, hogy a prot. egyházak illetékes tényezőinek meghallgatása nélkül e kérdésnek eldöntésére ne vállalkozzék, sőt a 48. XX. intenciója szerint a bevett vallásfelekezetek anyagi kielégítése tétessék az ezzel kapcsolatosan megoldandó kérdések

közül az első helyre. A miniszter válaszában kijelentette, hogy a kormánynak elhatározott szándeka a róm. kath. autonómia megvalósítása s megnyugtatósúl azt is kijelentette, hogy kötelességszerűen és készséggel fogja keresni az alkalmat arra, hogy a protestáns egyházak illetékes vezetőivel az egyházi ügyekre vonatkozólag s a prot. egyházak törvénybe foglalt védelmét illetőleg tárgyalásokat folytasson.

— **Az óbudai ref. egyháztanács** Berinkei Dénés miniszterelnököt január 31-én küldöttéleg üdvözölte, mint az egyház tagját, aki annak idején csak nagy elfoglaltsága miatt nem fogadhatta el a felajánlott presbiterséget. Benyovits Lajos gondnok üdvözölő beszédére a miniszterelnök meleg szavakkal válaszolt s örömmel hivatkozott arra, hogy nagyatyja ref. pap volt, atyja pedig a komáromi egyház ügyésze s ő maga is becses, nemes hatásokat kapott a ref. egyház vallási és erkölcsi kultúrájától szellemi világa kialakítására.

Protestáns küldötteink közreműködése folytán mind Schweizban, mind Hollandiában bizottságok alakultak a magyar protestáns védelmére, amelyek tagjai egyfelől Franciaországba, másfelől Nagybritanniába mentek át, hogy ott a magyar protestánsok veszélyeztetett érdekeinek szószólói legyenek. A Hágában maradt 3 küldötünk élénk tevékenységet fejt ki, sorban felolvasásokat tartanak a holland városokban a magyar protestánsus helyzetéről és felvilágosítják holland hittestvéreinket hazánk nemzeti égi viszonyairól.

— **A „Szabad Szó” és a „Lelkészegyesület”.** A *Lelkészegyesület* febr. 1-i (5.) számában egyfelől elismeri, hogy a *Szabad Szó* az értelmiség és az egyház békeje ellen izgat, de másfelől azt írja, hogy a 48-as szociáldemokrata párt, amelynek a Sz. Sz. a pártlapja, „magyar nemzeti, vallási, magántulajdoni alapon nyugszik s így a magyar ref. néphez eginkább közel áll”. Ezzel kapcsolatban a *Szabad Szó* egy röplapot, illetőleg előfizetési felhívást bocsátott ki, amelynek egyik oldalán Baltazar D. püspök körlevelében hívja fel a ref. lelkeseket, hogy tanogassák a 48-as szociáldemokrata pártot s a Mezőfölele *Szabad Szó*-szervezkedést. E kettős ajánlattal szemben a *Gazdaszövetség* f. evi febr. 8-iki (6.) száma azt írja, hogy a 48-as szociáldemokrata pártrol mondottak nem felelnek meg a valóságnak; nem, mert e párt végeztje, hogy „a termelési eszközök az *összeség birtokában* az egész emberiség javát szolgálják” (ez más szóval a magántulajdon megsemmisítése); e párt szerint „a vallás az emberek *magánügyének*, minden vallási társulat és egyház *magánegyesületnek*, az emberek vallási meggyőződése az ő tiszteltetreméltó *magánügyüknek* tekintendő”; ami a magyar nemzeti alapotlani, Tisza-beesen, mint egy ottani kisgazda magánlevelében írja, „a *Szabad Szó* izgatásai okozzák azt, hogy az annak olvasóiból alakult Katonatanács más irányú szervezkedést meg nem engedve, elűzte a ref. papot”. Ugyancsak egy tisztántúli ref. esperes a *G—g*. szerkesztőségéhez írott levelében a „községében előfordult fejtelenségnek, fektelen izgatásnak, dologtalanságnak, rablásnak okául egyenesen a *Szabad Szót* jelöli meg.” S megis ezt a *Szabad Szót* Baltazar D. püspök támogatásra ajánlja az ő lelkesztársainak! Joggal kérdezhettük a *G—g*-gel: „Hová lett a ref. püspökök intransigens magyar és nemzeti szelleme?” A *G—g* erélyes ellenállásra hívja fel a ref. papokat, tanítókat

és földművelőket ez ajánlás megfogadása, az ebben rejlő hatalmi pressio ellen, amely magyarságukat, hitüket, meggyőződésüket akarja a vezetősökre bízott nyáj lelkével együtt, könnyelmű prédává dobni, idegen érdekek szolgálatába állítani. „A mi hitünk, a mi magyarságunk, a mi eddigi életünk, a mi meggyőződésünk a magyar föld talajában leli gyökerét, amelyet semmiféle idegen közegeknek sem vagyunk hajlandók szolgálatába ajánlani.”

— **Irodalmi hírek.** Mint a kolozsvári *Reformatus Szemléből* olvassuk, Dr. Ravasz László, a *Prot. Szemle* szerkesztője levelet írt Dr. Baltazar Dezsőnek, mint a MPIT elnökének, melyben bejelenti, hogy a jelenlegi viszonyok között nem képes a *Prot. Szemlé*t szerkeszteni s kéri, hogy a viszonyok végleges rendeződéséig helyettesítésével bizzanak meg valakit. Helyettesének saját magának kell a lap anyagáról gondoskodni, mert a beérkezett kéziratokat nem lehet rendelkezésére bocsátani. — *Az Út* szerkesztősége sajnálattal tudatja előfizetőivel, olvasóival, hogy a lap megjelenését bizonytalan időre kénytelen megszüntetni. Mihelyt a viszonyok véglegesen rendeződnek, kettőzött erővel újra megindul a munka.

— **A holland protestáns egyházak bizonyoságtétele.**

A hollandiai protestáns egyházak érdeklődéssel vettek tudomást arról a felhívról, amelyet a magyarországi és erdélyi testvéregyházak hozzájuk és más országokban levő egyházakhoz intéztek, azt szívesen és együttérzéssel hallgatják meg. Bár nem feladatuk, hogy foglalkozzanak a kérdés politikai oldalával, mely a nevezett országok protestáns egyházainak szabadságával és egységével van összeköttetésben, de úgy vélik, hogy joguk van hozzá s kötelességük is, hogy evez egyházak érdekeit megfontolás és megszívlelés céljából az összes érdekelt felek figyelmébe ajánlják. Mert fennállásuk 400 éve alatt ezek az egyházak gazdag áldást terjesztettek maguk körül. S mikor a maguk számára szabadság után vágytak, ugyanazt hajlandók voltak mindenkor példásan megadni másoknak is. A lakosság művelődéséhez és fejlődéséhez is nagy mértékben hozzájárultak. Míg a szenvedések és elnyomatások ideje alatt a nyugati egyházakkal való kapcsolatot megtartották, Európa keletén olyan centrumot teremtek meg, amely a többi hitvallások és egyházak mellett, sőt velük szemben is a legnagyobb jelentőséggel bírt. Ezek az egyházak a szellemi és intellektuális életnek ilyen középpontjai maradtak mind a mai napig. Nagy veszteség és helyrehozhatatlan kar lenne tehát a protestantizmusra nézve, ha ezeket az egyházakat önállóságuktól és szabadságuktól megfosztanák s így azok a „divide et impera” politikája folytán egységüket is megtörve látnák s más népek és más kormányok elnyomásának kitéve, erejüket veszítenék, sőt mi több, még lételükben is fenyegetve lennének. A hollandiai protestáns egyházak azért, a többi országok protestáns egyházaival kapcsolatban, erőteljesen és komolyan hívják fel közremunkálásra mindazokat, akik e veszélyeket közvetve, vagy közvetlenül el tudják hárítani s a pusztulást meg tudják akadályozni! Epen ezért, vajha a közelgő békekonferencia Isten kegyelméből azt eredményezné, hogy a protestáns egyházak Magyarországon és Erdélyben akadálytalan szellemi fejlődésre juthatnának s még sokkal inkább, mint a múltban, gazdag áldást jelenthetnének a saját népük és a körülötük levő nepek számára.

Értesítés.

A feleségre is kiterjesztett és felemelt családi pótlékot, hasonlóképpa rendkívüli havi segélyt mindama lelkészeink megkapják, akik már eddigelő is részesültek családi pótlékban, illetőleg ruhasegélyben. Tekintettel arra, hogy az adóhivatalok nagyobb része megszállt területen van, a V. K. M. II/a. ügyosztálya azt kérte január hó 7-iki átiratában a pénzügyminisztériumtól, hogy a felemelt családi pótlékok és rendkívüli havi segélyek egy összegben legyenek kiutalhatók a püspök kezehez. A pénzügyminisztérium az utalványozás eme módjának kérdésében a státuszrendezésekkel kapcsolatos óriási elfoglaltsága miatt mindezekig még nem döntött. Sürgetésekre megígérték, hogy néhány napon belül ugy ez ügyben, valamint afelett is döntenek, hogy azok a lelkészek, vallásitanító-lelkészek és theologiai tanárok is részesednek-e a felemelt családi pótlékban és a rendkívüli havi segélyben, akikre az 1918. évi december 21-iki minisztertanács határozata a családi pótlékot segély címén kiterjesztette s akiknek a ruhasegélyt is megadta. A kongruákat és korpótlékokat a II/a. ügyosztály még dec. havában kiutalta a püspöki hivatalok székhelyein levő adóhivatalokhoz. Budapest, 1919. február hó 8 án.

Kováts
kormánybiztos.

Szerkesztői üzenet.

S—s. Mi is olvastuk a pesti egyházi lapnak a k—i lelkészválasztásról szóló híradását, de mivel biztosan tudjuk, hogy K—n a lelkészválasztás még nem történt meg, nem lehetett arról tudomást venniünk. Farkas Lajos V. 19 8. dec. 31-ig még 15 K kérünk szépen. Szabó Lajos. A folyó évre 5 koronát javára írtunk. Kőrössi Sámuel. 1919-re 6 K maradt a küldött öszszegből.

Bélyegzők és pecsétnyomók.

== A köztársaság ==
megalakulása folytán szükséges

bélyegzők és
pecsétnyomók

megrendelhetők

Hegedűs és Sándor

irodalmi és nyomdai
részvénytársaságnál,

DEBRECZEN.

HALOTTI
BESZÉDEK.

24 beszéd.

Irta

GÖDE LAJOS

szekszárdi ref. lelkész.

Ára kor. 7.50.

Kapható :

KÓKAI LAJOS-nál

BUDAPEST IV., Kamermayer Károly-utca 3.

A „HANGYA“

A MAGYAR GAZDASZÖVETSÉG FOGYASZTÁSI
ÉS ÉRTÉKESÍTŐ SZÖVETKEZETE

bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért

a „HANGYA“

igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-u. 34. sz.

A „HANGYA“

kötetében már 1700 fogyasztási szövetkezet működik, amelyek összforgalma

80.000.000 koronát meghaladja.

Földmívelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINENI REF. EGYHAZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DIJ:		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DIJA:	
Egész évre	15.— Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	100.— Kor.
Félévre	7-50 "	Főmunkatársak:		Fél "	50.— "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ.	Negyed "	25.— "
				Nyolcad "	12-50 "

TARTALOM: Jaj a győzőknek! — R-s.: Nagyobb gyűlekezeteink önállósítása. — Doktor Dezső: A lelkesi fizetés-rendezés kérdéséhez. — Ik.: Az iskolai vallásoktatás. — Furrer-Ruszkay: Erény-e a megelégedés. (Vége köv.) — Sántha Károly: Fohász. (Költemény.) — Vegyes közlemények. — Pályázat. — Hirdetések.

Jaj a győzőknek!

Régóta ismeretes Brennus mondása: *Vae victis*. Jaj a legyőzötteknek! S most mi magyarok az összes legyőzött népek közt talán a legjobban érezzük testben-lélekben, hazánk területe nagy részének elfoglalásában és kifosztásában, lakóinak kegyetlen szanyargatásában és halálra-űzésében, nemzeti önérzetünk lábbaltiprásában e mondás igaz voltát. Az a tény, hogy a háborút elvesztettük, hogy ellenfeleink előtt minden feltétel nélkül letettük a fegyvert, kényre-kedvre kiszolgáltattuk magunkat nekik s minden erőszakosságaikra a békés lemondás jelszavával, meg a békekonferencia ítéletére való appellálással válaszolunk, napról-napra súlyosabb, fájdalmasabb, vérzőbb következményeket von maga után, amelyek — szinte attól lehet tartani — egész a végtelenségig fognak fokozódni.

S bármerre vessük tekintetünket, sehol nincs mentség, sehol segedelem. Ellenfeleink, akik addig, míg népeiket és a föld többi népeit a háborúba kellett hajszolni, a jognak, igazságnak, civilisationnak, a népek önrendelkezési jogának, az elnyomott kisebb népek felszabadításának szépen csengő jelszavait hangoztatták, most, hogy Amerika segítségével, meg a kiehéztetési blokáddal a háborút megnyerték, mintha elfelejtették volna e nagyhangú jelszavakat, ellenségeik politikai és gazdasági tönkretételén jártatják az eszközket. Wilson amerikai elnök, aki az egész háború folyamán ideális elveket és célokat hirdetett, azokért avatkozott a háborúba s most az előzetes békekonferencián is azok megvalósításáért fáradozik, a legjobb szándéka dacára képtelen szövetségestársai hatalmi őrjöngésének féket vetni, a világot a béke, a jog és az igazság, a kiengesztelés és megnyugvás útjára terelni, képtelen a tervezett népszövetséget a jövő békés és nyugodt fejlődésének eszközévé és munkálójává tenni, ha csak nem akar egykori szövetségeseivel összeveszni, nem akarja őket titokban ápoló imperialistikus törekvéseik gyümölcseitől megfosztani s így halálos ellenségeivé tenni. A tervezett népszövetség a maga elsőrendű és uralkodó, másodrendű és alárendelt népeivel és országaival az elbizakodott és bosszúvágytól lihegő entente-hatalmak igazságtalan és erőszakos eljárásának hangosan beszélő bizonyysága.

Összes ellenségeink közül, mint említettük, Wilson az egyetlen, aki minden jel szerint most is ragaszkodik ideális elveihez, most is azok megvalósításában fáradozik, de részint nincsen eléggé jól tájékozva az egyes európai országok s közelebbről Magyarország belső ügyei, nemzetiségi viszonyai, történelme, földrajzi és gazdasági helyzete felől, részint sokkal jobban hozzá van láncolva szövetségestársaihoz, valamint az ezek részéről a háború folyamán az egyes csatlakozásra birt népeknek (pl. az oláhoknak, cseheknek) tett ígérekhez, semhogy ezeket az elveket föltétlenül megvalósíthatná. Franciaország az idegen segedelem folytán kivívott diadalában elvakulva, semmi más célt nem ismer, mint saját hatalmának századokra szóló megerősítését, ellenségeinek: a németeknek és az ezekkel rendületlenül együtt küzdő magyaroknak századokra szóló meggyöngítését s ezek rovására a lengyelek, csehek, oláhok, szerbek minden jogos és jogtalan igényeinek kielégítését. Angol- és Olaszország elsősorban szintén a győzelem kizsákmányolását, saját impériumának minél nagyobb kiterjesztését tartja szem előtt s csak másod- vagy harmadsorban hajlandó az emberiesség, az igazságosság, az önrendelkezési jog parancsait tekintetbe venni. Az eszményi cél, amelyet a háború alatt a világ előtt hirdettek, most a háború befejezése után valamennyiöknél éles ellentétbe került a valósággal, mely a háborús nyereség minél erősebb kiaknázására készíti őket.

Még nem értünk a békekonferencia végére, ellenségeink még nem irták alá és nem hirdették ki előttünk a békét (nekünk valószínűleg csak ennyi szerepünk lesz az egész békekötésben), de már is ki lehet mondanunk, hogy nagyobb részben sem elégedő jó akaratuk, sem elegendő lelki erejük nem volt arra, hogy ünnepélyes, az egész világ színe előtt tett ígéreteiket, fogadalmukat beváltásák, azokhoz a nemes célokhoz, ideális elvekhez, melyekért állítólag a háborúba léptek, hívek maradjanak. Szomorú dolog, de ki kell mondanunk, hogy ők, a háború diadalmas befejezői, a békekötésnél gyalgó embereknek bizonyultak, akik saját szép elveiket cserbenhagyták s ezáltal kimutatták, hogy azokat csak lépvesszőnek használták a jámbor, naiv világ törbeajtására, holott valójában erőszakos hódítók és kegyetlen elnyomók voltak. Azzal a bánásmóddal, amelyet ellenségeink

a fegyverszünet kötése óta irántunk tanúsítanak s amelyet a békekonferencián állandó törvénynyé emelnek, utólagos igazolását nyújtják a mi háborús állásfoglalásunknak, igazolását annak, hogy jogosan féltünk tőlük, jogosan szálltunk síkra ellenük, jogosan feszítettük meg velök szemben négy éven át minden erőnket, mert tőlük méltányos, igazságos bánásmódot nem lehetett várnunk.

Ha igaz az, hogy a világtörténet a világítélet (Die Weltgeschichte ist das Weltgericht), ellenségeink majd szörnyű megítélésben fognak a jövőben a történetírójától részesülni. Szemökre fogja hányni, hogy a legrettenetesebb, legöldöklőbb háborúba, amely az idők folyamán az emberiséget sújtotta, hazug, ámitó jelszavakkal indultak; szemökre, hogy midőn ellenségeiket legyőzték, velök szemben a humanitás, a jog, az igazság elveit félretéve a nyers erőszak, a meztelen hatalomvágy, a durva elnyomás fegyvereit alkalmazták; szemökre, hogy a népek szövetsége helyett, amelyet fennen ígérgettek, annak csak oly torzképét alkották meg, amely voltaképpen a győzők érdekeit szolgálja; szemökre, hogy elműlasztották az örök béke megvalósítására az egyetlen jó alkalmat, amely a világtörténelem folyamán kínálkozott s a megegyezéses, a népek csendelkezési jogának tiszteletben-tartásával készített béke helyett az erőszakosan szétvagdalt országok, elnyomott, kifosztott, agyonanyagatott ellenséges népek lelkébe a századokra kiható gyűlölet és ezzel az örök viszálykodás magvait hintették el; szemökre, hogy méltatlanok voltak ahhoz a nagy feladathoz, amelyet az emberiség sorsát intéző fővalóság a győzelem kezökbeadásával rájuk ruházott s e világháború szerencsétlen befejezésével nagyobb bünt követtek el, mint a vádolt államférfiak és hadvezérek annak megindításával.

Minket ellenségeink legyőzték, eltipornak, megáláznak. A múltban is nem egyszer végiggázoltak rajtunk a tatár, török, német hordák, nem egyszer elfoglalták, darabokra szaggatták hazánk területet, — s mégis itt vagyunk, Isten újra fölemelt bennünket. Most is föl fog emelni. Csak higgyünk, remeljünk és dolgozzunk! Az erős hit hegyeket mozdít, az nemcsak a szíveket, hanem a karokat is meg fogja acélozni. Mi tehát nem esünk hazánk fölött kétségbe; az Isten gondot visel! De a győzők sorsa fölött sokszor aggodalmaskodunk. Aggodalmaskodunk, mert attól tartunk, hogy megvalósul az ő elbizakodott, Istentől elfordult, sem isteni, sem emberi törvényt nem ismerő szívök fölött ez a szomorú ítélet: *quem Deus vult perdere, dementat*, akit Isten el akar vesztetni, először józan ítéletétől, nemesebb érzésétől fosztja meg; mert ismerjük az ő határt nem ismerő kapzsiságukkal és hatalmi terjeszkedésekkel szemben ezt a másik latin mondást: *Sunt denique certi fines*, elvégre is vannak bizonyos határok, vagyis tudjuk, hogy az ő hatalmuknak is van határa, ahol kevély előretörésüknek meg kell állania; mert olvastuk a szentírásban, hogy *Isten letaszítja a hatalmasokat trónjaikról* (Lukács 1. 52.), mint a hogy az ő szövetség hatalmas birodalmi és uralkodói is: *megmérlettek és könnyűnek találtattak*. S mégis ez az istenítélet, az igazságnak ez az előbb-utóbb diadalrajutása szomorú elégtétel, szomorú vigasztalás lenne nekünk. Mi sokkal jobban szeretnők, ha nem kerülne erre a sor, ha a jó elve, az igazság elve már most diadalmaskod-

nék a hatalmasok, az erőszakoskodók fölött, illetőleg azok szívében. Ezért visszafojtott lélekzettel lessük, várjuk a Párisból érkező híreket: vajjon diadalmaskodni fog-e Krisztus, a krisztusi lélek és igazság a békekonferencia tárgyalásain? Ha nem, jaj nekünk, a legyőzötteknek! De százszor inkább jaj nekik, a győzőknek!

Nagyobb gyülekezeteink önállósítása.

A budapesti *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* múlt évi 50—52. száma az iránt tesz javaslatot, hogyha Budapest főváros ref. gyülekezetében a vallásos és egyházi élet intenzív ápolása végett a most meglévő hét lelkészi álláshoz még *nyolc* új lelkészi állást szerveznek, — a minek szükséges és halaszthatatlan voltára Marjay Károly mutat rá e lap előző számában, — az így tizenöt parochus-lelkészből álló budapesti egyházközség, kivált ha a fővárossal a szomszédos s vele területileg, közlekedési, élelmezési és rendészeti szempontból is elválaszthatatlan egésszet alkotó községek (Újpest, Rákospalota, Rákosliget, Kispest, Csepel, Erzsébetfalva stb.) egyesítettnek, szakadjon ki a pesti egyházmegyéből és alakuljon át *Nagybudapesti Egyházmegye* név alatt önálló egyházmegyévé. Mert a cikkíró szerint „mindenkinek el kell ismernie, aki a viszonyokkal ismerős, hogy ezeknek a Pest melletti egyházaknak, legfőképpen pedig a nagy pesti egyháznak speciális viszonyai sajátos bánásmódot, gondozást, vezetést igényelnek. Ezeknek az egyházaknak javát szolgálná tehát a nagybudapesti új traktus alakítása. Az új egyházmegye területén kezdetben is már 25 rendes lelkész és parochus-adminisztrátor szolgálna. Ez az egyházmegye intézhetné igazán megérett lélekkel a gyülekezetek előhaladását, kormányozna és ellenőrizne nem papiroson, hanem apostoli módon a lélek és az ige hatalmával. Ma sem lehet a budapesti nagy egyházat *egy kis vidéki faluból* ellenőrizni, vezetni. Az esperesnek ez új egyházmegye területén nem lehet csupán a régi, avas eszközökkel évenként egyszer történő kanonika-vizitációval és körlevelekkel kormányozni, közigazgatni. Mindent látó szem és mindent meghalló fül kell ide. Meg kell értenie, hogy missziói terület ez, neki is missziói lélekre van szüksége. Speciális charizmákkal megáldott férfúkat ültessetek a nagybudapesti egyházmegye székébe, aki *helyben* lakván, személyes példaadással buzdítson mindeneket apostoli munkára, legyen hitben és szeretetben széniora a pásztoroknak és gyülekezeteknek!”

Laptársunk ezen javaslatát, e teljes mértékben helytálló érveinél fogva, mindenben helyeseljük és megvalósításra ajánljuk, sőt tovább menve, bátrak vagyunk azt kérdezni, vajjon Budapest főváros ref. gyülekezetének speciális viszonyai csak akkor érdemlik, illetőleg követelik meg a külön, helybeli esperes által való vezetést, ha a fővárost környező községek a fővárossal egyesítve, a nagybudapesti egyházközségnek, illetőleg egyházmegyének 25 parochus-lelkésze és administratora lesz? Hát ha 15 vagy 10 lelkésze van a budapesti egyházközségnek, azt lehet célszerűen egy távoli kis faluból adminisztrálni? ez esetben már nem érvényes az az érv, hogy a nagyvárosi gyülekezet speciális viszonyai, missziói jellege

a helybeli viszonyokkal ismerős, azokban benne élő vezetőt, esperest kívánnak meg? Szerintünk azok az érvek, amelyek a nagyvárosi gyülekezeteknek az eddigi traktusokból kiszakítása és önállósítása mellett szólnak, oly súlyosak, hogy ezzel az önállósítással nem szükséges addig várni, amíg Nagybudapest megalkul; a nagyvárosi gyülekezeteknek a falusi gyülekezetektől eltérő viszonyai, feladatai már most megkövetelik, hogy a nagyobb gyülekezetek ne kívülről, hanem belőlről, ne a falusi, hanem a nagyvárosi életviszonyok szempontjából — amelyek emitt lényegesen másfélék, mint amott — kormányoztassanak.

De ugyanezek a tételek nemcsak Budapestre, a budapesti ref. gyülekezetre, hanem minden nagyobb városi gyülekezetünkre érvényesek. Ott van pl. Debrecen a maga 64,000 lélekszámú gyülekezetével s a maga 8 lelkészével, holott legkevesebb 15 (esetleg 20) lelkészének kellene lennie. Vajjon lehet-e Debrecen Piripócsról helyesen igazgatni? vajjon a piripócsi lelkész-esperes ismerheti-e igazán a debreceni gyülekezet szellemét, bajait, belső viszonyait s nem önkéntelenül a piripócsi gyülekezet analógiájára fogja-e a debreceni viszonyokat is megítélni? Nem kívánatos és szükséges-e, hogy a debreceni egyház legfőbb vezetősége, akitől mint végső fórumtól a fontos, gyülekezeti életbe vágó elhatározások helybenhagyása függ, ott benn lakják a nagy gyülekezet kebelében? Nem megkívánja, megköveteli-e egy ilyen nagy gyülekezet önérzete, hogy fontos elhatározásai, intézkedései ne függjenek egy tőle távol élő falusi lelkész tetszésétől? Ime most is a debreceni egyházközség presbiteriuma november végén állást foglalt Baltazár D. püspök ismeretes körlevele ügyében; helyes volt-e a határozat, nem-e, nem vitatom; az valószínűnek látszik előttem, hogy megfelelt a debreceni hívek többsége érzelmeinek, mert különben a presbiterium többsége nem tette volna magáévá (a nagyszámban távollevő presbitererek bizonyosan nem akartak a javaslat ellen szavazni, mert különben nem maradtak volna távol). E határozatot a presbiteriumi kisebbség megfűllebbezte s most az esperes vagy az egyházmegye (amely nagyobb részben a falusi gyülekezetek képviselőiből áll) fog a fölött határozni, vajjon joga volt-e a debreceni egyházközség presbiteriumának ily határozatot hozni. Kérdem, nem méltán sértheti-e az az ország legtekintélyesebb gyülekezetének önérzetét, ha neki egy távol élő, falusi gyülekezet lelkészének helybenhagyása nélkül ily fontos kérdésben nem lehet véleményt nyilvánítani? A beregi, felső-szabolcsi, középszabolcsi, nagybányai, nagykárolyi egyházmegyének, amelyek lélekszáma nem közelíti meg a debreceni egyházközségét, szabad egyházpolitikai, sőt tisztán politikai kérdésekben állást foglalni (a gondnoki, esperesi megnyitó beszédekben, a melyeket a gyűlés aztán a magáévá tesz, ez rendszeren megtörténik), a nagy, előkelő, intelligens debreceni gyülekezetnek pedig állítólag nem szabad, — állítólag, mondom, mert én a presbiteriumok hatáskörét megállapító Egyh. Törvényünkben erre vonatkozó tilalmat sehol nem találtam.

Ami áll Budapestre és Debrecenre, ugyanaz áll Hódmezővásárhelyre, Mezőtúrra és Kolozsvárra. Ami egyházkerületünkben, szerény véleményem szerint, az önálló egyházmegyévé alakulás joga a miskolci, 14000 lélekszámot számláló gyülekezetet illelné meg. Ha a tornai, felsőzempléni egyházmegye ugyanolyan,

sőt kevesebb lélekszámmal alkothat külön egyházmegyét, miért ne a hasonló lélekszámú és sokkal több ágú, sokkal intenzívebb egyházépítői munkát kifejtő miskolci gyülekezet? Persze ehhez megkívánám egy negyedik lelkészi állás szervezését, hogy 3000-nél több hívő ne essék egy lelkészre.

De milyen lenne egy egyházmegye négy lelkész-szel? Az élet majd el fogja igazítani a kérdést. Debrecen és Budapest a maga 15 lelkészével okvetlenül alkothat önálló egyházmegyét; Miskolc, a maga négy lelkészével, ha önálló egyházmegyévé nem akar alakulni, lehet az alsóborsodi egyházmegye igazgatása alól kivett s közvetlen püspöki felügyelet alatt álló gyülekezet. Az önálló törvényhatósági joggal felruházott s így a vármegye fenhatósága alól kivett városokban (minő pl. Miskolc is) megvan reá a politikai, az erdélyi, közvetlenül a püspök igazgatása alatt álló gyülekezetekben pedig az egyházi példa.

Ha az uniformizálás nem engedi meg nagyobb gyülekezeteinknek, hogy erőiket szabadon kifejtsék, gyülekezetök speciális feladatait kellő szabad mozgással munkálhassák, — félre az uniformissal!

R-s.

A lelkészi fizetésrendezés kérdéséhez.

Dr. Patay Pál tisztársunk az „Új Reformáció” f. évi 6. számában „Egyenlő jogot, egyenlő fizetést a lelkészeknek” címen bizonyára a legtöbbünk — talán az u. n. nagypapok kivételével — hangos tetszésével találkozó, igen életrevaló s a mai viszonyok között igazán léteérdeklőnként érintő eszmét pendít meg. Ő ugyanis az egyenlőség evangéliumi elvét kívánja alapul venni a fizetésrendezés kérdésénél. Szerintem is ez az egyedüli igazságos és méltányos álláspont. Mert az bizonyos, hogy nincsen talán egyetlen olyan közpálya sem, amelyen egyenlő képzettséggel és egyenlő képesítettséggel bíró egyének között a fizetés tekintetében oly igazságtalan eltérések mutatkoznak, mint épen nálunk.

Az ORT programjának az a pontja, mely az egyházi vagyonnak altruista alapon, központilag való kezelését követeli és ezzel kapcsolatban Patay tisztársunk által felvetett központi pénztár gondolata, szerény véleményem szerint az új idők szellemének nagyon megfelelő s megvalósítása szinte elodáztatlan.

Az 1848. XX. t. c.-nek a maga egészében való végrehajtása s ezzel kapcsolatban, illetve ennek folyamánaképpen az egyház és állam egymástól való elkülönítése pedig szükségképpen fogja maga után vonni az egységes központi adózás bevezetését s a lelkészi fizetésrendezésnek az egyenlőség elve alapján való megvalósítását.

Patay tisztársunk fejtegetéseit én örömmel trom alá, egyben azonban mégsem vagyok vele egy véleményen. Ő ugyanis, dacára az általa hangoztatott egyenlőség evangéliumi elvének, különbséget tesz falusi és városi lelkész között s a városi lelkészeknek működési pótlékot kívánna juttatni és ezt az álláspontját a városi élet költségesebb voltával igazolja. Engedjen meg cikkíró, ha azt állítom, hogy ezen a ponton nagyot téved. Mert ma — merem állítani — semmivel sem költségesebb a városi élet, mint a falusi. Nem akarom itt hosszasan fejtegetni a városi

élet előnyeit s ezzel szemben a falusi élet hátrányait és viszont, csak azt az igazságot szögezem le, hogy amennyi előnye van a falusi életnek a városival szemben, ugyanannyi — ha nem több — a hátránya is. Városon pl. orvos, patika, vasuti állomás, a legtöbbször nevelőintézet is helyben van, míg a legtöbb falun élő embernek mindezek óriási költséget jelentenek.

Nem, nem lehet hát különbséget tenni! Az egyenlőség elvénél fogva nem is szabad. Jól mondja Patay tisztársunk, hogy ne legyen más különbség, mint a szolgálati idő és családi körülmények okozta különbségek (korpótlék, családi pótlék stb.).

A fizetésrendezésnél mindenekfelett az a szempont legyen irányadó, hogy a lelkész legyen valóban lelkész és ne első sorban gazda. (Tisztelet a kivételeknek.) Én is azok közé tartozom, akik azt állítják, hogy a gazdálkodás gátolja a lelkészt a lelkészi munka teljes kifejtésében. A kérdés nem a „föld nagyságán” (legfeljebb 2 holdat hagynék meg házi szükségletekre) és nem az „elfoglaltság mértékén” dől el, mert ha valaki igazán pásztor akar lenni nyájának, a legkisebb gyülekezetben is talál elfoglaltságot bőven. Mert igaz, hogy „földművelés nélkül is lehet valaki rossz pap.” De az is igaz, hogy igen sok lelkészt tesz a földművelés rossz pappá. Igaz, hogy „a sátorponyva szövése mellett is nőnek Pál apostolok.” De az is igaz, hogy sátorponyva-szövés nélkül több Pál apostol nőne. Az egyházra pedig talán mégis csak az a fontosabb, hogy minél több Pál apostol nőjön.

Nem, nem életszükséglet a lelkésznek a földbirtok. Tisztességes, állásához illő fizetést és ne földbirtokot!

Doktor Dezső
ref. lelkész.

Nem hisszük, hogy a t. cikkíró indítványa, illetőleg óhajta életképes lenne s megvalósulásra számíthatna. A nagyobb gyülekezetek domesztika s egyéb címen eléggé hozzájárulnak a kisebb, gyöngébb gyülekezetek gyámolításához, semhogy még arra is hajlandók lennének, hogy ez utóbbiak lelkészi fizetésének egy részét — a saját lelkészek fizetésének rovására — ők fedezzék. Erre soha nem fognak vállalkozni. Szeretet-adományt kérhet a szegényebb a gazdagabbtól, de rendes adófizetésre az előbbi javára az utóbbi soha nem kényszeríthető. A törvény megállapítja minden lelkész számára a fizetési minimumot — mi is kívánjuk, hogy „tisztességes, állásához illő fizetést” állapítson meg — ezt az állam és egyház esetleges szétválasztása után minden gyülekezet részint a saját erejéből, részint az állam által az egyház részére juttatott méltányos végkielégítésből fogja fedezni; ha némely kisebb gyülekezet még így is képtelen volna rá, a szomszédos kisebb gyülekezettel társegyházzá kell egyesülnie. De az lehetetlen, hogy azért, mert a kassai vagy kecskeméti gyülekezet a minimumon felül még 2000—4000 K-t ad az ő lelkészének, ezt elvegyék tőle és lelkésztől és felosszák a többi lelkészek közt. Ez az így megrovódított lelkésszel szemben igazságtalan eljárás lenne, mert a kassai vagy kecskeméti lelkész tízszer annyi munkát végez, mint a 200—300 lelket számláló falusi gyülekezet lelkésze. De ez az eljárás a

separatio után keresztülvihetetlen is lesz, mert az államhatalom támogatásától megfosztott egyháznak nem lesz ereje hozzá, hogy a nagy gyülekezeteket erre a jogtalan adófizetésre kényszerítse. Szerk.

Az iskolai vallásoktatás.

Az a hír, hogy a népkormány a kötelező vallásoktatást el akarja törölni, érthető nyugtalanságot és aggodalmat keltett szerke az országban. Szinte elképzelhetetlen, hogy komoly és lelkiismeretes államférfiak vállalni merjék a felelősséget azokért a következményekért, amelyekkel a vallás-erkölcsi oktatás, a vallás-erkölcsi nevelés megszüntetése Magyarországon járhat.

Es ezekben a rettenetes időkben, amikor az ország nagy részét az ellenség tartja megszállva és a magyar nép milliói kínos megaláztatásoknak és gyötrő szenvedéseknek vannak kitéve, amikor gazdasági helyzetünket az államesőd réme teljes felborulással fenyegeti, ne volna sürgősebb és szükségesebb reformra szüksége ennek a mi jobb sorsra érdemes, szerencsétlen országunknak és lakosságának, mint a vallásoktatásnak intézményes eltörlése?

Az igazi szabadság, a szabadgondolkodás nem tűrheti a lelkiismereti szabadságnak korlátozását — hanem annak megnyilatkozására szabad teret enged.

Amikor ezer sebből vérzik a magyar nemzet, amikor sajnálatos osztályharc küszöbén állunk, mely a polgári és munkásosztály között szükséges megértés helyett súlyos bonyodalmakkal fenyeget, szabad-e, helyes-e az összes felekezetek jogos érzékenységét a legmélyebben érintő kérdésnek napirendre tűzésével és kiélezésével kulturharcot provokálni és az egyházakat lángba borítani? Az iskolai vallásoktatás egyenesen a lelkiismereti szabadságnak követelménye, amelynek törvénye szerint mindenki a maga vallási meggyőződését szabadon gyakorolhatja; a vallási meggyőződésnek szabad gyakorlatát azonban egyenesen megbénítaná, ha az állam tilalmi parancsa megakadályozná, hogy az iskolákban a hittant tanítsák.

Nem az egyházak, nem a papság, hanem az ország egyetemes érdeke követeli elsősorban, hogy az ifjúságot, amikor annak lelke a zseme gyermekkorban arra legfogékonyabb, a vallásoktatástól el ne tiltsák, mert a vallás törvényei a társadalmi és polgári életnek alapvető igazságait hirdetik és vésik a tanulóifjúság lelkületébe.

Éppen a felebaráti szeretetet hirdeti minden vallás alaptörvénye, ami embertársainknak különbség nélkül való megbecsülését jelenti. Jelenti tehát a kiváltságok és előjogok helyett az egyenlőség nagy eszméjét, propagálja az egyéni értéknek, a becsületes munkának tiszteletét, mely szociális igazságokon épülnek fel éppen az igazi szocializmusnak tulhajtásoktól mentes tanai, amelyek ugyancsak az emberszeretet nevében védik az emberi és egyéni jogokat.

A vallás hirdeti, ami ugyancsak a felebaráti szeretet nagy gondolatából fakad és ami az áldásos szociális tevékenységnek ugyancsak alapja, a megértést a szenvedőkkel és szerencsétlenekkel, a jónak gyakorlását a szegényekkel és szűkölködőkkel szemben, ugyancsak a vallás követeli a megbocsátást, a könyörületet, a türelmet, a családi élet tisztaságát és bensőséget, szóval mindazt, amit eddig lelki nemességnek és erénynek tartottunk.

Hadd hallja és tanulja meg a tanulóifjúság, hogy amiket utóbb a *társadalmi és állam jogrend tételes törvényekbe* foglalt, magának a vallásnak is parancsa, de a valláserkölesi oktatás nemcsak a vallásos, hanem a *hazafias szellemnek* ápolására is kiterjed, mert ezt a két fogalmat egymástól elválasztani nem lehet.

Az iskolát a *család*, melynek körébe a vallásoktatást átutalni óhajtják, nem pótolhatja, mert több százezer *analfabéta* szülő is van, akik maguk sem tudnak olvasni, írni, tehát gyermekeik oktatására képtelenek, az államnak pedig nem lehet érdeke, hogy *tudatosan megakadályozza* a vallásoktatás lehetőségét.

Ugyancsak a szülők százezrei, ha nem is analfabéták, de azért *tanítani, oktatni* képtelenek, mert maga az oktatás nem olyan egyszerű mesterség, amelynek sikeres ellátására, ha valaki végzett is négy elemi osztályt, vállalkozhatnék; azonkívül pedig ugyancsak a szülők százezereinél a fizikai lehetőség sincs meg — éppen az életviszonyokból származó elfoglaltságuk miatt — hogy gyermekeik oktatásával egyáltalán foglalkozhassanak.

A vallásoktatás még nem jelenti a *vakbuzgóságot és a felekezetieskedést, amit épügy helytelenítünk, mint magát a vallástalanságot* és ami mindenesetre, mert *türelmetlenséget* hirdet és elfogultságra, gyűlöletre szít, kiküszöbölendő és az állam ellenőrzési jogának megfelelő gyakorlása mellett, meg is akadályozható.

Arra még nem láttunk példát, hogy akár a *köztisztesség, akár a jogrend, akár a közérköcs, akár a hazafiság* tekintetéből kár vagy hátrány származott volna a *vallásoktatásból*; ellenben számos szomorú példa igazolja, hogy amikor a legsúlyosabb bűncselekményeket elkövető vádlottak bírálk előtt állanak, megállapítást nyer róluk, hogy soha vallásoktatásban részüket nem volt.

Az sem áll, mintha a vallásosság a műveltség fejlődését akadályozná, mintha ez a két fogalom egymással ellentétben állana. A magyar közélet és politika számos kiváló vezéralakjára hivatkozhatunk, akiknél a magas színvonalon álló tudás és műveltség jól összefér *mélyes vallásos meggyőződéssel*.

A tulhajtások elfajulásokkal járnak és minden *szélső, divatos áramlatot és elméletet* egyszerre életbe léptetni és a mi szegény hazánkban minden téren a kísérleti nyul szerepét juttatni, valóban veszedelmes törekvés. Csak a hazard játékosok teszik, hogy mindent egy lapra tesznek fel és azoknak az elve, hogy *mindent, vagy semmit*.

Ilyen kockázatok ellen fel kell szólalnunk és már eleve tiltakozunk a mi *kritikánk* tendenciózus *félre-magyarázása* ellen. Aki a vallásoktatásnak híve és aki a vallást nem tekinti sutba való régi lomnak és annak fentartásában nem lát állami veszedelmet, — az talán azért még nem ultramontán és nem adta el sötét lelkét a reakciónak; a vallástalanság ugyanis még nem jelent szabadelvűséget és a vallásos meggyőződés tiszteletben tartása nem zárja ki az elfogulatlan, szabad gondolkodást.

—lk.

Erény-e a megalégedés?

(Folytatás.)

Megnyugtathatjuk-e magunkat ennél a kérdésnél? Szétválhatunk-e egymástól azzal a kijelentéssel: mi most is úgy gondolkozunk, mint a múlt század

első negyedében élt emberek, hogy a megalégedés az emberi teljesítmények koronáját képezi? Nem! és ezerszer nem!

Van egy szélesen elterjedt megalégedés, amely a bírálókban is felfedezhető és melyet mindamellett is senki sem dicsérhet és ez nem más, mint az ön-elégültség.

Az embereknek általában nagy hajlamuk van arra, hogy magukkal megalégedettek legyenek s bámulják a maguk cselekedeteit. Vajjon ki nem találkozott már öndicsőítő egyénnel, a kik azt állították maguk felől, hogy ők olyan jók és derék emberek, a kiknél már derekabbak nincsenek! Természetes, hogy a kinek valamelyes lelki műveltsége van, az nem fogja ezeket olyan nyíltan kimondani, mint ahogy érzi. De kilátjuk belőlük, hogy ezek az ön-elégült emberek teljesen meg vannak győződve az ő kiváltságuk felől; nyomatékkal emlegetik: „mi híven teljesítjük kötelességünket hivatásunk minden ágazatában; mi kitűnő családapák vagyunk és nem tűrjük, hogy a mieink valamiben hiányt szenvedjenek, teljesítjük kötelességünket hazánkkal szemben; szívesen veszünk részt a közhasznú tevékenységben.” Természetes, hogy ezek az ön-elégült emberek ezt is szokták mondani: „Minden emberben van valami hiba, mi bennünk is van.” Csakhogy nem néznek hibaik fenekére, mivel erényeik fénye túlragyogja az ő apró hibáikat és gyarlóságait; ők teljesen meg vannak elégedve önmagukkal.

Természetesen megesik az is, hogy ezek az ön-elégült emberek, ezen papiros polgárok, ezek az erényhősök, mikor hazamennek, azt a bosszúságot, amit hivatásuk teljesítése közben el kellett nyelniük, az övéken töltik ki, otthon nem találhatnak jónak semmit, nem adnak egy jó szót se hitvesüknek, se gyermekeiknek. Lehetséges, hogy ezek az ön-elégült emberek nagyon érzékenyek, minden kicsiségen felfortyannak, azután megint gyorsan lehiggadnak; azt vélik, hogy ez a felfortyanás semmit sem tesz, csak-hogy biz az másnak fájdalmat okoz és a finom lelkületű egyének megsebesítve érzik magukat általa. És vajjon az ilyen apa meg tudja-e érteni az ő gyermekeit? Tudja-e azt, hogy minden gyermeki léleknek más-más világa van és mindeniket más-másképpen kell kezelni? Oh ő derék ember, tekintélyes polgár, aki nem kér tanácsot senkitől.

Kérdezzük meg magunktól, ha vajjon nem szenvedünk-e az ön-elégültség bűnében; ha vajjon elég szigorúak vagyunk-e magunkkal szemben s úgy ismerjük-e magunkat, mint ahogy a mindentudó Isten ismer? Bizonyos dolog, hogy senki sem fog dicsekedni az ön-elégültséggel, hanem mindenik azt fogja hangoztatni: az embernek nem az a feladata, hogy vesztegeljen, vagy megrozsdásodjon, hanem hogy előre haladjon egyik céltól, a másik célhoz. Aki mester az iparban, a művészetben, a tudományban s a kinek sikerült alkotni valami nagyot, az nem pihenhet meg, hanem tovább kell kutatnia, hogy magasabb szellemi műveket hozzon létre, olyanokat, amelyek felülmúlják a megelőzőket. A legnagyobb és legdicsőbb mestermű, a nemes és magával összhangzó emberi élet, amely tud tűnni, gazdag a hűségben, a jó hangulatban, a jóságban, kíméletben, könyörületességben, olyan élet, amely gazdag meleg érzelmekben minden szent, jó és nagy dolog iránt, mint amely hű a nagyokban és kis dolgokban egyiránt. És

ha föltekintünk a nemes emberi élet ama legtökéletesebb képéhez, a kit mindnyájan ösmerünk, vajjon nem alázzuk-e meg magunkat és nem mondjuk-e az apostollal: „nem mintha elértem volna a célt, avagy tökéletes volnék, hanem csak törekszem, hogy azt elérjem, amennyiben én is megfogattam a Krisztusban?”

Úgy találjuk, hogy az emberiség javarésze mind alázatos emberekből áll. Kérdezzétek meg a nagy, nemes művészt, azt fogja mondani: „az a remekmű, a mit én lelkemben láttam, sokkal szebb és felségesebb, mint a mit az ecsettel vászonra festettem”; és kérdezzétek a tanult emberek legjavát, azt fogják mondani: „minden tudásunk csekély értékű, szegényes töredék, olyan, mint egy kis világító pont a végtelen Óceánon, ahoz képest, a mit nem tudunk.” Kérdezzétek meg a legjobb, legszeretetteljesebb és legodaadóbb embereket, ezek is azt mondják, hogy nem tettek annyit, amennyit tenniök kellett volna. Mindig jótékony és felemelő benyomással van az emberre, mikor hű és szerető gyermekeket lát az édes apa vagy édes anya ravatala mellett, a kik ezt mondják: „őh bizony mi több szeretettel lehetünk volna irántuk; sokszor gyengék és türelmetlenek voltunk velök szemben, nem mindig szeretetteljes szókat intéztünk az elhunytakhoz és nem törekedtünk arra, hogy derűssé tegyük életük alkonyát; milyen szívesen tennénk jóvá, a mit rosszúl cselekedtünk, ha lehetséges volna!” Tehát ki ne ismerné fel itt az elégedetlenséget, a magunkkal való szent elégedetlenséget? És ha már az egyes ember is érzi ezt az elégedetlenséget, mennyivel inkább érzi egy nemzet?

Azt szoktuk mondani a költővel: „járjatok be minden földet, melyet Isten megteremtett, nem találtok bizonyára, a magyar nemzet párjárát.” Szép dolog a nemzeti önérték, a nemzeti erények magasra becsülése, de hát jó volna-e az, ha nem akarnók észrevenni nemzetünk fogyatkozásait? Bizony semmi okunk sincs a magunkkal való dicsekedésre mindaddig, míg telve vannak fogházaink elítélt emberekkel, míg az igazságszolgáltatásnak számtalan peres eseteket kell elintéznie és az évtizedek folyamán ezer számra kell elválasztani egymástól a házasségeket; míg inséggel kell küzdeniök azoknak is, a kik szívesen dolgoznak, de minden munkakészségük mellett sem képesek megbirkózni a kenyérszükséggel s utóljára is le kell törniök a küzdelemben. Bizony, bizony, ha jó akarattal vagyunk nemzetünk iránt, azt kell kívánnunk, hogy meglássuk annak sebeit, meghalljuk annak jajkiáltásait, testi vagy lelki nyomorúsága jelenségeit. Csak ha szakadatlanul munkálkodunk együttes erővel — tudatában az együttes felelősségnek, — csak ha nem fáradunk és nem lankadunk meg, csak akkor haladhatunk előre és felfelé. Minden népnek, mint összeségnek a koronáját a szent elégedetlenség képezi.

De ha megengedjük is, hogy az egyes egyénnek elégtelenség kell lennie önmagával szemben s a nemzetnek soha nem szabad szem elől téveszteni ama hibáit és gyarlóságait, elmondhatjuk-e ugyanezt a külső életfolyamatra vonatkozólag és nem áll-e itt az írás szava: „ha eledelünk és ruházatunk van, azzal elégedjünk meg?”

Furrer K. után: Ruszkay Gyula.

(Vége köv.)

Fohász.*

— 1919. január. —

Irgalmazz nekünk irgalmas nagy Isten,
Térj hozzánk e nagy próba idején!
Egész világon nincs, ki megsegítsen,
Ha Te is elhagysz, elhagy a remény.
Epesztő kétség hervaszt minden orcát,
Megalázottan búsul Magyarország.
Ítéletednek ostora ez itten —
Irgalmazz nekünk, irgalmas nagy Isten!

Megbűnhödtünk már multat és jövődöt,
Uram, ne büntess minket még tovább!
Ezerévig vívódtunk elegendőt,
Balsorsunk ne legyen még mostohább!
Régi dicsőségünk vigasztalásul,
Ha fel-feltűnik az éji homályból,
Kialszik fénye omló könnyeinkben —
Irgalmazz nekünk, irgalmas nagy Isten!

Most éjszakánkon könnyeink ragyognak,
Siratjuk e boldogtalan hazát;
Atyánk, fogd pártját szegény magyaroknak,
Tündököltesd ki jogos igazát!
Veszélyben a hon, Árpád drága földje,
Folyói, síkja, s kincses béree völgye;
Szent mielőttünk minden porszem itten —
Irgalmazz nekünk, irgalmas nagy Isten!

Te irgalmas vagy, felragyog az éjre
Fényes napunk az ó-világ felett;
Az új életnek el kell jönni végre,
Neked: Igazság, Béke, Szeretet.
Te szólsz Uram és oszlik a sötétség,
Közel a révpart, vezet a reménység,
És diadallal zengjük szikla-hitben:
Dicsőség Neked, irgalmas nagy Isten!

Sántha Károly.

* Mutatvány szerzőnek Béke cím alatt legközelebb megjelenő kötetéből.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Gyászhirek.** *Kallós Tivadar*, a beregszászi ref. egyházközség lelkésze, a beregi egyházmegye tanácsbírája, febr. hó 19-én, életének 73-ik, boldog házasságának 35-ik, lelkészi működésének 43-ik évében csendesesen elhunyt. A megboldogult a zajtalanul, benső odaadással munkálkodó lekipásztorok közé tartozott, akik mindenekfelett az evangéliom és egyházközségük érdekeit tartják szemük előtt. Teme-tése 21-én ment végbe nagy részvét mellett. A hűséges lekipásztor emlékezete legyen áldott! — *Czövek Barna*, a szikszói ref. egyházközségi iskola igazgatótanítója, a szikszóvidéki ref. tanítói-kör elnöke, tartalékos hadnagy, életének 44 ik, tanítói működésének 24-ik évében, katonai szolgálata alatt szerzett betegsége következtében, hosszas szenvedés után február 20-án elhunyt Szikszón s ugyanott temetett el 22-én. Kiváló buzgalomú, lelkiismeretes tanító volt, aki az egyházépítő munkában is szívesen vett részt. Áldas emlékére!

— **Főiskolánk köréből.** A jogakadémián febr. 10-én kezdődtek meg a II. félévi előadások; a beírt összes joghallgatók száma 115. A *vallás- és egyházstudományi* karon febr. 3–22-én voltak az I. félévi colloquiumok, febr. 24-én a II. félévre való beíratkozások s 25-én kezdődtek a II. félévi előadások; a beírt hittanhallgatók létszáma: I. éves 9, II. éves 6, III. éves 3, IV. éves 8, összesen 26. A főgimnázium febr. 27-én fejezte be az I. félévet, 28-án és márc. 1-én voltak az osztályozások s márc. 3-án kezdi a II. félévet, amidőn a háborúból visszatért Novák Sándor és dr. Végh János főgimn. tanárok is újra megkezdik működésüket. — A téli *ifjúsági istentiszteletek* a fűtött imateremben, a theol. tanárok közreműködése mellett, febr. 9-én kezdődtek s márc. végéig fognak tartani.

— **Lelkészválasztás.** A balajti gyülekezet meghívás útján *Szigethy Ferenc* miskolci s.-lelkészt választotta lelkészéül.

— **Az egyházkerületi pénztár** tudatja a lelkészi hivatalokkal, hogy az adósegélyeket március hó folyamán fogja szétküldeni.

— **A tiszántúli egyházkerület** április 30-án fogja f. évi tavaszi közgyűlését megtartani.

— **A Sátoraljaúj helyben** nemrég megalakult *Ev. Diákegyesület* február 16-án, vasárnap délután 6 óra-kor szép sikerű előadó-estélyt rendezett a ref. egyház tanácstermében. Előadást tartott *Enyedy Andor* lelkész „A forradalom és a vallás” címen. Rámutatott a forradalmi idők vallásellenes tüneteire, vallástámadó gúnyjaira és vádjaira, amelyek a vallást az egyéni és társadalmi életre káros befolyásúnak igyekeznek beállítani. Védte e beállítással szemben a vallás mindenekfelett való értékét s örökkévaló életét. Fejtette az okokat: miért csapódnak a forradalmak izzó kohójába szinte természetszerűen a vallás iránti ellenszenv szikrái is. Előadását a forradalom és vallás testvéri kapcsolatának, egymásrautaltságának és annak az óhajnak hangoztatásával végezte, vajha ez a két testvér egymásra talál, milyen áldás származnak a közös munkájukból! Az előadáshoz ritka készséggel, alapos tudással, eredeti felfogással szolgált Dr. Meczner Tibor árvaszéki ünnök, aki szociológiai alapon fejtette ki a forradalom és vallás lényegét, egymáshoz való viszonyát s értékes gondolataival nagyban hozzájárult a felvetett tárgyra vonatkozó vélemények és tájékozódások kialakulásához. Gyönyörűen énekelte a „Szárnyain az áhitatnak” c. val-lásos éneket *Rácz Jenőné* úrnő, a meghatottság tüzeit gyűjtva fel a szemekben. Kedvesen s megragadó drámai erővel szavalt *Hegedeős Klárka* úrleány; az ő áldozatkész közreműködéseinek, művészi szereplésének már eddig is sokat köszönhet az Egyesület. Az estélyt a konfirmandusok közénke nyitotta meg és zárta be, Emődy Zoltán V. gimn. tan. szavalata osztotta ketté. Március 2-án Dr. Meczner Tibor tart előadást „a jog és a vallásról.” Egymás hite által épüljete!

— **Családi pótlék és havi drágasági segély engedélyezése.** Mindama lelkészeink, vallastanító lelkészeink és theol. tanáraink, akiknek javadalma a 7000 K-t meg nem haladja, részesednek ez évben a 800 K-ra felemelt s a feleségre és egy eltartott, önálló kereset nélkül levő családtagra is kiterjeszthető családi pótlékban, ezenkívül a f. 1919. évi január, február és március hóra megállapított havi 300 K-ás rendkiv. segélyben.

— **Az 1848. XX. t.-c. végrehajtása** cím alatt Bal-tazár D. hosszabb számítást közöl a *Lelkésze-gyesület* 7. számában, amelynek veleje az, hogyha a r. kath. egyháznak az összes állami eredetű egyházi javak kiadatnak, mi reformátusok végösszegben 2 milliárdot, vagy pedig 4%-os kamatban évi 80,000,000 koronát igényelünk. Az *Uj Reformáció* 8. számának vezércikke ezt a számítást és követelést veszedelmesnek nyilvánítja ref. egyházunkra nézve, mert az ellentétes politikai erők kihívásával esetleg az egyház jogos igényeinek kielégítését is megghiúsítja. Veszedelmes elvi szempontból, mert nem az állami eredetű egyházi javak kiadása, hanem a felekezetek jogos igényeinek egyenlő kielégítése az 1848. XX. t.-c. alapgondolata és valódi célja; téves tárgyi nézőpontból, mert míg a kath. egyházi vagyont túl magasra értékeli, viszont a ref. egyháznál fictív szükségleteket tervez és mutat ki; gyakorlati szempontból is hibás, mert a korábbi kormányoktól 200 millió koronás végkielégítést is hajlandó volt elfogadni. Cikkíró szerint a 20 milliós évi dotációinak megfelelő félmilliárdnyi végkielégítés követelése az igazságos egyházpolitika.

— **A debreceni kollégium tápintézetét** válságos helyzetbe sodorta a háborús évek során egyre fokozódó drágaság, úgyhogy nem képes áldásos tevékenységét folytatni. Ezért a kollégium és a tápintézet vezetősége meglehangú felhívással fordul a magyar ref. egyház minden tagjához, hogy az egyház- és nemzetnevelés szent munkájában adományaikkal (amelyek a tiszántúli egyházkerület pénztári hivatalához küldendő) menjenek segítségükre. Az adományozások már megindultak; a jószerű adakozók közt első helyen áll Andrássy Kálmán buji lelkész, aki a maga részéről 200, gyülekezete részéről 1000, hívei közt eszközölt gyűjtésből 141.50 koronát küldött a nemes célra; kerületünkben a mezőcsati egyház 601.40 K-t küldött ugyane célra. Az esdő szótatot melegen ajánljuk t. olvasóink pártfogásába!

— **A diósgyőri vasgyár** igazgatója: *Allender Henrik*, nyugalomba vonult. Erdemeit, amelyeket, mint a diósgyőr-vasgyári ref. egyház főgondnoka szerzett, az egyházi Értésítő (*Lelkipásztor*) közelebbi száma a következőleg méltatja: „Aranybetűkkel kell annale-seinkben följegyezni Allender Henrik gyárigazgató, szeretett főgondnokunk nevét, aki egyházunk világi vezetését átvéve, azt mai állapotára fejlesztette. Első és kimagasló ténykedése volt a lelkészünk idehozatalának megkönnyítése, amennyiben a lelkészi lakás és fűtés kérdésének rendkívüli nagy terhét levette az egyháztól s ezzel eltávolított egy olyan nagy akadályt, mely csak nagy áldozatokkal lett volna leküzd-hető s esetleg visszavetett volna bennünket a lelkész-hozataltól. Második cselekedete az imaház létesítése s annak templomiassá tétele, villamos hajtású orgo-nával való felszerelése. Ha nem vagyunk is a külső-ség emberei, mégis büszkeséggel tölti el lelkünket az az érzés, hogy ájtatos énekünket a legtökéletesebb zene, az orgona színezi. Nem kevésbé kiemelendő azon gondoskodása is, hogy törvénybe iktatott évi 1000 korona állandó állami segéllyel az egyházunk létfenntartását biztosította, mely állami segélynek 3000 koronára való felemelését a folyó évi állami költségvetésbe felvételni javasolta. Több apró napi ügyeinkben nagy és sokoldalú elfoglaltsága mellett mindenkor atyai támogatással igyekezett egyházunkat nagygya és virágzóvá tenni. Most, midőn az új kor

elvezérli az igazán jól megérdemelt nyugalomba, midőn megválnak a gyár vezetésétől, kísérje a jó Istenünk áldása minden lépésében, fáradozásai után tegye a keserűséggel telt életét boldoggá. legyen a mi szeretetünk s igaz nagyrabecsülésünk vigasztalója."

— A **Lelkészegyesület** főszerkesztője szörnyű indulatos hangon reflektál a *Szabad Szó* ajánlása tárgyában tett megjegyzéseinkre. Komoly cáfolat és meggyőzés helyett vádol, gúnyol és szidalmaz, a miért a *Gazdaszövetség* megbízható adatai alapján nem ismerhettük el igaznak, amit a *Sz. Szó*-ról állított. Természetesen sem haragja, sem szidalma nem fog visszatartani attól, hogy a politikus-püspök, a konventi és zsinati elnök nyilatkozatait, szereplését, hirlapírói kötelességünkhöz híven, sine ira et studio, jövőben is komoly bírálat tárgyává ne tegyük.

131/1919. szám.

Pályázati hirdetemény.

A felsőborsodi egyházmegyében fekvő s halálozás folytán megüresedett szendrői ref. egyházközség lelkészi állására pályázatot hirdetek.

A lelkészi állás, amelynek javadalma 101 kor. 40 fillér kongruával együtt 1600 korona, 1920. év április 24-én foglalandó el.

A kellően felszerelt pályázati kérvények f. év március hó 25-ig Vadász Pal espereshez Sajószentpéterre küldendők.

Miskolc, 1919. február 15.

Dr. Révész Kálmán
püspök.

Bélyegzők és pecsétnyomók.

===== A köztársaság =====
megalakulása folytán szükséges

bélyegzők és pecsétnyomók

megrendelhetők

Hegedűs és Sándor

irodalmi és nyomdai
részvénytársaságnál,

DEBRECZEN.

HALOTTI BESZÉDEK.

24 beszéd.

Irta

GÖDE LAJOS

szekszárdi ref. lelkész.

Ára kor. 7.50.

Kapható:

KÓKAI LAJOS-nál

BUDAPEST IV., Kamermayer Károly-utca 3.

A „HANGYA“

A MAGYAR GAZDASZÖVETSÉG FOGYASZTÁSI
ÉS ÉRTÉKESÍTŐ SZÖVETKEZETE

bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért

a „HANGYA“

igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-n. 34. sz.

A „HANGYA“

kötelékében már 1700 fogyasztási szövetkezet működik, amelyek összforgalma

80.000,000 koronát meghaladja.

Földművelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS LAPOK

A TISZÁNINNENI REF. EGYHÁZKERÜLET ÉS A SÁROSPATAKI FŐISKOLA KÖZLÖNYE
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

ELŐFIZETÉSI DÍJ:		Főszerkesztő	Felelős szerkesztő és kiadó	HIRDETÉSEK DÍJA:	
Egész évre	15— Kor.	RADÁCSI GYÖRGY	DR. RÁCZ LAJOS	Egész oldal	100— Kor.
Félévre	7-50 "	Főmunkatársak:		Fél "	50— "
		HARSÁNYI ISTVÁN	DR. BUZA LÁSZLÓ.	Negyed "	25— "
				Nyolcad "	12-50 "

TARTALOM: Kulturharc előtt. — *Gulyás József*: Az iskolák államosítása. — Irányelvek az állami vallásoktatás számára. (Vége köv.) — *Zsoldos Benő*: Régi reformátusok leveles-ládájából. — *Furrer-Ruszkay*: Erény-e a megelégedés. (Vége) — Vegyes közlemények. — Szerkesztői üzenet. — Hirdetések.

Kulturharc előtt.

Kunfi Zsigmond közoktatásügyi miniszter, a szociáldemokrata pártnak a magyar népköztársasági kormányba kiküldött egyik képviselője, nem elégedve meg azt, hogy hazánk négy évi gyilkoló háború után, a rabló módjára reánk törő szomszédnépek ellenséges megszállásai, valamint a belső forrongások következtében ezer sebből vérzik s valósággal keresztrefeszítetten vonaglik, — elérkezettnek és alkalmasnak látja az időt arra, hogy a *felekezeti iskolák államosításának* és az *iskolai vallásoktatás kiküszöbölésének* kérdését is napirendre tűzze s ezzel nemcsak újabb izgalmakat keltsen hazánk közvéleményében, hanem valósággal kulturharcot idézzon elő. Akkor, amikor a nemzeti, társadalmi és osztályellentétek az egész országban a legnagyobb mértékben élére vannak állítva, amikor a proletár-osztály (a kommunistákról nem is szólva) az eddig fennálló rendet a politikai és polgári élet minden vonatkozásában felforgatni, a birtokos és vezető osztályt eddig élvezett kiváltságaiból, vezető állásából kivetkőztetni s a hatalmi vezetést magához ragadni törekszik, ami — ha sok részben jogosult is — magától érthetőleg nem lehet súlyos rázkódások, a kiforgatottak elkeseredése, a kiforgatók hatalmi túlkapásai, erőszakoskodásai nélkül: — a közoktatásügyi miniszter a vallásoktatásnak az iskolai tantárgyak sorából való kivételével és az egyházi magánoktatás körébe utalásával, hasonlóképpen a felekezeti iskolák megszüntetésével és az egész oktatásügy államosításával még a vallásos és felekezeti érzékenységet is föl akarja kelteni, lángra akarja lobbantani. Eppen a kormány elnöke, Berinkey Dénes volt az, aki egy küldöttség előtt úgy nyilatkozott, hogy a felekezeti izgatást, a felekezeti türelmetlenség fölcsitását nem fogja megengedni. — s íme a kormány egyik tagja vállalkozik arra, hogy millió meg millió, vallásához és egyházához ragaszkodó keresztény ember szívére a legérzékenyebb csapást méri.

Mert kell-e egy vallását és egyházát szerető emberre nagyobb csapás, mint iskoláinak — a melyekért ősei századokon át annyit áldoztak — elvesztése, azoknak az iskoláknak, amelyek századokon át le egész az utóbbi évtizedekig egyedüli hordozói, terjesztői voltak a magyar nemzeti műveltségnek? De hogy a csapás még érzékenyebb legyen, Kunfi mi-

niszter nem elégszik meg az államosítással, hanem hogy a vallásos szellemet még jobban földre sújtsa, a vallásos befolyást még jobban megtörje, a vallásoktatást ki akarja rekeszteni az iskolai tantárgyak sorából, azt az egyházi, magánjellegű oktatás körébe száműzni, helyébe pedig a *laikus erkölcsoktatást* (más szavakkal: materialista-monista erkölcsoktatást) bevinni az iskolába, — vagyis ugyanaz az állam, a mely a gondolatszabadságra hivatkozva egyes szülők kívánságára, hogy azok lelkiismeretét felszabadítsa a vallási kényszer alól, minden gyermekre nézve meg akarja szüntetni az iskolai vallásoktatást, ennek helyébe a materialista-monista világnézetnek nyújt kizárólagos monopoliumot az iskolában s így állami kényszerrel alkalmaz a gondolat- és lelkiismereti szabadságot leginkább követelő tevékenységgel: a neveléssel szemben.

Ha már annyira honorálni akarja Kunfi miniszter egyes radikális gondolkozású szülők lelkiismereti aggodalmát, legfőlebb annyit tehet jogosan, hogy kimondja és elrendeli, hogy amely szülő nem akarja vallásosan nevelni gyermekét, annak meg van engedve azt másképpen nevelni és vallásórára nem járattatni. Próbálja meg ezt a miniszter, tegye a vallásoktatást fakultatív tantárggyá s ha majd aztán azt tapasztalja, hogy a szülők nagy része nem kívánja gyermekét vallásoktatásban részesíteni, akkor ám szüntesse meg az iskolai vallásoktatást s bízva annak végzését az egyházakra, de az állítólagos vallási kényszer helyett ne akarjon vallástalansági kényszeret behozni, mert ez már fariseizmus és minden szabadságnak paródiája lenne.

Kunfi miniszter törekvése még akkor is nagy lépés volna, ha az ország közvéleményének módjában állt volna azzal előzőleg foglalkozni, módjában lett volna abban állást foglalni, — de így egyszerre előrántani egy ily fontos, életbe- és lelkiismeretbe vágó kérdést s meg sem kérdezve a parlamentet — mint-hogy az jelenleg nincs együtt — már megtenni az előkészületeket ezeknek a fontos kérdéseknek a jelzett szellemben való megoldására, tehát a parlament összehívásának idejére félig-meddig már fait accompli-t teremtve, hogy annak szinte már ne lehessen a dolgot visszafelé fordítani: ez a leg-erőszakosabb, legigazságtalanabb eljárás. Óva intjük a magyar népköztársasági kormány vezető embereit

és befolyásos tagjait: ne ragadtassák magokat ily túlzásra! Ha már a modern demokratikus haladás érdekében az oktatásügy országos újjászervezését elhalasztatatlannak tartják, — először is nyújtsanak az ország minden lakosának a bekövetkező tiszta, szabad választásokon módot arra, hogy e kérdésben véleményét, óhaját kifejezésre juttathassa; másodszor, mielőtt az összes iskolákat államosítanak, előbb minden iskolafajból állítsanak ott, ahol egyáltalában nincs, vagy nincs elegendő számú iskola, mindenütt jól felszerelt, modern iskolákat, kezdve a kisdödvőtől és népiskolától, a különböző fajta gyakorlati szakiskolákon át, föl a második műegyetemig. S ha ezt a feladatot sikerrel, az ország elismerése mellett megoldották — s vajjon egy évtized alatt az ország minden erejének megfeszítésével meg lehet-e azt oldani? — csak azután fogjanak hozzá az államosításhoz, de ebben is fokozatosan járva el s első sorban ott és azokat az iskolákat államosítva, ahol és amelyek állami vagy oktatásügyi szempontból nem felelnek meg a modern idők, a demokratikus és gazdasági előhaladás követelményeinek. Az ilyen oktatásügyi program végrehajtására szívesen fogja az ország lakossága a költségeket megszavazni s annak végrehajtásában szívesen fogja a kormányt támogatni. Míg az a program, amelyet Kunfi miniszter hirdet, csak elkeseredést fog a vallását és egyházát szerető nép lelkéből kiváltani, csak csóvát fog a felekezeti bekecsesség templomára hajítani, — ez pedig bizony nem áll hazánk, országunk érdekében!

Az iskolák államosítása.

Bennünket, reformátusokat, az iskolák államosítása több szempontból érdekel. Érdekel elsősorban anyagi oldalról. Tudjuk, hogy a ref. egyház igen sok elemi iskolát tart fenn, 27 gimnáziumot, néhány polgári leányiskolát, több női kereskedelmi s több felső leányiskolát és leánygimnáziumot, több tanítóképzőt s akadémiát. Ezeket azon célból állította fel, hogy bennük jó magyar állampolgárokat s hitűkhöz, egyházukhoz ragaszkodó férfi és női egyháztagokat neveljen. Mivel e sok intézet fentartására anyagi ereje nem volt elégséges, állami hozzájárulást kért és kapott, szintűgy a tanérok fizetéséhez is állami kiegészítést. Ha már most az iskolákat átveszi az állam, nagy tehertől szabadul meg az egyház, amit egyházépítés céljából más helyeken használhat fel (pl. ref. internátusok állítására). Ez a kérdés egyik oldala.

A másik oldala a kérdésnek: a hitéletre vonatkozó oldal. Fog-e tudni magának jó egyháztagokat, hitűkhöz ragaszkodó egyházi és világi egyéneket nevelni az állami iskolákban, melyekből ki lesz zárva a vallásos nevelés, melyeknek növendékei s tanítói, mint mondják, egyházi gyakorlatokban nem vehetnek részt? Mielőtt a kérdés anyagi oldalát latolgatnók, fel kell vetnünk azt, hogy felér-e az anyagi előny az a károsodás, mely e téren érheti az egyházat. Nem mondom, hogy éri, mert hiszen jós nem vagyok, csak azt mondom, hogy érheti.

Szerény nézetem szerint érne is fogja károsodás az egyházat. Az államnak szüksége van vallásos nevelésre, ennek megtartása állami érdek. Ezt Vass János miniszter is hangoztatta Egerben s ezt érzi

igen igen sok magyar ember. Beszélnek szociális és demokratikus iskolákról is. Hol találhatnák meg jobban ezt az iskolát másutt, mint a kálvinistáknál? A kálvinista iskolák a múltban (s a jelenben is) mennyi népi sarjadékot emeltek fel a porból s hány, különben pusztulásnak kitétt nagy szellemnek adtak égfelé törő szárnyakat! A ref. iskolák szolgáltatták hosszú ideig azokat a felfrissítő elemeket, melyek a népből a középosztályba kerülve a nemzeti létnek ehariatidjaivá lettek. A szociális és demokratikus szellem sem követelheti tehát ez iskolák megölését, sőt inkább erősítését. Hiszen tudjuk, hogy közszájon forgó mondás az, melyet az egyszerű apa mondott fiának, megmutatván neki Eüvedet: „Nézd fiam, ott van Enyed! Itt egy fejelés csizma, aztán eredj és tanulj! S ha majd pap vagy főispán lesz belőled, látogasd meg szegény apádat!”

Általános állami szempont sem követeli, hogy a kálvinista iskolát államosítsák. Hiszen valószínű, hogy az autonómiát kapó nemzetiségek (ill. nemzetek) semmi szín alatt sem fogják megengedni, hogy a magyar állam beleavatkozzék az ő iskolai ügyeikbe. Horvátországnak is autonómiája volt e téren, az lesz a tót, ruszin, német s román államoknak is. Csak a magyar állameszméhez mindig hű magyarok iskoláit kelljen sürgősen államosítani?

Tagadhatatlan azonban, hogy az államnak nagy érdeke az oktatásügy magas színvonalon tartása. Azt is el kell ismernünk, hogy az iskolák fentartása nagy teher az egyházra. Össze lehet egyeztetni a két dolgot úgy, hogy a népiskolákat engedje át a ref. egyház az államnak, állami érdekből s a vallásoktatásról gondoskodik intenzívebben. Viszontszolgáltatul azonban kívánja meg az államtól azt, hogy középiskoláinak s akadémiáinak mind a felszerelés, mind a tanérok fizetése s ellátása szempontjából az állam a legnagyobb mértékben siessen az egyház segítségére. Mert szerény nézetem szerint a középiskolákhoz s főiskolákhoz ragaszkodnia kell az egyháznak, mert hiszen ezekből kerülnek ki vezető emberei, kik egyúttal a magyarság hűséges munkásai is lesznek. Ezekből az iskoláktól semmi áldozatot ne kimeljen aztán az egyház! Mert van pótolni való. (Ime néhány kíváncsi: Családtagok részére vasúti féljegy. Köz-ségi pótdó elengedése. A nyugdíjtörvényben 33%-os járulék elengedése. 20 órának 18-ra való leszállítása. A nemállami tanároknak s az államiaknak egy státusba osztása, így az áthelyezések lehetővé tétele. Tanulmányutaknál ref. tanárok figyelembevétele. Az előlépésnek az államiakkal egyező időpontban bekövetkezése. Neveltetési, betegsegélyezési segélyek biztosítása. Az ének-, zenetanárok, theol. tanárok, jogtanárok nyugdíjba számítható idejének rendezése, fizetésekiegészítéssel való ellátása. Az iskolák felszerelése stb.) Mindez a 48: XX. t.-c. végrehajtásával lehetővé válik. Természetesen a ref. középiskolákban taníttatni vélném a vallást is. Ha azonban ezt törvénnyel zárnák ki az iskolából, akkor is az a ref. demokrata szellem, mely ez iskolákban ott lebeg, református szelleműekké tenné az ifjakat épűgy, mint a joghallgatókat. A létért való küzdelem a megcsontított s földmívelő s kereskedelmi jellegű tévő országban nagy erővel indul meg, nem szabad ref. egyházunknak sem elmaradni e harcából.

Gulyás József.

Irányvonalak az állami vallásoktatás számára.

A) Erkölcstani oktatás.

I. Kétségek, amelyek a világnézeten és lélektanon alapúlnak:

a) A vallásos érzés az erkölcsi akaratirány és akaratelhatározás fontos hordozója; lehetséges-e, hogy erről az erőforrásról a tiszta erkölcstani oktatás javára lemondjunk?

1. Kant, az erkölcstan megalapítója, Adler Félix, az ő modern felújítója, Foerster Fr. Vilmos, annak egyik alapvető képviselője, erre tagadó választ adnak.

2. Annak belátása, hogy a jóról és rosszról való pusztá tudás époly kevéssé elégséges az utóbbi legyőzésére, mint a jó erkölcsi vagy gyakorlati hasznáról való értelmi meggyőződés, Pál apostol, Augustinus, Luther és Pestalozzi óta a neveléstudomány közkincese.

3. Igen súlyos erkölcsi veszélyek fenyegetik a tanulót, ha fogyatékos erkölcsi ereje az akarás és bírás közt tétovázó hézagot előtte föltárja s ez által elviselhetetlen lelki feszültséget idéz elő, önbizalma s ezzel együtt az erkölcsi eszme igazságába vetett bizalma eltűnik.

b) Lehetséges-e, egy más eszmény felállításával, a kirekesztett vallásos erőforrás helyett kárpótlást teremteni?

1. Az eddig elterjedt erkölcstani tankönyvekben felállított ideálok (pl. Payot: „a fejlődésben való önkéntes közremunkálás“, Devolvé: „önkéntes csatlakozás az összességhez“ stb), amelyek többnyire megismerésről általános fogalmak alakjában — mint kultúra, emberiség — szerepelnek, elméletileg megkérdőjelezhetők, paedagogikailag pedig hatálytalanok.

2. Értelmileg kidolgozott, elvont jellegű erkölcsi célok nem pótolhatják a közvetlenül a lelki élet mélyéből fakadó vallásos érzéseket.

c) Felekezeten kívüli erkölcstani oktatás a felekezeti vallásoktatás helyett új etikai konfessionálismust teremtené.

1. Erkölcsi ideálok megokolása szükségképpen a metafizika területére vezet. Ámde minden erkölcsi ideál egy csomó tisztán subjectiv magyarázatnak nyit tért. Ebből elméleti különbözőség és ezzel gyakorlati paedagogiai bizonytalanság áll elő a) ez eszménynek megokolásában, b) azok célkitűzésében. Ez új hitkényszer jelent.

2. Az erkölcstani oktatás tartalmilag is egy csomó etikai ítélezési lehetőséggel áll szemben olyan, a lelkiismeretet mélyen érintő kérdéseknél, mint a háborúval, politikával, hazával, házassággal, nőkérdéssel stb. szemben elfoglalandó álláspont. Ennek sürölődások lehetnek a következményei a gyermeknek a családban és az állami erkölcstani oktatásban nyújtott felfogások közt. Ez újabb lelkiismereti nyomást jelent.

3. Ezért, ha az erkölcstani oktatás védelmezői, hogy e két veszedelmet az oktatásnál elkerüljék, minden mélyebb megokolásról való lemondást javasolnak, akkor a motiválás számára csak lapos utilitarizmus és sivár moralizálás marad hátra. Az ilyen oktatás veszedelmes, mert könnyen fölszínes önmegelégedést szül és lerombolja az élet kiszámíthatatlan hatalmaitól való irtózást.

II. Kétségek, amelyek paedagogiai és iskola-technikai nehézségekre vonatkoznak:

a) Az iskolai vallásoktatásból joggal száműzendő kátéoktatás az ő elvont fogalmi világával és sématisztikus kérdő és felelő módszerével szükségképpen az erkölcstani oktatásban ünnepezné feltámadását.

b) Ez az erkölcstani oktatás, erkölcsileg valamilyen tartalmilag tekintve azzal a veszéllyel fenyeget, hogy úgy a művészi oldalra nézve, mivel ez folyton erkölcsi beállításban jelenne meg, mint az etikai tartalmi értékre nézve a többi érzületképző tantárgy (történelem, irodalom) elsekélyesedésére fog vezetni.

c) Az etikai problémáknak esetleg különböző szemlélete és megítélése az állami erkölcstani oktatásban és az egyházi vallásoktatásban könnyen bizonytalanságot idézhetne elő az akaratelhatározásban, sőt lelkiismereti nehézséget is.

B) Az interkonfessionális vallásoktatás.

I. Ha a vallást a legtisztább értelemben mint az érzékföltöttek tudatossá-válását, mint érzelmi élményt fogjuk fel, akkor, minthogy ez az érzelmi élmény minden vallásos élet magva, a vallásos hangulatok fölkeltésére szorító oktatás, amely valamilyen hitfelekezeti növendéket egyesítene, bizonyára lehetséges.

II. Azonban az egyén összes képzet- és gondolat-életével való szoros kapcsolatánál fogva a vallásos tudat szükségképpen folyton egy meghatározott világnézetté sűrűsödik össze és ezért mint az ember szellemi életének része csak határozott vallásos közösségekben talált kifejezésre, amelyek követőiket természetesen minden életkérdésben döntőleg befolyásolják.

a) Ennélfogva ez a vallásnak és vallásos közösségnek lényegéről való felfogás a tanítóra nézve lehetetlenné teszi a más vallású közösségek hit- és erkölcsi kérdéseiben való objectiv állásfoglalást, sőt inkább őt személyes álláspontja kifejtésére kényszeríti. Egy zsidó tanító a Hegyi-beszédet, egy katolikus a reformáció alapeszméit másképp fejtené ki, mint egy protestáns októ, miként viszont az utóbbi pl. a Mária-kultusz és a szerzetesség ismertetésénél a kath. álláspontot nem tudná eléggé honorálni.

b) De oly tanító is, aki minden vallásos közösségen kívül állana, époly kevéssé nyújthatna általános objectiv vallástanítást. Ha a vallásoktatás tartozik a nagy vallásos személyiségek érzelmi élményeit benső átélésben a tanuló lelkéhez közelíteni, ez a tanítónak is szükségképpen föltételezi a vallásos élet subjectiv tapasztalatát és ismeretét. Egy vallástalan ember a vallásoktatás nyújtásával époly tehetetlenül áll szemben, mint a zenei érzék híján levő a zene-elméleti és zenetörténeti oktatással szemben. A vallásoktatás mint érzelmi élmények nyújtása a lelki érintkezésben kell, hogy a megértéshez vezető hidat megtalálja. Minden más felfogás értelmileg megragadható tudással téveszti össze a vallást.

Németből ford.

(Vége köv.)

[Régi reformátusok leveles-ládájából.*]

I.

Szalay Sámuel — Kácsándy Lászlóhoz.

Pataki examenről lett hazaérkezésem után tsakhamar 26. July. Erdő Horváti lakos Nemzetes Tasnádi János uram hozzám érkezvén, szomorúan jelentette, minemű reménytelen Parantsolat Publicaltatott légyen az előtt keves napokkal, Nemes Abauj vármegyének Kassán tartattatott Gyűlésében. Jeleutette azt is, hogy az Úr Tekintetes Fő Curator Úr, azon dologban írt légyen Bétsi Agens és Bessenyei György Uraiméknak; de ex Superabundanti engemet is nagyon kért, hogy azon nevezett helyekre, sőt önnön magának is, a Méltóságos Generalis Urnak 6 Nagyságának írnék. Irtam mind az három helyekre: A Bétsiektől vettem válaszoló leveleket de dato 2do Augusti: kik mind ketten szives munkálkodásokat igirik, a Szegény Horvátiak dolgában, de még eddig nem tudom mitsoda effektusa lett munkájoknak. A Méltóságos Generalis Ur 6 Nga 16. Aug. költ Uri levelét is azon dologban vettem, ki is igiri kegyesen ezen materiában való vigyázását. Reménylem, a Ns. Vgye következő Gyűlésén fognak a Tekintetes Urak valamit bővebben hallani. Irja a mellett 6 Nga, hogy a Pataki Collegiumban tejendő Fundatiója felől is megyen, vagy talán már el is ment Ns. Zemplény vármegyére az Informatorium Parantsolat, melynek Copláját el hiszem már látta a Tekintetes Ur, vagy rövid időn fogja látni. A Parantsolat emanált Pozsonyban de dato diei 27mo Junii 1776.

E mellett Pozsonyi Agens Mihályfalvi János úr írja, hogy rövid időre fog circulattni a Fels. Locumtenentiale Consiliumnak Intimatum, a Magyar Országai Oskolákban folyó tudományoknak tanítása, tanulása és promotioja éránt, — mely Intimatumban Felséges Asszonyunk Kegyelmes Rendelése szerint, a Protestansok is a R. Catholicusok Academiaiban és Collégiumiban invitaltatnak, expressa sub contione, hogy ez által vallásunk szabadságának semmi projudicium nem fog inferaltatni, Egyszersmind abban az Intimatumban, ex Suprema Studiorum Inspectione Regia, bizonyos consideratiók fognak feltétetni, melyek szerint az Oskolák Curatorai és Professorai vagy Mesterei, a magok directiojokat tartozni fognak accommodalni. Irja emellett Agens uram, hogy az Intimatum, az 6 Felsége hozzánk való Kegyelmességét fogja bizonyítani, de azért ugyan tsak emlékeztet az éránt való vigyázásra bennünket.

Ezekén kívül Instalom alázatosan a Tekintetes Urat, ha stalni fog a Sz. Mihály napi Terminusunk, a Patakra való menetelünk iránt: mint hogy azt néminemű kétséggel határoztuk vala meg, méltóztasson a Tekintetes Úr engemet is, avagy tsak Tiszteendő Professor Uraimék által tudósíttatni, hogy tudhassam magamat ahoz accommodulni. A ki is kegyes uri Gratiájában magamat alázatosan ajánlván, örömmel

* Az itt következő íráskor eredetijei a sárospataki ref. főiskola levéltárának az okmányai. Annak idején édesatyám, mint a tiszán-inneni ref. egyházkerület és főiskolánk rengeteg tudásu és vasszorgalmu levéltárosa választotta ki ezeket a rendezése alatt levő kézirat-rendtegből, nyilván azzal a szándékkal, hogy alkalmadtán köztudomásra hozza ezeket, ebben azonban jelenleg is tartó súlyos betegsége megakadályozta. Az 6 intencióinak és régebbi prot. életünk kutatóinak kívánok eleget tenni azzal, hogy ez írásokat itt közreadom. Zsoldos Benő.

mel jelentem a Tekintetes Asszony Udvarlásához itt Miskoltzon adatott szerencsém: maradván állhatatos tisztelettel.

Tekintetes Főcurator Úrnak, az Urnak
alázatos hiv tisztelő szolgálja
Miskolczon 2-da Sept. Szalay Sámuel.
1776.

II.

Nagy Sámuel — Kácsándy Lászlóhoz.

Spectabilis ac Perillustris Domine, Domine mihi singulariter Colendissime!

Decima praeteriti mensis hozzám bocsájtott Uri levelét az Urnak, szokott tisztelettel vettem. Az oskolák éránt publicaltatott Intimatumát a Fels. Consiliumnak láttam és annak minden tizkelyeit consideráltam. Megvallom én annak consequentiáitól igen tartok, bátor nememű clausulatiókban látathatna valamelyes securitasunk lenni. Minden ceusideratiokat ide tenni nem lehet, hanem legjobbnak ítélem, hogy a Vener. Superintendentiák ezen sok terhes consequentiákat maga után húzható dologban egymással értekezzenek, amint hogy reményem eddig a Debretzeni részről communicaltatott is az Urakkal azon Vener. Superintendencia gondolattya. De ugy tartom, hogy ezen dolog bennünket az Evangelicus Attyafiakkal együtt ferialván s mind a ketőnknek ügyét pedig a Tervenyek egyhen kötvén, úgy hogy azon egy hajóban esik eveznünk, azokkal is szükséges volna edgyet érteni s amennyire lehetne, ezen dolog jövődöbeli terhes consequentiáinak megétőzésére, a Fels. Udvarnál edgyütt is instálni.

Az oskolák dolganagy momentumú dolog, mivel attól függ mind a külsőkben, mind a belsőkben való minden boldogságunk. azért abban nem lehet elegendő cautioval tsak egy lépést is tenni, kivált minthogy már most ezek is izélul vétettek. Az igaz, hogy körülötte sokat jobb lábra lehetne hoznunk, de vagyon-e módunk benne és értünk-e egy edgyet, mint az effélékben szükséges volna? Oda le az Urak legtöbbet tehetnének e részben, mert Isteennek hála vagynak köztünk, akik a dolgot értik, tsak hallgatassanak.

Az Erdő-Horvátiak második Instantiájára, mely mellett némely Productumok voltak de non Exercitii eorum A. 1681. praehabiti iunct. még 16. Septembr. lement a K. Informatorium Parantsolat: azolta miben vagyon dolgok, nem érthettem. Azt még akkor megírtam az Urnak Puky András Uramnak, mint hozzájuk legközelebb valónak.

A N. Kövesdiek dolga is szörnyű hosszan és nehezen megyen; innét ugyan jól ment le, tsak a N. Vármegye ne volna igen facilis a Barok exceptióinak acceptalasában.

Az ide való Deak Ujjságok Taxája Esztendeig VI. Rs. ft. — azért méltóztassék az Ur tsak felküldeni hova hamarabb, mivel ugy is 15. Decembris anticipalni kelletik.

A Hegyaljai Szüretéről más felől sem sok consoletiot értek: már ide fel felé nem is gondolkozik senki, mint ez előtt szokásba volt, onnat vagyon, hogy nem is igen tapasztalunk semmi jót. Ceterum gratissimīs favoribus commendatus maneo. Vienn. 3 Dec. 1776. Servus humillimus Samuel Nagy.

(Budapest.)

Közléteszi: Zsoldos Benő
törvényszéki bíró.

Erény-e a megelégedés?

(Folytatás és vége.)

Mindnyájunknak be kell ösmernünk, hogy az emberhez méltó létnek van egy legalantasabb határa és ha valamely élet ezen a határon alól esik, ott már megkezdődik az a rettenetes északi sarki inség, amelyben az emberi életnek nyomorúságosan kell elpusztulnia. Oh ha az embert a mindennapi kenyérért folytatott szakadatlan harc felemészti, ha soha nem tud kibontakozni a kenyérgondok nyomása alól, ha egyik betegség a másikat, egyik inség a másikat éri a háznál és senki sem nyújt segítő kezet, akkor az inség szétömlik az életen, mint a hetekig tartó eső, amely akadályozza a gyümölcs éréését.

Csodálkozhatunk-e aztán, ha az ember az ily hosszantartó súlyos inség hatása alatt elveszti egész életkedvét, ha nem tud örömet találni a munkában, ha keseredett hangulat vesz erőt rajta, ha nem kívánja hallani a hazáról és a szabadságról, a természet szépségéről és a családi élet boldogságáról szóló dalokat és énekeket? Igen, mi mélységes és bensőséges részvéttel kísérjük mindazon emberi életet, amely az emberhez méltó élet határán alulra sülyedt, akármi volna is ennek az oka, még ha az illető maga okozta volna is magának a sülyedést. Azt állítjuk, és ezt senki sem vonhatja kétségbe: minden ember, mint ember számot tarthat az örök emberi jogra. Joga van a levegőhöz és a világossághoz, joga van ahoz, hogy gondoskodjék a maga élelméről, hajlékáról, ruházatáról. Ezért az emberhez méltó életen alól eső vonalért nemcsak maga tartozik felelősséggel, mert hiszen maga magának a javát akarnia kell — hanem ebben őt segítenie kell a köznek is, az erőseknek védelmezniök kell a gyengéket és nem szabad elfáradnunk abban, hogy egy részről állami törvényekkel, más részről szeretetbeli munkássággal mindent elkövessünk arra nézve, hogy egyetlen emberi élet se sülyedjen alább a legalsóbb határvonalnál.

És akkor aztán, ha segítve lesz az emberen, hogy dolgozhasson, kereshessen és valamit megtakaríthasson, akkor ne menjen tovább, hanem elégedjék meg? Igen, ezzel meg vannak elégedve keletnek gyermekei. Ha felkeressük Egyiptomot és a szent földet, elbámúlunk azon, hogy milyen elégedettek ott az emberek. Ott nem ismerik a szociális kérdéseket, ott nincs forrongás, ott egészben véve megelégedés tapasztalható. Ha valakinek a sárkunyhója összeomlik, pincét ás a földben, hogy minél hamarabb más sárkunyhót építsen magának. Nem panaszkodik, nem zúgolódik, ma is ép olyan kezdetleges eszközökkel míveli a földet, amelyet őseink évezredek előtt használtak, mivel ő így van megelégedve és életviszonyain nem tűr semmi változtatást, nem érzi a javítás szükségességét. Egy példával hozakodom elő. Keleten olyan szorosan pólyázzák a gyermekeket, hogy azok még csak meg sem mozdíthatják a kezeiket. Ott fekszenek aztán mozdulatlanul, mi közben a legyek szájuk szélére szállnak és végig csipdesik őket. A gyermekek ordítanak kezdetben egy darab ideig, de aztán megszokják és láthatják, hogy ezeknek az apróságoknak az ajaka tele van légygyel anélkül, hogy az kellemetlen volna nekik. Ilyenek keletnek emberei általában véve, meg vannak elégedve a legalacsonyabb élettartalommal.

Mi nem így vagyunk. Mi át vagyunk hatva attól a meggyőződéstől, hogy minden embernek javítania kell a maga helyzetén, előre kell haladnia, köze kell működnie abban, hogy mind jobban uralma alá hajtssa a földet, annak minden erejét, minden anyagát. Keresünk és kutatunk, felfedezünk és feltalálunk, a természeti erőket szolgálatunkra kényszerítjük és ebben az egyetemes foglalkozásban, mint a föld igazi uralkodói a lélek bélyegét nyomjuk a világra és meg-nemesítjük az életet.

És ha meg akarod jobbítani életed tartalmát és meg akarod szépíteni napjaidat, vajon kicsoda akadályozhat meg ebben tégedet? Vagy ki mondhatja azt, hogy te nem jó úton haladsz? Mert hát sok olyan előhaladás van, amit az ember soha sem tett volna magától, ha a nyomorúság nem kényszerítette volna rá. Országunk őslakóinak elég volt a vadászat is. De mikor aztán szaporodtak az emberek, a vadászat egymagában nem adott elég táplálékot az embereknek. Akkor aztán házi állatokra tettek szert, azokból nyájukat gyűjtöttek s pásztornéppé lettek. Csakhogy eljött az idő, amikor a nyájak sem voltak képesek eltartani az emberek mindjobban szaporodó számát. Ekkor aztán áttértek a földművelésre. Majd megtanulták a munka megosztás elvét, egyikük lett földműves, a másik iparos, a harmadik kereskedő. Így haladtak az emberek a szükségétől hajtva lépésről-lépésre előre; így lett a föld milliók hazája, ahol azelőtt csak néhány ezer talált helyet.

Láthatjuk ebből a világtörténeli tényből, hogy a mindenható világalkotó akarata az, hogy az ember szakadatlan munkában törjön előre és felfelé, hogy életét megszellemesítse és nemesítse s azt mindinkább kedvessé és napfényessé tegye. Ehez azonban az elégedetlenség bizonyos mértéke kívántatik. Kell bizonyos vágyunknak lenni ahoz, hogy mindig szebb és jobb helyzetbe jussunk. Csak akkor leszünk képesek előre haladni és fölfelé hatolni az élet nagy harcában.

Tudjuk, hogy a szöszétek sokszor menydörögnek a luxus ellen és azon élvezetek ellen, amelyekre nincs műhatatlanul szükség. Ki tudná helyeselni a beteges fényűzést és ki találná jónak, ha a fényűzésre szertelen összegek fordítatnak akkor, mikor másutt a legszükségesebb dolgokban is fogyatkozást látnak? Az ilyen fényűzést senki sem szépítheti. Az azonban bizonyos, hogy az emberhez méltó élet bizonyos tekintetben akkor kezdődik, amikor már hozzáadhatunk valamit ahoz, amire föltétlenül szükség van. Ki ne találna szépnek, ha faluhelyeken az egyszerű földműves házak ablakában nyíló virágokat láthat? ki ne találna helyénvalónak, ha a szegénységben felnőtt gyermek valami szép után vágyódik? ki boszankodnék a hajadonra, ha az szükségét látja annak, hogy valamivel cicomázza magát, a mi pedig nem tartozik szorosan az ő öltözetéhez? Igen is, sok olyan dolog van, ami nem tartozik a föltétlenül szükségesek közé. De ha betű szerint ragaszkodunk ahoz a jelszóhoz: „félre minden felesleges dologgal,” — vajjon nem ütnénk-e ki a kenyeret sok derék, jóra való ember kezéből? Hány ezren, meg ezren vannak, a kik tisztán a fényűzésből élnek? Ha mi azt mondanók: „Szakítsunk a változó divattal, térjünk vissza a megelőző századokhoz, amikor az unokák az ősapák ruhájában jártak” — vajjon belenyugodnának-e ebbe azok a tisztességes nők, a kik a női divatmunka

szolgálatában állanak? Ha már egyszer rá akarnánk mutatni az örök jóra és igazra, akkor azt követeljük, hogy tekintsünk bele az életbe és ne álljunk elő esztelen követelésekkel. A fényűzésnek is jogosultsága van az őt megillető helyen, jogosultsága van minden olyan egyéb dologgal együtt, ami az emberi életet nagygyá és nemessé teszi, ami annak örök, elpusztíthatlan értéket kölcsönöz.

És ha még egyszer felvetjük a kérdést: erény-e a megelégedés, vagy végeredményképen az elégedetlenség az erény? Igent, vagy nemet fogunk-e mondani? A megelégedés magas, felső erény és az elégedetlenség szintén erény! Jaj nekünk, ha semmiféle elégedettséggel nem találkozunk, de kétszerezsen jaj, ha semmiféle nagy, szent hősies elégedetlenséget nem látunk magunk körül, azonban az elégedtség és elégedetlenség olyan lelki hatalmak, amelyek épúgy társulhatnak a legjobb, mint a sötét hatalmakkal. Van olyan megelégedés, ami nem egyéb, mint petyhüdség, tunyaság, kényelemszeretet, gyávaság, keményszívűség, önzés és fagyos hidegség a mások nyomorával szemben. Jaj nekünk, ha ilyen veszedelmes megelégedés birtokában vagyunk. Van olyan elégedetlenség, ami nem egyéb, mint irigység, gyűlölet, bosszú harag, bosszúság, a gyanakodás minden utálatosság, lelki sötétség, amely sötétségbe visz! Jaj nekünk, ha ilyen elégedetlenséggel vagyunk tele!

Hanem igenis szükségünk van az aranyos, tiszta fényű megelégedésre, amely abban áll, hogy ha már hű és szorgalmas munkával elértünk egy bizonyos magaslatot, bátorságot veszünk magunknak ahhoz, hogy kipihenjük magunkat, még ha nem jutottunk volna is fel a tetőre. És ott aztán tisztább levegőt szívunk magunkba és szét nézünk a messze világban és örülünk, hogy még tudunk hova hatolni felfelé. Elfeledjük minden keserűségét a világnak és átadjuk magunkat annak a hangulatnak, a mit a békesség és az öröm kölcsönöz; boldogok vagyunk, hogy legalább egyszer elfelejthetjük mindazt, am bántja lelkeinket. Az ilyen vasárnapi órák milyen jótékony hatással vannak az emberi szívvel! Felrisszítunk általuk új munka és küzdelemre, a mikor aztán a szent elégedetlenség újra jogába lép, amely nem hágy nyugtot, hogy dolgozzunk tovább magunkért, vigyük előbbre nemzetünket, hogy ne fáradjunk el népünk sebelnek begyógyításában és vegyük ki szerény osztályrészünket az emberi méltóság emeléséből, míg csak szívünk verése tart.

És úgy hiszem, hogy aki a szíves, jóakarattal megelégedést, — amely nem egyéb, mint a jóságos, barátságos emberi szívnek önkéntes és vidám megnyilatkozása — helyesen tudja összeegyeztetni a szent elégedetlenséggel és ebben az együttes megelégedés és elégedetlenségben előre tör élte alkonyáig, az nem öregszik meg és nem fárad el, az külsőleg ifjonti frissességben marad akkor is, amikor elérkezik az este, annak megjósolhatjuk, hogy megnyeri az élet koronáját.

Furrer K. után: Ruzsák Gyula.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Március 15.** A sárospataki ref. főiskola ifjúsága márc. 15-én d. e. fél 9 órakor a városi ref. templomban istenistizteletet tartott, melyen Kósa

Szabó Pál főisk. szénior mondott lendületes, buzgó alkalmi imádságot. D. u. fél 3 órakor a tápintéze helyiségében *hazafias ünnepély* volt a következő műsor szerint: 1. Magyarok imája. Zenéjét szerző: Mihó Ernő. Énekelte a *Főiskolai Énekkar*. 2. Alkalmi beszéd. Tartotta *Rohoska József* theol. tanár. 3. a) Békédal. Szövegét írta Szigethy Ferenc. Zenéjét szerzette Bathó János. Harmoniumkíséret mellett énekelte a *Főgimnáziumi Gyermekkar*. b) Új kuruc ének. Szövegét írta Bagdy István. Zenéjét szerző Bathó János. Énekelte *Berey Barna* IV. o. t. 4. Új Március. Alkalmi óda. Írta Szendrey László. Szavaltá *Kovács Pál* VIII. o. t. 5. Kuruc dalok. a) Elnémult a kürtész. Zenéjét szerző Bathó János. b) Nagymajtényi síkon. Szerzette Novák Sándor. Énekelte a *Főiskolai Énekkar*. 6. Vén cigány. Melodráma. Farkas Imre szövegére szerző Farkas Lajos. Szavaltá *Illyés Bertalan* h. h. Zongorán kísérte *Bathó Lenke* úrlány. 7. Kossuth-induló. Előadta a *főiskolai alkalmi zenekar*.

— **Adomány a főiskolának.** Sárospatak város képviselőtestülete febr. 20-án tartott ülésében 50,000 K-t szavazott meg tíz évi lefizetésre a főiskola inter-nátusi és fenntartási alapjára.

— **Dr. Vass János** vallásügyi miniszter a *vallás-oktatásnak* az iskolákban való megtartásáról f. hó 2-án Egerben a következőleg nyilatkozott: „Én azt tartom: a vallásoktatásnak épúgy helye van az iskolában, mint bármely más oktatásnak. Ez álláspontom mellett szilárdan kitartok, mert tudom, hogy a vallás-erkölcs egyik nagy pillérje az állam fenntartó erejének. Nem lehet célunk az, hogy a vallást zugiskolákba üldözzük, mert nem lehet tudni, hogy ott a vallás ürügye alatt minő tanokat hirdetnek.“ Úgyanő márc. 9-én Esztergomban tartott beszédében azt mondotta, „ha a socialisták vallásügyi programjokat megvalósítanák, örökös kulturharc dühöngene Magyarországon“; ő képtelennek tartja a socialisták által hangoztatott kulturális elveknek keresztülvitelét.

— **Lelkészek háborús segélye.** Dr. Kovács István kormánybiztostól márc. 12-én a következő sürgönyt kaptuk: „Január, február, március havi 900 koronás rendkívüli segélyek kiutaltattak az egyházi főhatóságokhoz.“

— **Lelkészek eskütétele.** A tiszáninneni ref. egyházkerületnek Borsódv vármegyében, továbbá Abauj- és Gömör vármegyéje meg nem szállott területein lakó ref. lelkészei, valamint azon alsózempléni lelkészek és segédlelkészek, akik Miskolchoz közelebb laknak, f. hó 12-én délelőtti 11 órakor tették le Miskolcon, a vármegyeházán az új államforma iránti hűség esküt. A többi zempléni lelkészek két héten belül a zempléni kormánybiztos-főispán előtt tartoznak az esküt letenni; a Heves-, Szabolcs- és Bereg vármegyékben működő lelkészek az illető vármegyey központokban teszik le az esküt; az Ung vármegyéje meg nem szállott részein működő lelkészek az illetékes járási főszolgabírók előtt jelentkeznek az eskütételre.

— **Irodalmi hírek.** A *Protestáns Szemle* szerkesztését a MPIT lelkészi elnökének megbízásából ideiglenesen dr. Lencz Géza debreceni egyetemi theol. tanár vette át. — A *Tanítók Lapja*, a Ret. Tanítók Orsz. Egyesületének Dobó Sándor h.-bőszörményi tanító által szerkesztett s kiadott lapja nyomdai nehézségek és papirhiány miatt átmenetileg nem jelent meg.

— **A sátorlajuhelyi evangéliumi Diákegyesület** március 2-iki előadóestélyén dr. Meczner Tibor árvaszéki ülnök tartott magvas, mélyenjáró, szép előadást a *jog és a vallás viszonyáról*. Meggyőzően fejtegette az állam és az egyház eszményi társulását s vezette rá a hallgatóságot arra a megállapításra, hogy a sociális tartalommal bíró egyházé a jövő, mert az ilyen egyház a külső jogrendszer bármilyen alakulataival kezelt tud fogni. Az értékes előadáshoz dr. Gerőcz Kálmán sárospataki jogakad. tanár és Enyedy Andor lelkész fűztek hálás köszönettel párosult észrevételeket, melyeknek a nyomán lelkes és élénk vita kezdett kifejlődni s ebbe már a jelenlevő hölgyek is beleszóltak. A bensőséges, kedves összejövetelt még Ferenczy Ödön és Szeszlér Ilonka dialogja, Ulrich József és Garanyi Dezső szavai tarkították. A március 16-iki estélyen Emődy László törvényszéki bíró beszél a nőkérdésről.

— **A bádeni nemzetgyűlés** kiküldött bizottsága az állam és egyház közötti viszony szabályozására a következő javaslatot készítette: 1. Az ország minden lakosa teljes, zavartalan lelkiismereti szabadságot élvez és istentiszteletének gyakorlásánál egyenlő védelemben részesül. 2. Senki, de főként egyetlen hivatalnok vagy a fegyveres erő egy tagja sem kötelezhető egyházi functióra vagy ünnepekre, senkit egyházi köteletségének teljesítésében akadályozni nem szabad. 3. Az összes államilag elismert egyházi és vallási közösségek jogilag egyenlők és ügyeiket teljesen függetlenül és önállóan intézik, de az általános államtörvényeknek alárendeltek. Az olyan egyházi és vallási közösségek, amelyek tagjaik számával az állandóság jellegét szolgáltatják és közösségek célja az államtörvényekkel nem ellenkezik, az államminiszterium által jogi alanyoknak is ismerendők el, miáltal őket az adókövetés joga is megilleti. A római katolikus, az evangélikus protestáns egyház, valamint a zsidó hitfelekezet nyilvános jogi testületnek ismertetett el és az országos, valamint a lokális adózási törvények alapján adót vehet ki hitfeleikre. 4. Az egyházi vagyon, valamint az egyházi birtokok és az egyházi alapítványok jövedelmei eddigi céljuktól és rendelkezési joguktól el nem vonhatók, illetve meg nem foszthatók.

— **Báró Eötvös József**, a magyar alkotmányos élet első vallás- és közoktatásügyi minisztere 1867. szept. 4-én Montalambert francia politikushoz és kath. egyházi vezértérfinhoz intézett levelében a prot. iskolaügyről a következőleg nyilatkozott: „A kath. lakosság képzése és nevelése teljesen a kath. klérus kezében van. Ugyanazon vidéken, sokszor ugyanazon faluban, ahol a kath. lakosság 50 százaléka nem tud olvasni, a protestánsok iskolai képzettsége alig áll a németországi alatt és ha ön ellátogatna azon helyekre, a házak után meg tudná mondani a lakosság vallását. A jobb lakás a sokkal műveltebb protestánsoké, a legszegényebb viskók a katolikusoké. És semmi okot nem lehet találni, amivel ezen állapotot menteni lehetne; a klérus világi javakkal bővebben rendelkezik, mint bárhol és senki nem akadályozza a népnevelésben.” Ugyancsak egy korábbi, 1867. május 27-én kelt levelében azt írja: „Azáltal, hogy a prot. egyházak iskolai és egyházi ügyeikben a legtökéletesebb autonómiával rendelkeznek, míg a kath. egyház az állam gyámkodása alatt

áll, okvetlen előáll az egyházra az alárendeltebb helyzet, amilyent nálunk a gyakorlaiban látunk és érzünk, mert a protestánsok, jóllehet alig félannyian vannak, mint a katolikusok, minden tekintetben több befolyással bírnak, egyszerűen azért, mert autonomia nélkül semmi erős organizmus nem lehetséges.” Eötvös csak azt felejt el hozzátenni, hogy a protestánsok ezt az autonómiát nem Isten vagy királyaik kegyelmének köszönhetik, hanem azt ők sok nélkülözéssel, szenvedéssel, vérök-hullásával vívták ki, amelyek megtanították őket a szellemi önállóságra, a legmagasabb erkölcsi erő kifejtésre, a hatalom előtt fejet nem hajtó független gondolkozásra, a vallás és iskola érdekében való áldozatokra; ezek alkotják a mi autonómiánk gerincét, ezek nélkül minden autonomia csak holt keret marad.

— **Egyesült erővel.** A pápai keresztyén-sociálista párt márc. 6-án tartott gyűlésén Gyurácz Ferenc nyug. ág. ev. püspök „Szabadság, egyenlőség, testvériség” cím alatt tanulmányt olvasott fel, a hallgatóság nagy lelkesedése mellett. Kifejtette, hogy ezeknek a jelszavaknak eredete az evangéliumban gyökerezik s minden olyan igazságé, amit ma a szociáldemokraták hirdetnek. Utána Polgár Aladár mutatta ki, hogy ma az egész országban koncentrált támadás folyik a ker. világnézet ellen, tehát a védelemnek is koncentrálnia kell erőit. Mi is mindig a ker. felekezetek koncentrációját hirdetjük.

— **A Radácsi György-alapítványra** újabban a következő adományok érkeztek: *Hodossy Béla* spataki áll. tanítóképzőintézeti igazgató 20 K; *Sípos Mihály* kótaji ref. lelkész 50 K. Az alapítványra begyűlt összeg a most kimutatott adományokkal együtt 1469-92 K.

— **Az új német birodalmi kormány**, a weimari birodalmi gyűlés elé terjesztett új alkotmány-tervezetében, elejtette az egyház- és iskolaellenes reformokat; az ideiglenes socialista kormány ebbeli törekvései az egyes német államok ellenállásán meghiúsultak.

— **Dr. Kováts Istvánt**, a protestáns ügyek kormánybiztosát a minisztertanács a külügyi politikának esetről-esetre felmerülő elvi jelentőségű kérdéseiben a kormánynak szakvéleményt adó, ezidőszent pedig elsősorban a béketárgyalások anyagát előkészítő *Külügyi Tanács* tagjává nevezte ki. A tanács elnöke felkérte őt protestáns egyházaink érdekeinek megóvása céljából a békekonferencia elé kerülő anyag összegyűjtésére és feldolgozására.

— **Elűzött lelkész.** *Körössy György* újesanálói ref. lelkész a presbitériuma és közte hosszabb idő óta tartó feszült viszony miatt, a mostani válságos időben, kénytelen volt állását elhagynia. Értesülésünk szerint Budapestre költöztött.

— **Angol és amerikai népgyűlések a magyar protestánsok érdekében.** Hágából jelentik, hogy hetek óta nagyszabású népgyűléseket tartanak Londonban, amelyeken „A protestantizmus veszedelme” címmel előadásokat tartanak s fejtegetik azt a veszedelmet, amely a protestánsokat fenyegeti arra az esetre, ha Erdélyt Romániához csatolnák. A tüntető népgyűléseknek rendkívül nagy hatásuk van a vallásos angol közvéleményre s a rokonérzés egyre erősödik. Az

előkelő angol egyházi tényezők az erdélyi protestantizmussal mindenkor élénk összeköttetést tartottak fenn, különösképpen az unitáriusokkal. Az egyházi tényezőkön kívül jelentős politikusok és a némozgalmak vezetői emelik a népgyűlések nivóját. A mozgalmak eredményeképpen több mint harminc memorandumot juttattak különböző küldöttségek a tárgyan Lloyd George-hoz. Ezek a memorandumok, amelyek a miniszterelnökön kívül a kormány többi tagjai is megkaptak, Erdélyt mint a vallásszabadság történelmi letéteményesét és a protestantizmus védőbástyáját aposztrofálják. A londoni eseményekkel kapcsolatban mozgalom indult meg Amerikában is ugyanilyen irányban. Ott is népgyűléseken foglalkoznak Erdély sorsával s a hangulat határozottan amellett nyilvánul meg, hogy Erdélyt, amely Magyarországnak történelmi és kulturmúltjában mindig szerves tényezője volt, Magyarországtól elszakítani nem szabad. Ugy látszik, a gyűléseknek és memorandumoknak hatása volt a Lloyd George-nak a walesi lakomán mondott ünnepi beszédére, amelyben a kis nemzetek *legvégtetesebb tévedésének* mondja a más fajú, *vallású, nyelvű és hagyományú* népek lakta területek annektálását.

Szerkesztői üzenet.

A békeesség tanácsához. Márc. 15. Költeményeket, lapunk szűkre szabott terjedelme miatt, nagy sajnálatunkra, csak igen ritkán közölhetünk.

Bélyegzők és pecsétnyomók.

== A köztársaság ==
megalakulása folytán szükséges

bélyegzők és pecsétnyomók

megrendelhetők

Hegedűs és Sándor

irodalmi és nyomdai
részvénytársaságnál,

DEBRECZEN.

HALOTTI BESZÉDEK.

24 beszéd.

Irta

GÖDE LAJOS

szekszárdi ref. lelkész.

Ára kor. 7.50.

Kapható:

KÓKAI LAJOS-nál

BUDAPEST IV., Kamermayer Károly-utca 3.

A „HANGYA“

A MAGYAR GAZDASZÖVETSÉG FOGYASZTÁSI
ÉS ÉRTÉKESÍTŐ SZÖVETKEZETE

bármely községbe költségmentesen küldi ki megbízottját, ahol fogyasztási és értékesítő szövetkezetet akarnak szervezni. Mielőtt a mozgalmat megindítanák, forduljanak a kezdeményezők útbaigazításért

a „HANGYA“

igazgatóságához: Budapest, IX. Közraktár-u. 34. sz.

A „HANGYA“

kötetékében már 1700 fogyasztási szövetkezet működik, amelyek összforgalma

80.000.000 koronát meghaladja.

Földművelő népünk erkölcsi emelkedésének és vagyoni gyarapodásának legbiztosabb eszköze a gazdasági szervezkedés. A termelés fejlesztése, az értékesítés kedvezőbbé tétele, a háztartási és gazdasági szükségletek jutányosabb beszerzése csak fogyasztási és értékesítő szövetkezetek útján érhető el.